

UPPSALA
UNIVERSITET

NYA PROFESSORER
Installation

2013

ACTA UNIVERSITATIS UPSALIENSIS
Skrifter rörande Uppsala universitet
B. INBJUDNINGAR, 173

UPPSALA
UNIVERSITET

Omslagsbild: Bror Hjorths affisch till antikärnvapenmarschen mellan Södertälje och Stockholm pingsten 1963. Ur freds rörelsen utvecklade sig vid denna tid de första ansatserna till fredsforskning i Uppsala. Copyright: Bror Hjorth/BUS 2013.

Redaktör: Per Ström

Lärostolshistoriker: Carl Frängsmyr

Produktion: Grafisk service, Uppsala universitet

Fotografier av nya professorer och pristagare: Mikael Wallerstedt. Fotografierna på sidorna 124 och 132 är dock tagna av Jim Elfström.

ISSN 0566-3091

ISBN 978-91-554-8755-3

Tryck: Edita Västra Aros, ett klimatneutralt företag, Västerås, 2013

Professorsinstallation vid Uppsala universitet 2013

Fredsforskning i Uppsala – återblick på ett halvsekel, av *Carl Frängsmyr* 5

Rektors inbjudan 59

Program 61

Professorernas installationsföreläsningar 11–14 november 2013 63

Installandi (i bokstavsordning inom varje fakultet, med sidangivelser):

Teologiska fakulteten

Mohammad Fazlhashemi 69

Medicinska fakulteten

Anders Ahnesjö 73, Gunilla Enblad 75, *Lärostolen i onkologi* 76, Erik Ingelsson 83,
Frank Lindblad 85, Vladimir Tolmachev 87, Mimmie Willebrand 89

Historisk-filosofiska fakulteten

Matti Eklund 93, *Lärostolen i teoretisk filosofi* 94, Anders Ekström 109,
Margaret Hunt 111, *Lärostolen i historia, "Geijerska professuren"* 112,
Dag Lindström 125

Språkvetenskapliga fakulteten

Anna Lindström 129

Samhällsvetenskapliga fakulteten

Håvard Hegre 133, *Dag Hammarskjölds professur i freds- och konfliktforskning* 134,
JoAnne Dahl Knights 137, Annika Waern 139, *Lärostolen i människa-
datorinteraktion* 140, *Lärostol i kulturgeografi, tillsatt med vid universitetet förut
installerad professor*, Dominic Power 143

Utbildningsvetenskapliga fakulteten

Eva Forsberg 149, *Lärostolen i pedagogik* 150

Teknisk-naturvetenskapliga fakulteten

Subhrakanti Dey 153, Johan Elf 155, Per Isaksson 157, Frank Johansson 159,
Anders Karlsson 161, Stefan Knight 163, Eva Lindström 165, Bengt Persson 167,
Thomas Schön 169, Thiemo Voigt 173, Maxim Zabzine 175,
Lärostolen i teoretisk astrofysik, tillsatt med vid universitetet förut installerad professor,
Susanne Höfner 177

Professor som pensionerats före installation 187

In memoriam 187

Hjärnäppet – Uppsala universitets innovationspris 2013 189

Tidigare mottagare av Hjärnäppet 191

Pedagogiska priset 2013 193

Tidigare mottagare av Pedagogiska priset 199

Redaktionella kommentarer 203

Plan över Uppsala universitets aula 205

Fredsforskning i Uppsala – återblick på ett halvsekel

av *Carl Frängsmyr*

Vid årets installation besätts för andra gången den ursprungliga lärostolen i ämnet freds- och konfliktforskning, benämnd Dag Hammarskjölds professur. Håvard Hegre blir ny innehavare av denna befattning, vilken dessförinnan under tjugosju år (fram till 2012) innehades av Peter Wallensteen. Installationen sammanfaller med den instundande 200-årsmarkeringen av den svenska freden. Dessutom har ett halvsekel förflutit sedan fredsforskningen började växa fram i Uppsala. Enligt utredningen *Studier i internationella relationer* (SOU 1969:61) hade nämligen ämnet i Uppsala "sitt ursprung i studiecirklar som startades 1963 inom det Nordiska sommaruniversitetets ram". Det finns således goda anledningar att göra en tillbakablick, även om de första fredsforskningsinitiativen av allt att döma togs redan något år före 1963.

I det första skedet var det studenter som drev frågan. En av dessa, Bo Wirmark, sedermera kommunalpolitiker i Uppsala och verksam inom fredsrörelsen, har i uppsatsen "Freds- och konfliktforskningens begynnelse i Uppsala" (2012) skildrat ämnets framväxt under 1960-talet. Startpunkten daterar Wirmark till "någon gång sent på hösten 1961 eller tidigt våren 1962", det vill säga kort efter det att mer än tusen Uppsalastudenter hade deltagit i de omfattande arrangemangen i samband med Dag Hammarskjölds begravning.

Flera personer har lämnat värdefullt bistånd till denna uppsats i form av synpunkter och kommentarer. Författaren vill särskilt tacka Sverker Gustavsson, Lena och Peter Wallensteen samt Bo Wirmark.

Freds- och konfliktforskningens internationella disciplinformerung hade tagit sin början under 1950-talet, då Hammarskjöld ledde Förenta Nationerna genom kriserna i Suez, Libanon, Laos och – så småningom – Kongo. Andra världskrigets fasor låg bara några år tillbaka i tiden, i Korea och Indokina hade nya krig brutit ut och kalla kriget hade drivit fram en allt häftigare kapprustning mellan supermakterna, vars kärnvapenarsenaler snart var tillräckligt stora för att kunna ödelägga civilisationen flera gånger om.

Utvecklingen gav upphov till både farhågor och protester. Kort före sin död i april 1955 hade Albert Einstein tillsammans med Bertrand Russell formulerat en appell, i vilken de varnade för farorna med kärnvapen. Det så kallade Einstein–Russell-manifestet under-tecknades av ytterligare nio framstående vetenskapsmän, däribland Joseph Rotblat, Linus Pauling och Frédéric Joliot-Curie. Ur manifestet emanerade Pugwashrörelsen, vilken blev en mötesplats för de forskare, diplomater och andra offentliga personer som ville protestera mot kapprustningen, i synnerhet avseende kärnvapen. Man skulle samlas till gemensamma möten och stimulera till fritt tankeutbyte mellan personer verksamma i väst och i öst.

Kort efter offentliggörandet av Einstein–Russell-manifestet erbjöd sig den kanadensisk-amerikanske finansmannen och filantropen Cyrus S. Eaton att finansiera mötesverksamheten. Det första mötet hölls sommaren 1957 i Eatons födelsestad Pugwash i Nova Scotia, Kanada. Platsen för det första mötet gav rörelsen dess namn. Fram till 1960-talets mitt var Pugwashmötena, vilka vanligtvis ägde rum en à två gånger om året, det enda större internationella samarbetet inom freds- och konfliktforskningens område. Bland deltagarna i denna rörelse fanns Alva Myrdal. Rotblat och Pugwashrörelsen tilldelades 1995 Nobels fredspris. Våren 2001 mottog Rotblat Uppsala universitets Dag Hammarskjöld-medalj, varvid han höll (2000 års) Dag Hammarskjöld-föreläsning i universitetsaulan.

År 1958, kort efter Pugwashrörelsens födelse, konstituerades i Storbritannien Campaign for Nuclear Disarmament (CND). Även i detta sammanhang spelade Bertrand Russell och Joseph Rotblat framträdande roller. Bland CND:s övriga grundare kan nämnas Peggy Duff, John Collins och Michael Foot, den sistnämnde sedermera ledare för Labourpartiet. CND:s berömda logotyp, designad av Gerald Holtom, blev snart hela fredsrörelsens symbol. Vidare organiserade CND de omtalade protestmarscherna mellan London och Aldermaston i Berkshire, dit Storbritanniens Atomic Weapons Research Establishment var förlagt. Marscherna ägde rum varje påsk mellan 1958 och 1965. Första gången marscherade man från London till Aldermaston, därefter i motsatt riktning. I början av 1960-talet samlade Aldermastonmarscherna omkring 150 000 deltagare.

Samtidigt med Pugwashrörelsen och CND växte även den akademiska freds- och konfliktforskningen fram; de utgjorde grenar som löpte ut från samma stam. För freds-rörelsen blev det en angelägen uppgift att bereda freds-forskningen plats vid universiteten; på så sätt skulle den vinna akademisk legitimitet. Politisk aktivism och närhet till det praktiska fredsarbetet blev följaktligen utmärkande drag inom den äldsta freds-forskningen. Syftet var inte att forskarna skulle isolera sig i akademiska elfenbenstorn, tvärtom skulle de frambringa kunskap som kunde appliceras på aktuella frågor rörande krig, fred och konfliktlösning. Denna inställning – det vill säga att man ville forska *för* fred, inte bara *om* fred – väckte misstänksamhet på sina håll, eftersom den ansågs strida mot vetenskapens objektivitetskrav.

Tidiga pionjärer inom freds-forskningen var krigsteoretikern Quincy Wright, som utgav det klassiska arbetet *A Study of War* (1942), och Pitirim Sorokin, vilka var verksamma i Chicago respektive vid Harvard. I Storbritannien utvecklade matematikern och meteorologen Lewis Fry Richardson under 1940-talet en matematisk kapprustningsteori, som han utlade i form av differentialekvationer. På så sätt sökte han visa att kapprustningen drevs av sin egen logik; processen ledde obehagligt fram till krigsutbrott. Under Richardsons livstid betraktades hans krigsteoretiska arbeten med viss skepsis, men efter upphovs-mannens bortgång 1953 kom de att tilldra sig ett allt större intresse. Richardson inspirerade flera av de ledande freds-forskare som samlades vid University of Michigan i Ann Arbor under 1950-talet, till exempel J. David Singer, Anatol Rapoport och Kenneth Boulding. I Ann Arbor inrättades 1959 ett Center for Conflict Resolution. Utgivningen av den amerikanska facktidskriften *Journal of Conflict Resolution* hade inletts två år tidigare.

De första amerikanska ansatserna följdes snart av liknande initiativ i Skandinavien. År 1959 grundade den unge norske sociologen Johan Galtung Institut för freds-forskning (PRIO) i Oslo. Galtung, som även han räknas till den internationella freds-forskningens pionjärer, lade vidare grunden till facktidskriften *Journal of Peace Research*, vilken började utges 1964. Året dessförinnan hade den första nordiska freds-forskningskonferensen ägt rum i Oslo. År 1969 tillträdde Galtung världens första professur i freds- och konflikt-forskning vid Universitetet i Oslo. Hans betydelse som inspiratör för den framväxande svenska freds-forskningen under 1960-talet kan knappast överskattas. I *Journal of Peace Research* skrev den gentemot Galtung eljest icke okritiske Herman Schmid 1968: "It is no exaggeration to say that peace research in Scandinavia is the creation of this one man; and peace research is probably more developed in Scandinavia than anywhere else."

En milstolpe för fredsforskningen var inrättandet av International Peace Research Association (IPRA) vid en konferens i Schweiz i december 1964. IPRA blev ett forum för samarbete mellan de omkring hundra fredsforskningsinstitut som fanns runt om i världen.

Under 1960-talet leddes den skandinaviska fredsforskningen från Norge, men intresset spred sig snabbt till de nordiska grannländerna, inte minst Sverige. I slutet av 1962 skrev Herman Stolpe i en ledare i *Världshorisont* att det även i Sverige var dags att bygga upp fredsforskningen som vetenskap: "Början skulle kunna ske på samma sätt som i Norge, nämligen genom öppna avdelningar för 'konflikt- och fredsforskning' vid universitetens socialvetenskapliga institutioner." I Svenska Freds- och Skiljedomsföreningens tidning *Fredens* (1963:3) framhöll Bo Wirmark att det var dags att organisera svensk fredsforskning, något som, enligt hans förmenande, lämpligast borde ske inom ramen för Utrikespolitiska institutet. I december 1963 mottog Linus Pauling (föregående års) Nobels fredspris. Han besökte därvid även Stockholm, och i samband med besöket inrättades Linus Pauling-fonden för svensk fredsforskning med pastor primarius Åke Zetterberg som ordförande. I styrelsen ingick bland andra författaren Per Anders Fogelström, tillika ordförande i Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen. Linus Pauling-fonden skulle lämna anslag till kurser och seminarier samt understödja den svenska fredsforskningens organisering.

Kort därefter, i januari 1964, bildades Internationella konfederationen för avrustning och fred vid en konferens på Kurhotellet i skånska Tyringe. Sammanslutningen skulle främja samarbetet mellan alla nationella och internationella institutioner, som oavhängigt av sina regeringar arbetar för världsfred. Bland de drivande krafterna fanns Bertil Svahnström, redaktör för *Fredens*. Vid mötet i Tyringe deltog fredsaktivister från Uppsala, liksom den amerikanske medborgarrättsaktivisten Bayard Rustin.

Under första halvåret 1964 blev fredsforskningen föremål för riksdagsdebatter. Evert Svensson (s) och Ingrid Segerstedt Wiberg (fp) motionerade bland annat om inrättande av en preceptur i internationell rätt vid Stockholms högskola samt om medel för att göra det möjligt att bjuda in en gästprofessor i freds- och konfliktforskning. Det skulle dock visa sig att en betydligt mer omfattande satsning på fredsforskningen förbereddes.

Den 16 augusti 1964 firades hundrafemtioårsminnet av traktaten i Moss och därmed av den svenska freden. Statsminister Tage Erlander och den norske utrikesministern Halvard Lange talade inför 4 000 åhörare som samlats vid fredsmonumentet i Eda på gränsen mellan Värmland och Norge. Både Erlander och Lange utsågs till hedersmedborgare i gränslandet Morokulien. Lange var son till pacifisten Christian Lous Lange, som 1921 hade delat

Nobels fredspris med en av Erlanders företrädare, Hjalmar Branting. I sitt tal lyfte Erlander särskilt fram behovet av fredsforskning. Han sade bland annat: "Tiden borde nu vara inne att till allvarlig prövning ta upp frågan om våra möjligheter att göra en mera betydelsefull insats på detta område. Ett internationellt institut för freds- och konfliktforskning är ett perspektiv som förtjänar att grundligt diskuteras." Statsministern deklarerade att regeringen hade för avsikt att tillsätta en utredning för detta ändamål, och han betonade vikten av att institutet skulle vara "helt internationellt" och att dess "strängt objektiva inriktning inte fick misstänkliggöras". Säkerligen var detta väl genomtänkt: dels saknades fortfarande en samlande internationell fredsforskningsorganisation (IPRA tillkom först några månader senare), dels ville man undvika fredsforskning av kontroversiellt och subjektivt slag – det skulle vara lättare att vinna internationell acceptans om verksamheten hade en mer utredande, objektiv karaktär.

Erlanders tal i Eda följdes av livlig debatt i både riksdagen och pressen, särskilt i *Dagens Nyheter*. Kärnfysikern Rolf Björnerstedt, Uppsalaalumn och forskningschef vid FOA, utgick från att institutet främst skulle ägna sig åt naturvetenskapligt inriktad fredsforskning, "eftersom möjligheterna till objektivitet är större där än när samhällsvetenskapliga och beteendemässiga problem berörs". Bo Ohlström, sociolog och fredsengagerad forskare från Uppsala, vände sig mot detta resonemang, som, menade han, rymde en underskattning av moderna metoder inom nationalekonomi, sociologi, psykologi och pedagogik. Förvisso var "fredsforskningen tvärvetenskaplig med utrymme för mycket samarbete med naturvetenskapare, men alla som ägnat sig åt frågan torde vara ense om att fredsforskningen främst hör hemma bland samhällsvetenskaperna". Ohlström ifrågasatte dessutom det kloka i att satsa på ett internationellt forskningsinstitut innan frågan om ordentlig grund- och forskarutbildning för freds- och konfliktforskning hade blivit löst.

I december 1964 tillsatte regeringen den i Eda utlovade fredsforskningsutredningen. Till ordförande utsågs Alva Myrdal. Övriga ledamöter blev professor Hannes Alfvén, docent Karl E. Birnbaum, generaldirektör Martin Fehrm, professor Bror Rexed och professor Anders Wedberg. Utredningens sekreterare var ambassadrådet Peder Hammarskjöld och förste sekreteraren i UD Örjan Berner.

I direktiven till utredningen sades bland annat: "Nödvändigheten av att öka vår kunskap om betingelserna för en stabil fred och för fredliga lösningar av internationella konflikter har under senare år framstått allt klarare. Företrädare för såväl naturvetenskaplig och teknisk som samhällsvetenskaplig forskning har pekat på behovet av ett mera systematiskt

studium av dessa problem. Forskning med en sådan syftning kan sammanfattas under beteckningen freds- och konfliktforskning.” Fredsforskningsutredningen, som kommittén i dagligt tal benämndes, var det första större försöket att organisera fredsforskningen i landet, även om dess fokus inte var riktat mot universiteten.

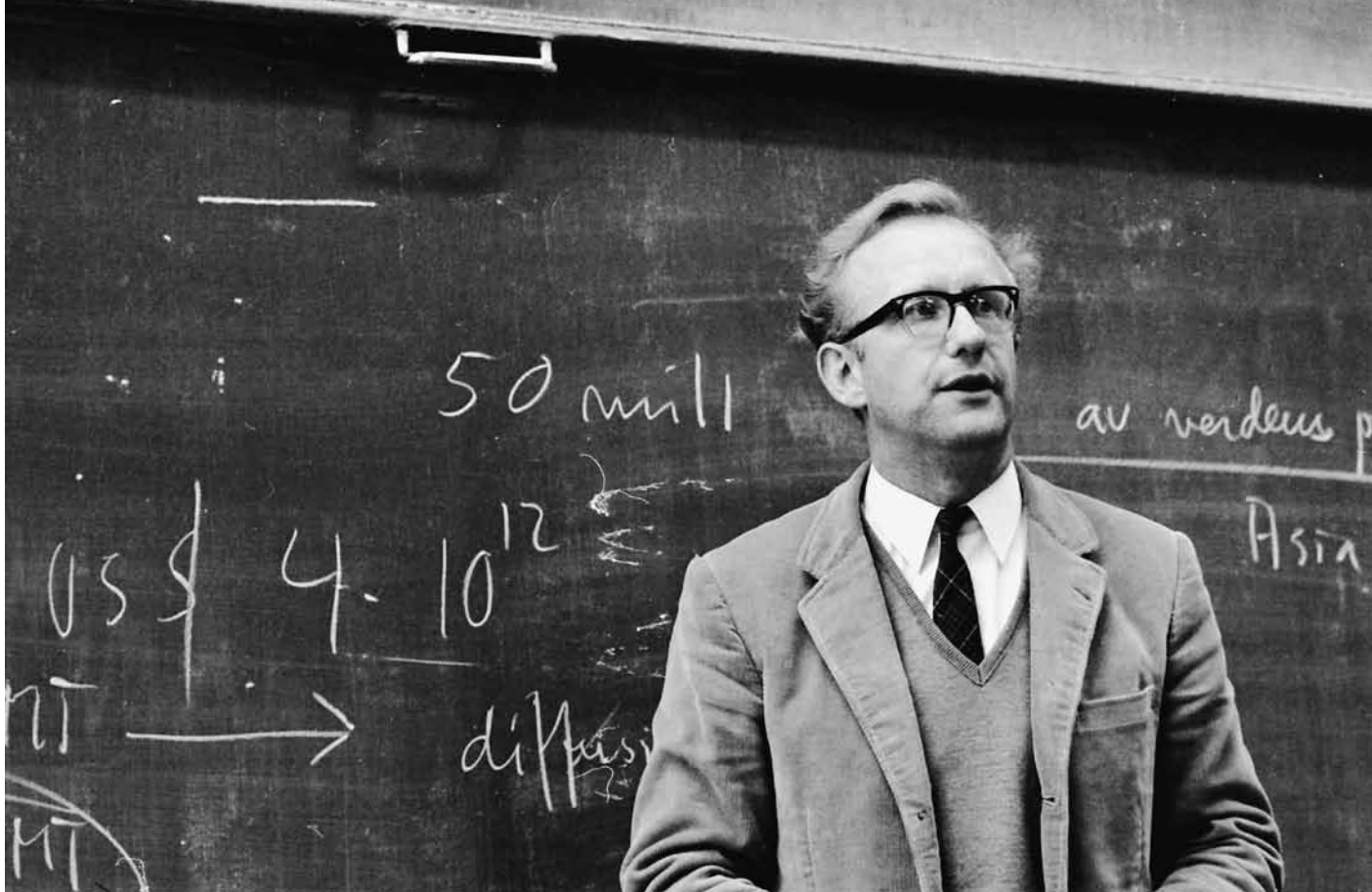
Den 21 januari 1966 överlämnade kommittén till utrikesminister Torsten Nilsson sitt betänkande *Internationellt fredsforskningsinstitut i Sverige* (SOU 1966:5), vari föreslogs att riksdagen skulle inrätta ett internationellt fredsforskningsinstitut i eller i närheten av Stockholm. Redan vid halvårsskiftet samma år hoppades man att verksamheten skulle kunna påbörjas. Utredningen hade övervägt lämpligheten av att knyta det nya institutet till den svenska universitetsorganisationen men hade stannat vid slutsatsen att så ej borde ske, främst med tanke på den internationella karaktär man eftersträvade. Däremot ansåg utredningen att det var önskvärt att informella kontakter etablerades ”mellan institutet och närbelägna universitet, högskolor och oberoende forskningsinstitutioner”, vilket av geografiska skäl främst syftade på sådana som var förlagda till Stockholm och Uppsala.

Med utredningens betänkande som grund inrättade regeringen i maj 1966 Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), vilket alltsedan dess huvudsakligen har ägnat sig åt nedrustningsproblematik. SIPRI:s årsbok, utgiven från och med 1968, har blivit ett betydande referensverk rörande dessa frågor. Redan från början stod det klart att SIPRI inte var – och inte heller var avsett att vara – lösningen för den svenska fredsforskningens långsiktiga organisation som universitetsämne.

Fredsforskningsseminariet i Uppsala

I samband med presentationen av fredsforskningsutredningen i januari 1966 förutspådde *Upsala Nya Tidning* i en ledare att det kommande institutets första viktiga uppgift skulle bli ”att skapa former för ett nära samarbete med universiteten och berörda institutioner, samt att lägga grunden för en koordinering av forskningen med i första hand det arbete som bedrivs i de övriga nordiska länderna”. När väl SIPRI var etablerat var det dags att rikta blickarna mot fredsforskningen vid universiteten.

Samma januarikväll som SIPRI-utredningen presenterades arrangerade Kursverksamheten – inom vars hägn de första försöken att organisera fredsforskningen i Uppsala ägde rum – påpassligt nog en debatt i universitetshuset under rubriken ”Fredsforskningens behov och möjligheter”. Inbjudna talare var Alva Myrdal, Bror Rexed och Johan Galtung.

Den norske fredsforskaren Johan Galtung spelade en viktig roll som inspiratör för sina svenska kolleger under 1960-talet. Vid flera tillfällen framträdde han i Uppsala. Här talar han över ämnet "Det internationella läget – vad bör göras?" i lärosal IX i universitetshuset den 28 oktober 1969. Vård för arrangemanget var studentföreningen Verdandi. Fotografi: UNT.

Alva Myrdal framhöll i sin inledning att fredsforskningens behov inte gick att ifrågasätta. Inrättandet av ett särskilt institut betraktade hon som ett fruktbart sätt att tillgodose detta behov, eftersom fredsforskningen till sin karaktär var tvärvetenskaplig och överskred traditionella ämnesgränser. Johan Galtung, som delade med sig av sina erfarenheter från uppbyggnaden av PRIO, framhöll att det bästa vore om fredsforskningen "blev en fakultet inom universitetets ram". Bror Rexed poängterade även han att SIPRI:s inrättande inte fick tas till intäkt för att skära ned den spirande fredsforskningen vid universiteten. I övrigt hade de båda skilda meningar. Rexed framhöll att forskaren i princip upphörde att vara

vetenskapsman när han gav sig in i politiken, medan Galtung däremot ansåg att det var en plikt för fredsforskaren att också engagera sig i det praktiska livet, till exempel genom att lansera konkreta fredsförslag.

SIPRI-debatten, som leddes av Bo Wirmark, ägde rum i ett läge där forskning om fred hade börjat vinna insteg vid universitetet. De första initiativen hade dock tagits flera år tidigare. Under vintern 1961/62 startades en studiecirkel inom ramen för Nordiska Sommaruniversitetet (NSU). Cirkeldeltagarna samlades på Sociologiska institutionen, vilken då var förlagd till Villa Åsen (Villavägen 1). Sociologen Bo Ohlström ledde studiecirkeln, i vilken deltagarna bland annat diskuterade Anatol Rapoport's uppmärksammade studie *Fights, Games, and Debates* (1960). Ohlström, som hade studerat fredsforskning i USA, kom senare att verka vid LO:s forskningsavdelning.

Flera av cirkeldeltagarna deltog i den efterföljande sommarsessionen i Tammerfors 30 juli–11 augusti 1962, vid vilken fredsforskningens ställning och behov för första gången stod på programmet. Bland deltagarna fanns Johan Galtung och den finländske statsvetaren och fredsforskaren Göran von Bonsdorff. Under vinterhalvåret bedrevs arbetet i lokala kretsar, varvid deltagarna förberedde sig inför de följande sommarsessionerna i Århus (1963), Bergen (1964) och Kiruna (1965), då fredsforskningen återkom som programpunkt.

Sommarsessionen i Kiruna i månadsskiftet juli–augusti 1965 markerade en slutpunkt, eftersom fredsforskningen därefter fick lämna plats för andra ämnen. Programpunkterna roterade inom NSU. Kirunamötet, som samlade omkring 300 deltagare, öppnades av ecklesiastikminister Ragnar Edenman och presidiet leddes av Uppsalaprofessorn Sten Lindroth. Bland talarna märktes Anatol Rapoport och Johan Galtung. Bror Rexed deltog i diskussionerna och avvisade uttryckligt freds- och konfliktforskningens eventuella sammanblandning med säkerhetspolitiska studier. Förhandlingarna i Kiruna låg till grund för boken *Conflict Control and Conflict Resolution*, som Bengt Höglund ederade tillsammans med Jørgen Wilian Ulrich 1969 (även om utgivningen dröjde till 1972). I denna antologi tecknades huvuddragen av den nordiska fredsforskningens utveckling under 1960-talet.

Bengt Höglund var en lundensisk litteraturhistoriker som Bo Wirmark hade lärt känna i samband med pingstmarschen mot atomvapen 1963, varvid deltagarna tågade från Södertälje till Stockholm. I mitten av 1960-talet flyttade Höglund till Kallhäll, och han förlade sin verksamhet till Uppsala. Hans främsta intresseområden kom nu att bli fredsforskning och sociologi. Såsom organisatör och inspiratör kom han att spela en viktig roll för den tidiga fredsforskningen i Uppsala.

Efter NSU-mötet i Kiruna ställdes de inblandade inför frågan om hur uppbyggnaden av fredsforskningen skulle föras vidare. Ett samarbete inleddes med Kursverksamheten (nuvarande Folkuniversitetet) och planer uppdrogs för en föreläsningsserie och en kommande universitetscirkel. Samarbetet presenterades redan vid Kirunamötet av Bengt Höglund.

Föreläsningsserien hölls hösten 1965 i Kursverksamhetens lokaler vid Nedre Slottsgatan. Höglund höll den inledande föreläsningen över temat "Fredsforskning – vad är det?", ett ämne han tidigare bland annat utlagt i en stor artikel i *Kvällsposten* (6 respektive 8 oktober 1964). Bland övriga föreläsare märktes den norska sociologen Ingrid Eide, en av grundarna av PRIO, samt historikern Karl E. Birnbaum, chef för Utrikespolitiska institutet och ledamot av SIPRI-utredningen. Höglund höll även den avslutande föreläsningen i serien, och han ledde den efterföljande universitetscirkeln. Bo Wirmark, som var administrativt ansvarig, lyckades utverka 10 000 kronor i anslag från Försvarets forskningsanstalt genom Rolf Björnerstedt.

Höglunds och Wirmarks med fleras arbete utmynnade i grundandet av fredsforskningsseminariet vid Uppsala universitet, vilket skedde i februari 1966. Seminariets medlemmar samlades vanligtvis tre gånger i månaden för att lyssna till gästföreläsningar eller för att granska relevanta uppsatser från olika institutioner. Deltagarna rekryterades främst bland studenter från olika samhällsvetenskapliga discipliner, i synnerhet statskunskap och sociologi. En av dessa var den unge statsvetaren Peter Wallensteen, som arbetade med en trebetygsuppsats om FN:s sanktioner mot den vita minoritetsregimen i Rhodesia (nuvarande Zimbabwe). De nordiska kontakterna odlades från allra första början; samma månad som seminariet grundades deltog exempelvis fem av dess medlemmar i en nordisk fredsforskningskonferens i Hillerød i Danmark.

Seminariets genombrottsår blev 1967. Den 19 oktober detta år publicerade *Uppsala Nya Tidning* artikeln "Fredsseminarium ökar höstverksamheten starkt", vari påpekades att antalet sammankomster hade tredubblats och att FOA generöst hade understött verksamheten med ett anslag om 23 000 kronor. Som gästföreläsare inkallades en rad prominenta internationella gäster, däribland den norske rättssociologen Vilhelm Aubert, den amerikanske fredsforskaren J. David Singer och den norske fredsforskaren Fredrik Hoffman.

Under 1960-talet var intresset för fredsfrågor och internationella relationer överlag stort i Uppsala, både inom och utom universitetet. Den 19 september 1961, dagen efter Dag Hammarskjölds bortgång, uppvaktades ecklesiastikministern Ragnar Edenman av representanter för Uppsala studentkår och ett flertal studentföreningar, vilka yrkade på att det principbeslut som fattats redan 1938 om inrättandet av en professur i internationell rätt

Freds- och konfliktforskning

En introduktion

Fredsforskning är beteckningen på en vetenskap som kommit alltmer i rampluset under de senaste åren. Företrädare för olika discipliner samarbetar i studiet av internationella konflikters orsaker och dynamik och möjligheter att lösa dem på fredlig väg. Särskilda institut för denna forskning har upprättats i flera länder. Som bekant har Sverige slagit in på samma väg, i och med att initiativ tagits till ett internationellt institut. Forskningens omfattning kan förväntas öka ytterligare, och ge uppgifter främst åt historiker, samhällsvetare och företrädare för olika beteendevetenskaper.

I höstens kurs, som består av föreläsningar med åtföljande seminariediskussioner, kommer framstående forskare att introducera de aktuella problemställningarna. Under kursens gång kommer ev. en estraddiskussion om fredsforskning att ordnas.

Schema

Torsd. 23/9 FK *Bengt Höglund*, Lund.
FREDSFORSKNING — VAD ÄR DET?

Tisd. 5/10 *Mag. Ingrid Eide Galtung*, Oslo.
INTERNATIONELL INTEGRATION: Kontakter och u-landshjälp.

Tisd. 19/10 Docent *Karl E. Birnbaum*, Stockholm.
SÄKERHETSPOLITISKA STUDIER.

Tisd. 2/11 Red. *David Jens Adler*, Köpenhamn.
NEDRUSTNING OCH RUSTNINGSKONTROLL.

Tisd. 16/11 *Malvern Lumsden, M. A.*, England.
FOLKGRUPPER I KONFLIKT — en studie av Cypernproblemet (engelska).

Tisd. 30/11 *Dr. Siman Schwartzmann*, Brasilien.
NATIONER SOM ENHETER I SOCIOLOGISK ANALYS — en latinamerikansk studie (engelska).

Tisd. 7/12 FK *Bengt Höglund*, Lund.
ATT LÄRA AV HISTORIEN — några metodproblem.

Kursledare: Pol. stud. *Bo Wirmark*.

Lokal: Landstingets studielokal, N. Slottsgatan 12 (källarplanet).

Kurstid: Kl. 19 (enkel kvart).

Kurspris: 20 kr. Möjlighet att i mån av plats bevista enstaka föreläsningar finns också (inträde 3: 50 kr).

Anmälan

ställs till Kursverksamhetens exp., Drottninggatan 13, tel. 14 92 55.

8

KURSVERKSAM HETEN

VID UPPSALA UNIVERSITET

HÖSTEN 1965

JUBILEUMSPROGRAM

Bengt Höglund och Bo Wirmark organiserade hösten 1965 en föreläsningsserie om freds- och konfliktforskning inom ramen för Kursverksamheten i Uppsala. Under våren 1966 fick föreläsningsserien sin fortsättning i fredsforskningsseminariet, ur vilket Avdelningen (senare Institutionen) för freds- och konfliktforskning växte fram.

skulle förverkligas. Så skedde vid mitten av 1960-talet och 1967 blev Lars Hjerner förste innehavare av den nya professuren. Det kan vara värt att notera att universitetskanslern – i en skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 oktober 1961 – antydde möjligheten att den kommande lärostolen i internationell rätt vid Uppsala universitet skulle uppkallas efter Dag

Hammar skjöld. Så blev, som bekant, icke fallet. Däremot grundades Dag Hammar skjölds Minnesfond (Dag Hammar skjöld Foundation) i maj 1962 med hjälp av insamlade medel. Vid det konstituerande mötet deltog bland andra Alva Myrdal. Den 17 juni 1966 invigdes fondens lokaler i Geijersgården vid Öfre Slottsgatan. För lösningen av fondens lokalfråga spelade universitetets rektor Torgny T. Segerstedt en avgörande roll. Invigningen förrättades av SIDA:s generaldirektör Ernst Michanek, sedermera hedersdoktor i Uppsala.

I slutet av juli 1964 hölls en internationell fredskonferens under temat "Freden – vår angelägnaste uppgift", där bland andra Bo Wimark deltog. Konferensen ingick i firandet av Uppsala ärkestifts 800-årsjubileum. Ett flertal fredsorganisationer stod bakom arrangementet, som samordnades av Stiv Jakobsson, tidigare förste kurator vid Uplands nation och en av dem som förde Dag Hammar skjölds stoft till den sista vilan. Bland talarna märktes den västtyske teologen och radikalpacifisten Martin Niemöller. Från fredsmötet, som ägde rum i Gamla Uppsala, utsändes flera petitioner och skrivelser, bland annat till Uppsala universitet med en förfrågan om det inte skulle finnas plats för ett fredsforskningsinstitut i Dag Hammar skjöldbiblioteket, vilket höll på att byggas upp. Biblioteket var Uppsala kommuns sätt att hugfästa minnet av Hammar skjöld, och det förblev under många år underställt Uppsala stadsbibliotek. Stiv Jakobsson hade tidigare i *Freden* (1963:6) föreslagit att Dag Hammar skjöldbiblioteket skulle förläggas inom ett forskningsinstitut med Hammar skjölds namn. Stadsbibliotekarien Paul Harnesk, som bistod kommunens Hammar skjöldkommitté med rådgivning i biblioteksfrågor fram till sin död sommaren 1965, hyste liknande förhoppningar. När Dag Hammar skjöldbiblioteket invigdes i slutet av januari 1966 hade ledningen övertagits av litteratursociologen Jonas Åkerstedt, som arbetade aktivt för att biblioteket skulle bli ett forskningscentrum för u-landsfrågor och internationell politik. Åkerstedt, som avled i unga år, hann emellertid aldrig slutföra uppbyggandet. Långt senare skulle emellertid Dag Hammar skjöldbiblioteket föras över till universitetsbiblioteket, där det numera fyller funktionen som institutionsbibliotek för freds- och konfliktforskning.

Fred och fredsforskning blev föremål för flera debatter i universitetshuset. Den 21 januari 1966 hölls den ovan nämnda SIPRI-debatten om "Fredsforskningens behov och möjligheter". På FN-dagen den 24 oktober 1967 hölls i aulan en stor debatt om u-ländernas framtid. Temat var "Måste de fattiga slåss?", och bland arrangörerna märktes en rad studentföreningar, däribland Verdandi, Sydafrikakommittén och Utrikespolitiska föreningen. Vietnamkriget och u-hjälpen hade dessutom varit återkommande ämnen när Folk-

Konstnären Bror Hjorth och hans hustru Margareta (uppe till vänster) under fredsmötet i Gamla Uppsala 1964. Från mötet avsändes en skrivelse till universitetet med förslaget att inrymma ett centrum för freds- och konfliktforskning i Dag Hammarskjöldbiblioteket. Fotografi: Uppsala-Bild/privat ägo.

partiledaren Sven Wedén två veckor tidigare hade frågats ut av studenter i lärosal X. Vid världskyrkomötet i Uppsala sommaren 1968 skulle Martin Luther King ha framträtt, men han blev mördad några månader dessförinnan.

Vid samma tid stärktes fredsforskningsseminariet organisatoriskt, framför allt genom att banden till universitetet formaliserades. Det innebar bland annat att ledningen för

seminariet övertogs av en styrelse med universitetets rektor Torgny T. Segerstedt som ordförande. För fredsforskningens vidkommande blev hans stöd av avgörande betydelse. Segerstedt – som själv var sociolog – betraktade det nya ämnet som en värdefull utlöpare av hans egen disciplin. Som vice ordförande i seminariets ledning inträdde Statsvetenskapliga institutionens studierektor Stefan Björklund och som sekreterare fungerade Bo Wirmark. I styrelsen ingick dessutom Kursverksamhetens studierektor Olle Alexandersson, Sociologiska institutionens studierektor Sonja Calais och forskningsassistenten Bengt Höglund.

Nordiskt samarbete och vänsterrörelse

En viktig uppgift för Fredsforskningsseminariet blev att knyta kontakter med de motsvarande grupper som uppstått vid landets övriga universitet. Den 7 december 1967 arrangerade seminariet därför en nationell fredsforskningsdebatt i universitetshuset, vilken leddes av Torgny T. Segerstedt och där Bengt Höglund representerade Uppsalagruppen. Syftet med debatten var, enligt *Uppsala Nya Tidnings* utförliga referat, att slå fast "vad fredsforskning innebär och vad fredsforskarna väntar sig av framtiden". Från Stockholm deltog filosofen Åke Löfgren och pedagogen Stig Lindholm. Lund och Göteborg representerades av sociologerna Herman Schmid respektive Mats Friberg. "Av debatten att döma", sammanfattade tidningen, "var enigheten stor mellan de unga forskarna. Man vill få ordentligt fotfäste vid universiteten, inte sortera under någon annan vetenskap, och bygga ut verksamheten till en nationell rörelse."

Ett viktigt samverkansforum för fredsforskarna blev vid denna tid Nordiska samarbetskommittén för internationell politik, inklusive konflikt- och fredsforskning (NORDSAM), vilken hade grundats 1966 efter gemensamt beslut av regeringarna i de nordiska länderna. Bland de drivande krafterna fanns statsvetaren Nils Andrén, som året innan hade varit med om att grunda *Cooperation and Conflict*, en nordisk facktidsskrift för internationell politik. Kanslichef på NORDSAM var Christian Lange, son till Halvard Lange, som omfattade fredsforskningen med stort intresse. Detta förhållande saknade inte betydelse för de ekonomiska bidrag med vilka NORDSAM understödde fredsforskningsseminariet i Uppsala. Anslagen därifrån gjorde det exempelvis möjligt att arrangera flera vetenskapliga sammankomster, till exempel en konferens om internationella sanktioner i Sigtuna den 27–28 april 1968. Denna konferens

lockade många unga fredsforskare från Sverige, Norge, Danmark och Finland (däribland Raimo Väyrynen). Konferensrapporten *International Sanctions: Theory and Practice* redigerades av Peter Wallensteen och utgavs 1969 som nummer ett i Institutionens för freds- och konfliktforskning skriftserie. En månad efter Sigtunamötet samlades den tredje nordiska fredsforskningskonferensen i Örenäs utanför Landskrona.

I takt med att fredsforskningen flyttade fram sina positioner gjorde sig också kritiska röster hörda. Meningarna var delade om fredsforskningens värde och – framför allt – om dess inriktning. Det sena sextiotalets politiska vänsterkantring hade inte passerat obemärkt förbi. Fredsforskare som Herman Schmid och Anders Forsman gick till storms mot Johan Galtung och den etablerade fredsforskningen, vilken beskyldes för att gå de besuttna klassernas och de mäktiga västländernas ärenden. De menade att det inte var någon slump att fredsforskningen främst var koncentrerad till USA och Nordeuropa. Forsman, som tillhörde fredsforskargruppen i Uppsala och som medverkade i *International Sanctions*, beskyldde Galtung för att ha ett "solitt förtroende för det kapitalistiska systemets förträfflighet". För egen del förespråkade han "en revolutionär fredsforskning", vilket föranledde Galtung att replikera. Debatten fördes i tidskriften *Kommentar* (1968:2, 1968:3), utgiven av den radikala sammanslutningen Unga filosofer i Stockholm, vilken hade ett nära samarbete med fredsforskargrupperna vid universiteten.

Inför Tage Erlanders förestående avgång som statsminister hade *Dagens Nyheter* på sin ledarsida (16 augusti 1969) föreslagit att en landsomfattande insamling skulle startas för att hedra honom. "Vi tror", skrev tidningen, "att ökade resurser för fredsforskningen vore ett sådant ändamål, men visst kan andra tänkas." Förslaget låg nära till hands med tanke på Erlanders insatser för inrättandet av SIPRI, men det föranledde likafullt statsvetaren Kjell Goldmann att höja ett varningens finger i samma tidning (1 september 1969): "Den som stöder krav på mera 'fredsforskning' måste nog precisera vad han vill. Eljest riskerar han att lägga sin röst inte bara på det som representeras av SIPRI och av Johan Galtung utan också, och kanske ofrivilligt, för något som mest av allt liknar ett den socialistiska revolutionens FOA." Bland tongivande fredsforskare fanns nämligen, enligt Goldmann, representanter för den yttersta vänstern, det vill säga forskare "för vilka pacifismen har ersatts av marxism, konfliktlösning av klasskamp, 'fred' av revolution, om nödvändigt blodig revolution". Den "revolutionära fredsforskningen" betraktade Goldmann som en trojansk häst, för vilken universiteten gjorde klokast i att hålla sina portar stängda. Något inflytande fick dock aldrig den revolutionära fredsforskningen; den blev en parentes.

Smörhöggar och kanonhöggar spel inom fredsforskningen

Upsala Nya Tidning rapporterade utförligt från det nationella fredsforskningsseminariet i Uppsala i december 1967, bland annat om ett slags rustningsspel med smörhöggar och kanonhöggar, vilket bedrevs som ett experiment vid fredsforskningsseminariet i Göteborg. På bilden syns från vänster: Stig Lindholm, Bengt Höglund, Herman Schmid och Bo Wirmark.

Flera av riktningens företrädare kom senare att spela viktiga roller inom fackföreningsrörelsen och i det politiska livet; Herman Schmid representerade Vänsterpartiet i Europaparlamentet 1999–2004.

Eekska utredningen

Fredsforskargrupporna vid landets universitet arbetade enträget för att etablera sitt ämne som akademisk disciplin. Freds- och konfliktforskning skulle som universitetsämne bli ett värdefullt komplement till den mer tillämpade forskning som bedrevs vid SIPRI, FOA och Utrikespolitiska institutet. I Uppsala erhöll fredsforskningsseminariet i maj 1969 ställning som självständig forskningsavdelning, direkt underställd konsistoriet. I universitetskatalogen för läsåret 1969/70 presenterades den nya avdelningen som ”ett för universitetsinstitutionerna gemensamt forum för tvärvetenskaplig forskning och forskarutbildning om freds- och konfliktproblem”. Vidare sades: ”Tyngdpunkten i verksamheten ligger på uppsats- och avhandlingsarbete inom olika projektorienterade arbetsgrupper. Vissa gästföreläsningar anordnas, liksom gemensamma metod- och teoridiskussioner. Sammanträdena är öppna för intresserade och annonseras i UNT.”

I samband med att fredsforskningsseminariet i Uppsala omdanades till avdelning inom universitetet skedde en revision av dess stadgar. Torgny T. Segerstedt lämnade samtidigt ordförandeskapet och i hans ställe inträdde sociologiprofessorn Ulf Himmelstrand. Stefan Björklund kvarstod som vice ordförande. I styrelsen ingick därtill rektor Olle Alexanderson som representant för Kursverksamheten, samt ett antal företrädare för forskargruppen. Avdelningen för freds- och konfliktforskning, som den nu formellt benämndes, bestod i slutet av 1960-talet av ett fyrtiotal aktiva deltagare från en rad discipliner, den ena hälften doktorander och licentiander, den andra hälften trebetygsstudenter. Arbetet skedde dels genom ett gemensamt seminarium för samhällsvetenskaplig teori och metod, dels genom tre projektorienterade arbetsgrupper för a) det internationella systemets struktur, b) icke-militära kampformer som metoder för försvar och social förändring samt c) kyrkan och den sociala förändringen.

Avdelningen saknade dock fortfarande en fast tjänst och behovet av en sådan påtalades flera gånger. Vägen dit blev snårig. I mars 1967, det vill säga i samband med inrättandet av fredsprofessuren i Oslo, tillsattes av ecklesiastikminister Ragnar Edenman en utredning ”för att utreda frågor rörande formerna för forskning och utbildning vid universitet och

högskolor i internationell politik med särskild hänsyn till säkerhetspolitiska studier samt freds- och konfliktforskning”. Till ordförande i kommittén utsågs Hilding Eek, innehavare av Carl Lindhagens professur i internationell rätt vid Stockholms universitet och tidigare docent i Uppsala. Som övriga ledamöter i kommittén inkallades sociologen Edmund Dahlström, kärnfysikern och kärnvapenmotståndaren Tor Ragnar Gerholm, statsvetaren Hans F. Petersson och nationalekonomen Bengt Christer Ysander. De sakkunniga antog namnet 1967 års kommitté för internationell politik.

Kommittén hann inte slutföra sitt arbete förrän krav restes i riksdagen på ökat stöd för fredsforskningen. Socialdemokraterna Lisa Mattson, Evert Svensson och Fridolf Wirmark motionerade 1969 om ett provisoriskt extra anslag till freds forskningsseminarierna i väntan på att Eekska utredningen skulle anvisa vägen till en långsiktig lösning. Lisa Mattson framhöll i ett anförande att freds forskarna i Uppsala och Lund under de senaste tre åren hade ”med endast obetydliga resurser lyckats bygga upp en verksamhet som i fråga om forsknings- och undervisningsvolym redan nu överträffar åtskilliga sedan länge fast etablerade universitetsdiscipliner”. I hennes yttrande instämde även folkpartisterna Joel Sörenson och Ingrid Segerstedt Wiberg. Biträdande utbildningsminister Sven Moberg svarade att han ville invänta den pågående utredningens förslag innan några nya beslut om finansiering fattades. Han lämnade dock försäkringar inför framtiden: ”Jag tror mig veta att nästa års riksdag bör kunna få ta ställning till en förbättrad och förstärkt freds- och konflikt forskningsorganisation vid våra universitet. Vi skall se till att i avvaktan därpå den omfattning som hittills uppnåtts skall kunna vidmakthållas och eventuellt något ökas.”

Eekska utredningen lämnade i december 1969 betänkandet *Studier i internationella relationer* (SOU 1969:61), vari föreslogs inrättandet av ett nytt ämne – ”internationella relationer” – efter mönster från bland annat Holland och Frankrike. En för alla universitet gemensam riksinsti tution, ledd av en särskild nämnd, skulle för detta ändamål skapas. Från och med halvårsskiftet 1971 föreslog kommittén därtill att en professur i internationella relationer skulle inrättas. Kommittén tog däremot inte ställning i den delikata frågan var riksinsti tutionen skulle placeras, men den underströk Stockholm–Uppsala-regionens särskilda lämplighet med hänsyn till möjligheterna till tvärvetenskapliga samarbeten, bland annat med Utrikespolitiska institutet, SIPRI och Försvarets forskningsanstalt. För Uppsalas del talade flera faktorer: ”Genom en förläggning till Uppsala skulle en blivande insti tution ha fördelen av att kunna bygga på en existerande verksamhet inom universitetets ram. Vidare finns i Uppsala två specialinstitut, nordiska afrika institutet och Hammar-

skjöldsstiftelsen med vilka ett för institutionen för internationella relationer fruktbart samarbete skulle kunna komma till stånd.”

Kommittén tänkte sig att det nya ämnet internationella relationer skulle bestå av tre forskningsområden, nämligen internationell politik, freds- och konfliktforskning samt säkerhetspolitiska studier. Utredningen drog nämligen slutsatsen ”att utvecklingen går mot ökad integration och betoning av de tvärvetenskapliga arbetsmetoderna såväl när det gäller undervisning som forskning inom intresseområdena för internationell politik, säkerhetspolitisk analys och freds- och konfliktforskning”. Avvägningen mellan dessa tre forskningsområden hade, som vi sett, diskuterats redan vid mötet i Kiruna 1965. Meningarna var delade – såväl inom kommittén som bland remissinstanserna – om hur det nya ämnet skulle definieras och avgränsas. Inom kommittén reserverade sig Hans F. Petersson, som i stället ville se en breddning av studiet av internationell politik inom ramen för redan befintliga discipliner, främst sociologi och statskunskap. Förslaget att inrätta ett nytt och till sin karaktär så nebulöst ämne som internationella relationer riskerade, enligt Petersson, att göra mer skada än nytta, eftersom det handlade om ”en artificiell sammanslagning, en för tidigt insatt och för långt driven integrering av ett område som ännu ej låter sig integreras”.

Avdelningen för freds- och konfliktforskning lämnade sitt remissyttrande över Eekska utredningen den 11 februari 1970. I skrivelsen, som undertecknades av Ulf Himmelstrand och Bo Wirmark, konstaterades att situationen hade förändrats sedan utredningen påbörjade sitt arbete. FOA hade knutit till sig Nils Andrén som heltidsanställd konsult, en befattning som av allt att döma med tiden skulle omvandlas till en fast tjänst, motsvarande en professur. Vidare påpekades att den säkerhetspolitiska forskningen vid Utrikespolitiska institutet hade erhållit allt större anslag. Ämnet säkerhetspolitiska studier hade således redan fått sina behov tillgodosedda, varför avdelningen inte kunde finna någon anledning att bereda det plats som ett delområde inom internationella relationer. Om säkerhetspolitiska studier fördes ut ur ämnet internationella relationer skulle dessutom Hans F. Peterssons invändningar i väsentlig utsträckning försvagas. Man förordade att det föreslagna nya examensämnet skulle benämnas ”Freds- och konfliktforskning, särskilt internationella relationer”. Ordningföljden var ingen slump; fredsforskning skulle vara det överordnade ämnet. Utredningens syfte hade, påpekade man, inte varit att skapa ett nytt ämne utan att förbättra villkoren för universitetens fredsforskare. Himmelstrand och Wirmark ägnade stort utrymme åt frågan om hur professors kompetensområde skulle definieras och formuleras. Det borde fastslås, menade de, ”att professorn i ämnet bör ha meritering främst

på de områden som ovan angivits som centrala, d.v.s. freds- och konfliktforskning med internationella relationer; meritering i säkerhetspolitisk teori och forskning torde vara mera relevant för poster inom exempelvis försvarets forskningsanstalt”. Slutligen framhölls i remissyttrandet som ”ett oavvisligt villkor” att det lärosäte som *inte* skulle bli förläggningsort för professuren i stället skulle få en forskarassistent- och en assistenttjänst. Ambitionen var att även verksamheten i Lund och Göteborg skulle understödjas.

Meningsmotsättningarna inom kommittén och bland de många remissinstanserna bidrog till att Universitetskanslersämbetet (UKÄ) i mars 1970 avstyrkte Eekska utredningens förslag. Regeringen upptog heller aldrig förslaget i någon proposition. Till skillnad från många andra länder inrättades inte i Sverige något ämne med namnet internationella relationer. I stället kom internationell politik att kvarstå som ämnesområde inom statskunskapen, internationell ekonomi inom nationalekonomi och så vidare.

Mot UKÄ:s beslut att avslå Eekska utredningens förslag reserverade sig byråchef Hans Poppius och avdelningsdirektör Ulla Åhgren-Lange, eftersom de ansåg att utredningen hade klarlagt inte minst freds- och konfliktforskningens behov: ”Till skillnad från den säkerhetspolitiska forskningen och forskarutbildningen, som har fasta nationella anknytningspunkter – i Sverige främst FOA – är freds- och konfliktforskningen i de nordiska länderna, med undantag för Norge, hänvisad till marginella resurser inom en rad ämnen, bl a pedagogik och sociologi.” För att förbättra sakernas tillstånd förordade de att en professur i freds- och konfliktforskning, särskilt internationella relationer skulle inrättas inom en femårsperiod.” Det kan tilläggas att Ulla Åhgren-Lange var gift med Christian Lange, som via NORDSAM verksamt hade understött fredsforskningen.

Åhgren-Lange och Poppius fick stöd av Carl-Henric Grenholm, internationell sekreterare i Broderskapsrörelsen och sedermera professor i etik vid universitetet, som i *Dagens Nyheter* (13 april 1970) framhöll att freds- och konfliktforskningen i andra länder betraktades som tillräckligt avgränsat för att vara examensämne. Grenholm påpekade att professurer hade inrättats i både Norge och England, och han fortsatte: ”Det finns starka skäl som talar för att de säkerhetspolitiska studierna utesluts ur ämnesområdet och att därigenom resultatet av utredningen blir att den freds- och konfliktforskning som redan bedrivs av mindre grupper vid universiteten vidareutvecklas och ges ökade resurser och en fastare organisation.”

Statsvetaren och forskaren vid Utrikespolitiska institutet Katarina Brodin, långt senare Sveriges ambassadör i Tallinn, delade däremot inte Grenholms syn på ämnet freds- och konfliktforskning. Hon menade i stället (*Dagens Nyheter* 14 maj 1970) att utredningen hade

infört en artificiell distinktion mellan de tre forskningsområdena. För egen del betraktade hon tvärtom fredsforskning och säkerhetspolitiska studier ”som två skilda intresseinriktningar inom det vida forskningsfält som behandlar internationell politik”. Åsiktsbrytningarna visar att den principiella grundmotsättningen rörande fredsforskningens ställning förelåg redan 1970. Under det följande decenniet förblev den latent, innan tillkomsten av den första professuren skulle väcka liv i debatten på nytt i början av 1980-talet.

Forskarassistenttjänster vid universiteten

Eekska utredningen ledde således inte till någon lösning av frågan om fredsforskningens behov. ”När det började stå klart att detta var det sannolika utfallet av remissbehandlingen av betänkandet”, skriver Bo Wirmark, ”tog Bengt Höglund och jag i november 1970 det privata initiativet – det var bråttom så någon demokratisk process fanns det inte utrymme för! – att kontakta forskningsminister Sven Moberg och upprepa de krav som avdelningen i flera år med stöd av universitetet fört fram i budgetprocessen, med tyngdpunkt på en forskarassistenttjänst.” De talade inte för döva öron. I den budgetproposition som framlades två månader senare, i januari 1971, föreslog regeringen att tre forskarassistenttjänster i freds- och konfliktforskning från och med det instundande halvårsskiftet skulle inrättas vid de samhällsvetenskapliga fakulteterna i Uppsala, Lund och Göteborg. Efter beslut i fakulteten i maj 1971 delades Uppsalabefattningen under höstterminen detta år mellan Bengt Höglund och Peter Wallensteen, vilka båda hade titeln tillförordnad forskarassistent medan tjänsten tillsattes.

De båda vikarierna sökte den nyinrättade befattningen. Höglund var trettiofyra år gammal, Wallensteen blott tjugosex. Som sakkunnig fungerade avdelningens ordförande Ulf Himmelstrand. I sitt utlåtande framhöll han att det var ”svårt att göra en fullt rättvisande jämförelse mellan totalomdömena om de båda sökande, p.g.a. deras olika bildningsgång”. Han fann det visserligen vara ställt utom tvivel att Wallensteen i vetenskapligt hänseende var mest meriterad, men hans utlåtande utmynnade trots detta inte i något bestämt förord för denne. I stället föreslog Himmelstrand att tjänsten även framdeles skulle delas mellan de båda aspiranterna, åtminstone under vårterminen 1972. Därefter skulle ny utlysning ske. Himmelstrand hoppades av allt att döma på att nya finansieringsmöjligheter skulle öppna sig. Han ville uppenbarligen inte förlora Höglund, vilken enligt hans förmenande hörde ”till dem som verksammast bidragit till att stärka freds- och

Upsaliensiska fredsforskare samlade i "Oktagon", som sammanträdesrummet i institutionens första lokaler vid Kungsgatan 37 benämndes, någon gång kring 1970. Övre raden från vänster: Cyrill John, Andrej Žák, Bo Wirmark och Bengt Höglund. Nedre raden från vänster Olof Kleberg, Margoth Sonnebo och Olof Frensborg. Fotografi: Privat ägo.

konfliktforskningens ställning här i landet". Förhoppningar fanns nämligen om att medel för ännu en forskarassistenttjänst skulle beviljas från halvårsskiftet 1972. Bengt Höglund reste bland annat frågan vid en särskild uppvaktning hos forskningsminister Sven Moberg, men utan framgång.

Avdelningens styrelse ställde sig bakom Himmelstrands förslag. Den hemställde att tjänsten skulle delas mellan Höglund och Wallensteen för att sedan utlysas på nytt, senast vid utgången av 1972. Vid den tidpunkten räknade man med att den framtida resurstilldelningen skulle vara klargjord. Fram till dess fann styrelsen "naturligt att yrka på en delning av tjänsten då de båda sökandena varit drivande under avdelningens uppbyggnadsskede och representerar olika forskningsområden". Dessutom ansåg man att de knappa resurserna borde spridas "så att nuvarande verksamhet kan upprätthållas".

Mot beslutet reserverade sig styrelsens vice ordförande, statsvetaren Stefan Björklund. Även han ansåg att Höglund var en "uppslagsrik forskare, engagerad handledare och skicklig administratör", men han underströk att universitetsstatuterna inte möjliggjorde annan hänsyn än till ådagalagd vetenskaplig skicklighet, varför han yrkade på att tjänsten i dess helhet skulle tillfalla Wallensteen. Så blev också fakultetens beslut. Wallensteen fick forskarassistenttjänsten och tillträdde i slutet av 1971.

Anställningen av Wallensteen som forskarassistent innebar att Avdelningen för freds- och konfliktforskning kunde permanentas, varvid universitetet övertog huvudmannskapet. Detta skedde den 20 december 1971, ett datum som utgör avdelningens (och därmed institutionens) födelsedag. Det är i formell mening korrekt, men verksamheten hade, som framgått, dessförinnan fortgått i olika former under flera år.

Parallellt med tillsättningen av forskarassistentbefattningen diskuterade Samhällsvetenskapliga fakulteten hösten 1971 frågan om en institutionsanknytning av Avdelningen för freds- och konfliktforskning till endera Statsvetenskapliga eller Sociologiska institutionen. Förslaget, som motiverades utifrån både praktiska och ekonomiska skäl, berörde inte bara fredsforskarna utan även Avdelningen för Östeuropastudier. Båda avdelningarna väjde sig mot planerna och försvarade sitt oberoende. I en skrivelse till konsistoriet den 29 oktober 1971 protesterade fredsforskarna mot förslaget. Deras inlägga var författad av Ulf Himmelstrand, vilken med emfas underströk nödvändigheten av fortsatt institutionell självständighet – ämnets särpräglade tvärvetenskapliga karaktär riskerade annars att omtintetgöras. "Under halvtannat decennium", framhöll Himmelstrand, "har fredsforskningen som internationellt fenomen präglats av en stark interdisciplinär organisation."

Förslaget om institutionsanknytning avslogs till sist av fakultetsmajoriteten. Avslagsyrkandet var formulerat av avdelningens styrelseledamot Sonja Calais. Fakultetens dekanus, kulturgeografen Gunnar Arpi, reserverade sig visserligen till förmån för den nedröstade

institutionsanknytningen, men konsistoriet fann ingen anledning att vidta någon åtgärd. Den påyrkade institutionsanknytningen avslogs kort före jul 1971.

Peter Wallensteen var i grunden statsvetare och räknades till Carl Arvid Hesslers elever. Redan 1966 hade han börjat undervisa vid Statsvetenskapliga institutionen, och mellan 1969 och 1972 förestod han dess avdelning för u-landsfrågor med biståndsteknik. Denna avdelning hade grundats av Wallensteen, hans hustru Lena och sociologen Bo Schiller som resultat av en statlig utredning, vilken hade framhållit behovet av mer personal för det ökande svenska biståndet.

Successivt försköts Wallensteens intressen alltmer mot fredsforskningen, inte minst sedan han tillbringat vårterminen 1967 vid Johan Galtungs fredsforskningsinstitut. Året därpå ledde han en introduktionskurs i fredsforskning i Kursverksamhetens regi. Denna kurs, som ägde rum i Dag Hammarskjöldbiblioteket vid Dombron, innebar en viktig utvidgning av fredsforskningsseminariets verksamhet. Samma år, det vill säga 1968, publicerade Wallensteen sitt första större arbete inom fredsforskningen, nämligen uppsatsen "Characteristics of Economic Sanctions" (införd i *Journal of Peace Research*), vilken han delvis hade utarbetat under tiden vid PRIO. Till detta forskningstema – det vill säga ekonomiska sanktioner som icke-militärt påtryckningsmedel mellan stater – har Wallensteen återkommit flera gånger, bland annat i licentiatavhandlingen *A Study of Economic Sanctions* (1969) och i *Ekonomiska sanktioner* (1971). Hans mångåriga studier av ekonomiska sanktioners verkan har på senare år lett till praktisk tillämpning. Så uppdrogs åt honom 2001 att organisera en process för att förbättra FN-sanktionernas effektivitet. Projektet involverade omkring 130 personer, varav åtskilliga internationella regeringsrepresentanter men också forskare, representanter för civilsamhället och för de yrkesgrupper som i praktiken implementerade sanktionsbesluten. Slutrapporten överlämnades av den svenske kabinettssekreteraren Hans Dahlgren till FN:s säkerhetsråd i februari 2003.

Wallensteen övertog på nyåret 1972 ledningen för Avdelningen för freds- och konfliktforskning i egenskap av föreståndare. Under det första halvåret var han dock tjänstledig på halvtid för att slutföra sitt uppdrag som lärare vid avdelningen för u-landsfrågor. Som vikarier inträdde Bertil Dunér, Olof Kleberg och Bo Hännestrand. Den 10 februari 1972 framträdde Mats Friberg från fredsforskargruppen i Göteborg som avdelningens förste gästföreläsare. I oktober samma år höll Johan Galtung två föreläsningar, dels om Kubas utveckling, dels om alternativ till EEC.

År 1973 försvarade Wallensteen – och blev docent på – sin statsvetenskapliga avhandling *Structure and War: On International Relations 1920–1968*. Avhandlingen rymde en ingående analys av de grundläggande strukturerna i olika staters förhållanden och dessas inverkan på krig, fred och förbindelser av olika slag. Även detta ämne har Wallensteen flera gånger återvänt till.

I skriften *Fredsforskning – analys och debatt* (1975), egentligen en omarbetning av presentationen "Fredsforskning" i den av Jörgen Ullenhag sederade *Samhällsvetenskap på 70-talet* (1974) utlade Wallensteen innebörden av den unga disciplinens uppgifter och innebörd. I skriften, som kan läsas som ett inlägg i debatten om fredsforskningens särart, underströk han att ämnet var en självständig vetenskap som snabbt vunnit internationellt fotfäste. Fredsstudiet var inte bara en delaspekt inom statskunskap eller sociologi, utan utgjorde ett omfattande samhällsvetenskapligt problemkomplex. Ämnet skilde sig från andra discipliner genom dess i värden formulerade målsättning; med vetenskapens hjälp skulle världen föras "från dagens våldssamhälle till ett fredssamhälle". Forskningen hade därför av naturliga skäl inriktats mot att identifiera nödvändiga samhällsförändringar för att förhindra krigsutbrott och därmed skapa en bättre värld. I sin roll som disciplinbyggare strävade Wallensteen efter att förena en *vision* (fredsforskning av hög kvalitet) med en *mission* (aktivism genom användning av forskningsresultaten i hopp om en värld med färre krig).

I frågan om det centrala fredsbegreppet anslöt sig Wallensteen till tankarna om "positiv fred", det vill säga "fred" skulle inte definieras enbart negativt (som frånvaro av krig och våld). Verklighetens fred fordrade enligt detta synsätt även positiva variabler som samarbete och rättvisa. Kring frågan om hur begreppet fred skulle definieras för att bli vetenskapligt användbart uppstod en skiljelinje mellan fredsforskare och vissa statsvetare, vilka ifrågasatte värdet av "positiv fred" som analytiskt begrepp; i praktiken kunde det innebära att även väpnad revolution betraktades som fredsarbete, hävdades det.

En snarlik skiljelinje uppstod kring begreppet maktbalans. I skriften från 1975 framhåller Wallensteen att fredsforskningen hade utvecklats "ur *kritiken* av denna modell", det vill säga uppfattningen att kriget utgjorde ett slags rationellt maktspel mellan beslutsfattare i olika länder: "Denna modell har givits vetenskaplig status av forskare som H. J. Morgenthau och H. Kissinger. Att modellen tillämpas, med i huvudsak katastrofala resultat, har vi dagliga bevis på. Modellen appellerar till alltför många beslutsfattare både i USA, Sovjet och Kina."

Förutom att lägga en teoretisk grund för ämnet ledde Wallensteen under 1970-talet den organisatoriska uppbyggnaden av avdelningen, vars institutionella självständighet och tvärvetenskapliga inriktning hade säkrats genom beslutet i fakulteten på hösten 1971. Redan i slutet av januari 1972 underströk Ulf Himmelstrand, i en skrivelse till fakulteten, att den nya forskarassistenttjänstens tillkomst hade "medfört en väntad stabilisering av verksamheten samt en stark forskningsexpansion". Forskningen bedrevs vid denna tid inom tre huvudområden: a) det internationella systemets struktur, b) icke-militära kampformer och c) ideologi och strukturell förändring. Inom vart och ett av dessa hade Wallensteen till uppgift att forska, undervisa och handleda. Arbetsbördan var inte liten och från avdelningens sida restes snart önskemål om utökade personalresurser. I det korta perspektivet tvingades emellertid avdelningen hantera ett kraftigt nedskuret anslag. För läsåret 1971/72 uppgick anslaget blott till 10 000 kronor mot 50 000 kronor för 1970/71. Detta förhållande oroade statsmakterna, och i en proposition från Utbildningsdepartementet uppmanades konsistorierna att "särskilt beakta behovet av resurser vid nämnda grupper [de tre avdelningarna för freds- och konfliktforskning] och ge dem sådana resurser att de under budgetåret 1972/73 uppnår en standard som är – utöver de tjänster som forskarassistent som tillkom förra året – likvärdig med den standard som de haft budgetåret 1970/71." Anslagen höjdes under de följande åren.

Under de första åren rymde Avdelningen för freds- och konfliktforskning ett begränsat, om än växande, antal forskare. Såväl Bo Wirmark som Bengt Höglund lämnade avdelningen under 1970-talets förra hälft. Wirmark övergick till Nordiska Ekumeniska Institutet i Sigtuna, medan Höglund kom att verka som litteraturkritiker och översättare. Även Olof Kleberg, en annan av avdelningens forskare vid denna tid, övergav fredsforskningen för en karriär som publicist. Under många år tjänstgjorde han som chefredaktör för *Västerbottens-Kuriren*. Bland de övriga unga akademiker som vid denna tid knöts till avdelningen kan nämnas Bertil Dunér, Olof Frensborg, Mats Hammarström, Bertil Åberg, Anna-Karin Malmström, Allan Åkerlund, Kjell-Åke Nordquist och Göran Lindgren.

Peter Wallensteen var tjänstledig under drygt ett år i mitten av 1970-talet för att vara sekreterare i en uppmärksammat internationell utvärdering av ett svensksfinansierat landsbygdsutvecklingsprojekt i Etiopien, CADU. Projektet finansierades av SIDA. I Wallensteens frånvaro uppehölls forskarassistenttjänsten på vikariat av Bertil Dunér och Mats Hammarström.

Fredsforskargruppen bedrev ett aktivt arbete och organiserade flera stora konferenser kring aktuella forskningsfrågor, som "Det nordiska systemet" och "Icke-militära kampformer". I mars 1973 arrangerades en kontaktkonferens, vilken, enligt Bengt Höglund i *Freden*, syftade till att presentera avdelningen och dess verksamhet för aktiva i u-lands- och fredsföreningar, journalister och lärare i samhällskunskap. Ett femtiotal personer deltog. Ett annat betydande arrangemang, dittills det största som avdelningen och seminariet anordnat, var sjätte nordiska fredsforskningsskonferensen, vilken hölls på Stiftsgården i Rättvik 4–8 juni 1974.

Akademiskt upprop för mänskliga rättigheter

Wallenstein och Kleberg låg på våren 1973 bakom ett initiativ, genom vilket den nya avdelningen framträdde som betydande opinionsbildare vid universitetet. Arbetet med den nya grundlagen pågick vid denna tid för fullt. I den då ännu gällande grundlagen från 1809 var skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna begränsat. Behovet av en förstärkning i detta avseende blev emellanåt föremål för diskussion, inte minst under 1930-talet, då diktaturerna kastade en mörk skugga över Europa. Frågan blev åter aktuell efter valet 1970, då arbetet med det som skulle bli 1974 års grundlag påbörjades. Processen rymde, som statsvetaren Karl-Göran Algotsson visat i avhandlingen *Medborgarrätten och regeringsformen* (1987), åtskilliga politiska komplikationer. Socialdemokraterna och de borgerliga partierna hade olika utgångspunkter. I augusti 1971 nåddes den så kallade Torekovkompromissen i statschefsfrågan. I Torekov tillsattes dessutom en arbetsgrupp för att utreda frågan om de grundläggande fri- och rättigheterna. Grundlagsberedningen lämnade i mars 1972 sitt betänkande, men det var först i januari året därpå som en verklig debatt om de medborgerliga rättigheterna utbröt i tidningarna.

Den 28 mars 1973 lämnade regeringen sin grundlagsproposition, vilken innebar en omarbetning av grundlagsberedningens förslag. Regeringens förslag innebar bland annat att skrivningarna om mänskliga fri- och rättigheter skulle kunna ändras genom ett enkelt riksdagsbeslut. För att protestera mot detta författade Wallenstein och Kleberg en petition, enligt vilken de grundläggande fri- och rättigheterna (det vill säga yttrande- och tryckfrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsrätt, föreningsfrihet, religionsfrihet och rörelsefrihet) borde ges ett starkare grundlagsskydd. Ändringar skulle kräva "beslut av två riksdagar med mellanliggande val". I krissituationer liknande

den som rådde under andra världskriget – då den tyska naziregimen efterlyste hårdare restriktioner mot antinazistiska publikationer och tal i Sverige – kunde grundlagsskyddet vara ett hjälpmedel för regeringen att motstå oönskade påtryckningar.

Uppropet sändes till universitetets hela lärarkår, det vill säga till drygt 700 professorer, docenter, ordinarie lektorer och forskarasistenter. Gensvaret överträffade alla förväntningar. Inom loppet av fem dagar hade hälften av universitetets lärare undertecknat petitionen, vilken överlämnades till konstitutionsutskottet. Främst bland undertecknarna stod rektor Torgny T. Segerstedt och prorektor Martin H:son Holmdahl.¹

Den samlade universitetsaktionen för de mänskliga fri- och rättigheterna karakteriserades av *Upsala Nya Tidning* som ”en unik manifestation i universitetets historia”, och uppropet uppmärksammandes även i rikspressen. Den 29 maj ägnade *Svenska Dagbladet* en ledare åt Uppsalaakademikernas opinionsyttring, vilken betecknades som ”en nyttig påminnelse för den blivande utredningen om hur utbredd oron är för att de medborgerliga rättigheterna inte skall få ett tillräckligt starkt grundlagsskydd”. Petitionen utgjorde följaktligen ”en allvarlig maning till utredningsmännen att finna bästa möjliga grundlagsskydd för de medborgerliga fri- och rättigheterna”. Skrivelsen refererades på ledarsidan i *Dagens Nyheter* och *Expressen* (29 maj) betraktade denna ”blixttaktion vid Uppsala universitet” som ett viktigt bevis på frågans betydelse. Tidningen tillade att regeringen borde vara försiktig ”med att nonchalera denna opinion bland aktivt samhällsintresserade människor”.

Uppropet summerades den 12 juni, varvid konstaterades att petitionen – när alla eftersläntrare lagts till – inalles hade samlat 367 underskrifter. Den 27 juni överlämnade Olof Kleberg handlingarna jämte kopior av alla underskrifter till Carolina Rediviva. Uppropet

¹ Bland de många andra forskare som ställde sig bakom uppropet kan nämnas juristerna Stig Jägerskiöld, Stig Strömholm, Anders Agell och Halvar G.F. Sundberg, statsvetarna Nils Elvander, Stefan Björklund och Evert Vedung, historikerna Sten Carlsson, Nils Runeby, Stellan Dahlgren, Carl Göran Andrae, Kurt Ågren och Harald Runblom, filosoferna Ingemar Hedenius, Stig Kanger, Sven Danielsson och Thorild Dahlquist, egyptologerna Torgny Sæve-Söderbergh och Gun Björkman, musikutvetarna Ingmar Bengtsson och Ingmar Milveden, litteraturhistorikerna Thure Stenström, Bengt Landgren, Staffan Bergsten, Gunilla Bergsten, Karin Westman Berg, Jan Stenkvist och Sven Delblanc, lärdomshistorikerna Sten Lindroth och Tore Frängsmyr, ekonomhistorikerna Karl Gustaf Hildebrand, Bo Gustafsson och Kersti Ullenhag, etnologen Phebe Fjellström, statistikern Karl Gustav Jöreskog, anglisten Johannes Söderlind, semitisten Frithiof Rundgren, latinisten Sven Lundström, religionshistorikern Carl-Martin Edsman, teologerna Harald Riesenfeld, Geo Widengren, Bengt Sundkler och Anders Jeffner, medicinerna Ernst Bányó och Gunnar Grotte, fysikerna John-Erik Thun, Gunnar Tibell samt Olle och Nanny Fröman, kemisten Göran Bergson, seismologen Markus Båth, zoologen Carl-Olof Jacobson, paleontologen Anders Martinsson, geologen Lars-König Königson, botanikerna Nils Fries och Bengt Jonsell, samt Lars-Olof Sundelöf, professor i fysikalisk farmaceutisk kemi.

UTPROF BLAND LÄRARE VID UPPSALA UNIVERSITET
OM DE GRUNDLÄGGANDE FRI- OCH RÄTTIGHETERNA

I mars 1972 presenterade grundlagberedningen sitt förslag till ny regeringsform (SOU 1972:15). Det visade sig då att beredningen inte hade funnit anledning grundlagfästa de medborgerliga fri- och rättigheterna. I 7 kap. 2 § föreskrivs:

"Om ej annat stadgas i lag, skall svensk medborgare ha frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela uppgifter och upplysningar, frihet att anordna och att delta i möten, rätt att ensan eller i grupp framföra krav och åsikter på allmän plats, frihet att sammansluta sig med andra enskilda till förening..."

Innebörden av förbehållet "om ej annat stadgas i lag" är att riksdagen ges befogenhet att praktiskt avskaffa en medborgerlig fri- eller rättighet genom ett enkelt majoritetsbeslut.

Den 28 mars offentliggjorde regeringen sitt förslag till ny regeringsform (KProp. 1973:90). Propositionen är en långtgående samarbetning av grundlagberedningens förslag. I 2 kap., betitlat GRUNDLÄGGANDE FRI- OCH RÄTTIGHETER, 4 § heter det sålunda:

"Varje medborgare skall gentemot det allmänna vara tillförsäkrad

1. yttrande- och tryckfrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela uppgifter och framföra åsikter,
2. rätt till information: rätt att inhämta och sätta ut uppgifter och upplysningar,
3. mötesfrihet: frihet att anordna och att delta i möten,
4. demonstrationsrätt: rätt att ensan eller i grupp framföra åsikter på allmän plats,
5. föreningsfrihet: frihet att sammansluta sig med andra till förening,
6. religionsfrihet: frihet att sammansluta sig med andra till trosamfund och att utöva sin religion,
7. rörelsefrihet: frihet att röra sig fritt i riket och att lämna riket.

Varje medborgare skall skyddas mot att myndighet tvingar honom att tillhöra förening eller trosamfund eller att ge sina åsikter till känna. Han skall också skyddas mot att myndighet utställer hinder för kroppsvisitation eller annat påtvingat kroppsligt ingrepp, för husrannsakan, för intrång i hans brev-, post- eller teleförobändelser eller för hemlig avlyssning.

Det närmare innehållet i de fri- och rättigheter och det skydd i övrigt som avses i första och andra styckena anges i den ordning som föreskrives i 8 kap. Beträffande tryckfriheten och rätten att taga del av allmän handling gäller vad som är föreskrivet i tryckfrihetsförordningen."

var en kraftfull akademisk manifestation, men någon betydelse för sakernas utgång fick det knappast. Redan när utproppet utfärdades stod det nämligen klart att opinionen inte hade verkat förgäves. I slutet av maj skedde en överenskommelse, vilken innebar att frågan om de medborgerliga fri- och rättigheterna hänsköts till en särskild utredning, nämligen

8 kap. 3 §: "Föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna, som gäller åligganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden, meddelas genom lag.

Sådana föreskrifter är bland andra föreskrifter som begränsar de fri- och rättigheter och det skydd i övrigt som enligt 2 kap. 4 § tillkommer svenska medborgare, föreskrifter om brott och rättsverkning av brott, ..."

Det är uppenbart att de medborgerliga fri- och rättigheterna inte heller i regeringens förslag givits ett sådant skydd.

Det är vår eftergivliga uppfattning att de medborgerliga fri- och rättigheterna bör ges ett så starkt skydd som möjligt i den nya regeringsformen. Ett sådant skydd kan enligt vår mening bäst garanteras om inskränkning i de medborgerliga fri- och rättigheterna kräver beslut av två riksdagar med mellanliggande val. Vi tar sålunda avstånd från tanken att de medborgerliga fri- och rättigheterna skall kunna praktiskt avskaffas genom ett enda riksdagsbeslut.

Under hänvisning till den utomordentligt stora betydelse vi tillsätter ett i grundlagen garanterat skydd för de medborgerliga fri- och rättigheterna samt det komplicerade utredningsarbete som måste föregå ett sådant skydds förverkligande, uppmanar vi riksdagen att tillä vidare uppskjuta behandlingen av grundlagfrågan.

Torgny Segerstedt
 Martin H:s Holmdahl
 Sten Björkman
 Karl-Gösta Hiltbrand
 Leif Bjerfvinger
 Erik Sjöstrand
 Sten Carlsson
 Olle Nyman
 Lars Rindbeck
 Mik Svander
 Per Erik Lindberg

Rektor Torgny Segerstedts och prorektor Martin H:s Holmdahls namnteckningar stod först bland de sammanlagt 367 forskare och lärare som undertecknade 1973 års akademiska upprop för att grundlagsskydda de mänskliga fri- och rättigheterna. Uppsala universitetsbibliotek.

1973 års fri- och rättighetsutredning (FRU) under ledning av Hjalmar Mehr. Arbetet fortsatte sedan i Rättighetsskyddsutredningen (RSU), tillsatt 1977 med Gunnar Heckscher som ordförande. I november 1979 antogs det reviderade förslaget, vilket avslutade debatten som pågått genom hela 1970-talet.

Det arbete till stöd för mänskliga rättigheter som Peter Wallensteen med stöd av bland andra dåvarande prorektor Martin H:son Holmdahl inledde genom 1973 års akademiska upprop har fortsatt. Wallensteen har exempelvis ingått i styrelsen för Martin H:son Holmdahl-stipendiet, vilket inrättades i samband med Holmdahls åttioårsdag 2003. Vid stipendiets tioårsjubileum (och följaktligen vid jubilarens nittioårsdag) 2013 övertog Wallensteen ordförandeskapet i stipendienämnden från Holmdahl.

I början av 1980-talet formade Peter Wallensteen tillsammans med astronomen Bengt Gustafsson och fysikern Gunnar Tibell ett tvärvetenskapligt seminarium för diskussioner om vetenskapens och vetenskapsmännens etiska ansvar. Diskussionerna låg till grund för den etiska kod, *The Uppsala Code of Ethics for Scientists*, som utarbetades i januari 1984. Syftet med denna var dels att stimulera till kritisk självreflexion hos enskilda forskare, dels att bidra till debatten om vetenskapens betydelse i ett större sammanhang.

Ökade resurser och professur

Freds- och konfliktforskningens disciplinformerung fortsatte under de följande åren. Ämnets ställning vid universiteten debatterades i riksdagen vid ett flertal tillfällen. Ledamöter från flera partier författade motioner, i vilka påyrkades ökade resurser för fredsforskningen. Bland motionärerna kan nämnas Evert Svensson, Bertil Zachrisson, Anna-Lisa Lewén-Eliasson och Maj-Britt Theorin (s), Pehr Gahrton och Jörgen Ullenhag (fp), Thorbjörn Fälldin och Birgitta Hambraeus (c) samt Oswald Söderqvist (vpk).

I mitten av 1970-talet föreslog Universitetskanslersämbetets internationaliseringsutredning, ledd av Bertil Östergren, att nya kurser skulle inrättas i internationella ämnen i grundutbildningen. Förslaget ledde till att ettbetygskurser i freds- och konfliktforskning började hållas från och med vårterminen 1976. På hösten 1977 ändrades benämningen från Avdelningen för freds- och konfliktforskning till Enheten för freds- och konfliktforskning. Det nya namnet infördes i universitetskatalogen för läsåret 1978/79, i vilken ämnet dessutom för första gången placerades under Samhällsvetenskapliga fakulteten i stället för, som tidigare, på en undanskymd plats under rubriken "Särskilda stiftelser m.m."

Entusiasmen över namnbytet var måttlig bland forskarna själva; de ansåg att ordet "enhet" förde associationerna till en måttenhet snarare än till en vetenskaplig forskningsavdelning. I dagligt tal levde därför "avdelningen" kvar som allmänt begrepp och brevpappret byttes aldrig ut. I augusti 1978 skrev Peter Wallensteen till konsistoriet och anhöll om

ett nytt namnbyte; han ville att ordet "enheten" skulle utbytas mot "institutionen". Önskemålet blev beviljat och från hösten 1978 existerade således Institutionen för freds- och konfliktforskning. Förändringen var logisk, eftersom enheten sedan början av 1978 leddes av en institutionsstyrelse, vilken hade ersatt den gamla avdelningsstyrelsen.

På initiativ av utbildningsminister Jan-Erik Wikström skedde under slutet av 1970-talet en väsentlig förstärkning av den akademiska freds forskningens resurser, vilken för Uppsalas del bland annat innebar att en tjänst som institutionssekreterare inrättades. Befattningen tillföll Anna Norrmann-Hedenmark, som allt sedan dess har administrerat institutionens ekonomi. Dessutom kunde freds forskarna lämna sina lokaler vid Kungsgatan 37 för att i stället ta nya lokaler vid Östra Ågatan 53 i bruk. Det faktum att universitetsrådet Gunnar Wijkman omfattade freds forskningen med både intresse och välvilja saknade inte heller betydelse i detta sammanhang.

Inför valet 1979 hade fyra partier motionerat i riksdagen om ökade anslag för freds forskning, dels till SIPRI, dels till utbyggd forskning vid universiteten i Uppsala, Lund och Göteborg. Till slut stod det klart att en professur skulle inrättas, men huruvida den skulle placeras i Uppsala eller Göteborg var länge oklart. Båda lärosätena hade sina förespråkare. På hösten 1980 hade UHÄ föreslagit att lärostolen skulle inrättas i Göteborg men utbildningsminister Jan-Erik Wikström och regeringen valde till slut att förlägga den till Uppsala. Medel anslogs i budgetpropositionen för riksdagsåret 1980/81.

Det hade gått nästan tio år sedan förslaget att institutionsanknyta dåvarande Avdelningen för freds- och konfliktforskning hade avvisats. Tillkomsten av professuren ställde på sin spets frågan om ämnets ställning i förhållande till de angränsande disciplinerna. I princip återkom samma diskussion som Eekska utredningen hade föranlett 1970, det vill säga om freds- och konfliktforskning skulle räknas som en självständig disciplin eller betraktas som en del av det statsvetenskapliga området internationell politik. För många statsvetare var det självklart att det senare var fallet; det faktum att freds forskarna hade en egen avdelning betraktades som en i huvudsak organisatorisk uppdelning.

Några vattentäta skott förelåg knappast mellan disciplinerna. När Anatol Rapoport gästade ett av universitetets jubileumssymposier 1977 gjorde han det som statsvetarnas gäst. Under 1980-talets första hälft gick debattens vågor höga om freds forskning, och det var en komplikation som kom att sätta sin prägel på tillsättningen av den första professuren. Det finns därför skäl att dröja vid denna utdragna – och för de direkt inblandade säkerligen föga angenäma – strid som följde, eftersom den kom att få stor, kanske avgö-

rande, betydelse för freds- och konfliktforskningens disciplinformer i Sverige, inte bara i Uppsala. Tillsättningen rönt därtill uppmärksamhet i pressen, låt vara att den principiella grundfrågan – fredsforskningens särart och ställning i förhållande till statskunskapen – ofta hamnade i skymundan. Med dramaturgiska medel frammanades i stället bilden av en ren personstrid, ibland kallad "fredsforskarfejden".

Regeringen hann inte mer än inrätta professuren förrän debatten började. Kjell Goldmann, professor i statsvetenskap vid Stockholms universitet och tidigare forskningschef vid Utrikespolitiska institutet, upprepade i *Svenska Dagbladet* (23 juli 1980) den kritik han tidigare hade riktat mot delar av fredsforskningen, vilken han betraktade som "oppositionspolitik snarare än vetenskap". I *Statsvetenskaplig tidskrift* 1981 utvecklade han sin ståndpunkt och fastslog att "statsvetenskapen till väsentlig del är freds forskning och att vi statsvetare borde gå in för att markera detta förhållande". Trots att freds- och konfliktforskaren inte kunde göra anspråk på ensamrätt på freden som studieobjekt hade termen "fredsforskare", enligt hans förmenande, i allt högre utsträckning kommit att associeras just med en speciell hållning till såväl politiken som studieobjektet. Kritik mot maktbalanstanken, ett allmänt antiimperialistiskt förhållningssätt, närhet mellan vetenskap och politisk aktivism, liksom ett tvärvetenskapligt angreppssätt utgjorde, enligt honom, några av de karakteristika som utmärkte det nya ämnet. Goldmann beklagade självkritiskt att statsvetarna inte bara hade accepterat, utan rentav medverkat till, att freds forskning kommit att beteckna "politiskt aktivistisk samhällsforskning inom vissa paradigmer, i stället för forskning om ett visst studieobjekt".

Flera fredsfolkare gick i svaromål i samma nummer av tidskriften, däribland Peter Wallensteen. Han värjde sig mot anklagelserna om det omöjliga för fredsfolkare att sympatisera med maktbalans som fredsinstrument, och han underströk att det ingalunda förelåg någon motsatsställning mellan freds forskning och statsvetenskap. Samtidigt betonade Wallensteen värdet av "att freds forskning alltid haft ett omfattande utbyte med andra discipliner än statskunskapen". Om ämnet enbart skulle bedrivas inom statsvetenskapen skulle det "förmodligen aldrig komma att uppfattas som det centrala inslaget i denna vetenskap". Den kraftsamling som låg i det tvärvetenskapliga arbetssättet och i framlyftandet av fredsproblematiken skulle därmed gå förlorad.

Goldmann vidhöll sin ståndpunkt i en slutreplik. "Fredsforskning är", framhöll han, "ett statsvetenskapligt område i samma mening som t. ex. förvaltningsforskning: en av våra specialiteter, men inte exklusivt vår." Han tillade avslutningsvis att "när nu regeringen funnit,

att en professur i fredsforskning ryms inom svångremmen, har det blivit ännu angelägnare än tidigare för oss vid de statsvetenskapliga institutionerna att klargöra, att fredsforskning är en väsentlig del av vår verksamhet". Polemiken i *Statsvetenskaplig tidskrift* skulle visa sig vara ett slags förpostfäktning inför tillsättningen av lärostolen, eftersom Goldmann och Wallensteen blev de båda huvudkandidaterna. Medan utlysnings- och ansökningsförfarandet pågick tillbringade Wallensteen ett läsår (1981/82) som gästprofessor i Ann Arbor, Michigan.

Professurens inrättande gav inte bara upphov till ämnesmässiga positioneringar, utan även till initiativ av andra slag. Byrådirektören vid universitetsförvaltningen i Uppsala, Harald Bohlin, tog på egen hand kontakt med sin studiekamrat från Uppsala Bert Levin, som i början av 1980-talet var statssekreterare i regeringens samordningskansli. Bohlin föreslog Levin att den nya professuren skulle namnges efter Dag Hammarskjöld, dels på grund av Hammarskjölds många förbindelser med Uppsala, dels eftersom tjugoförstaårsmarkeringen av flygkraschen i Ndola närmade sig. Levin förklarade att förslaget hade väckts alltför sent för att kunna beaktas i propositionen, men det föll likafullt i god jord. I en kompletterande motion den 12 januari 1981 upptog nämligen riksdagsmannen Jörgen Ullenhag (fp) Bohlins förslag. Motionen (1980/81:208) hade följande lydelse:

I budgetpropositionen föreslås inrättande av en professur i freds- och konfliktforskning vid universitetet i Uppsala. Förslaget, som ligger helt i linje med tidigare uttalanden av riksdagen, är glädjande eftersom ett genomförande innebär ett stärkande av en viktig forskning.

Det är i år 20 år sedan Dag Hammarskjöld omkom. I sitt viktiga arbete som FN:s generalsekreterare satsade han hela sin kraft på att lösa konflikter med fredliga medel. Få människor har betytt lika mycket som Dag Hammarskjöld för fredsarbetet. Världen över nämns fortfarande hans namn med den största respekt.

Det finns därför starka skäl för att uppkalla den första professuren i freds- och konfliktforskning i vårt land efter Dag Hammarskjöld.

För en sådan lösning talar också Dag Hammarskjölds Uppsalaanknytning. Dag Hammarskjöld växte ju upp i Uppsala, och han jordfästes också där.

Man bör enligt min mening iaktta en stor restriktivitet när det gäller att uppkalla professurer efter framstående personer. I detta speciella fall finns det dock så starka skäl att ett undantag är motiverat.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställs

att riksdagen vid bifall till förslaget i proposition 1980/81:100 om Inrättande av en professur i freds- och konfliktforskning som sin mening ger regeringen till känna att professuren skall benämnas "Dag Hammarskjölds professur i freds- och konfliktforskning".

Ullenhags motion antogs enhälligt av riksdagen. Professurens benämning var dock en enkel sak i jämförelse med formuleringen av dess ämnesbeskrivning. Riksdagens utbildningsutskott (UtbU 1980/81:31) förordade att lärostolen skulle ges en öppen karaktär: "Vad först angår inriktningen av professuren kan utskottet konstatera att regeringen inte föreslår någon profilering av professuren, vilket innebär att ämnesinriktningen skall vara bred och allmän." I samråd med Samhällsvetenskapliga fakulteten fastställde Universitets- och högskoleämbetet i början av november ämnesbeskrivningen för den nya professuren. Från Institutionen för freds- och konfliktforskning hade inlutit ett förslag till beskrivning, vari särskilt betonades att disciplinen "arbetar inom en egen internationellt utvecklad forskningstradition med en stark betoning på empiriska och komparativa analyser". Fakulteten valde att bortse från detta förslag – säkerligen författat i akt och mening att förekomma inblandning av statsvetenskapen – och formulerade i stället ett eget. Eftersom vitt skilda meningar om lärostolens inriktning och avgränsning kom att yppas under de följande åren kan det vara värt att återge denna in extenso:

Freds- och konfliktforskning studerar betingelserna för konflikter, konfliktlösningar och fred i samhälleliga system och i de internationella relationerna.

Freds- och konfliktforskning bedrivs såväl tvärvetenskapligt som inom skilda discipliner.

Meriterande för tjänsten är vetenskaplig verksamhet av relevant innehåll, oavsett verksamhetens institutionella förankring.

Peter Wallensteen ledde från 1971 uppbyggnaden av ämnet freds- och konfliktforskning i Uppsala. När fotografiet togs 1985 hade han just blivit förste innehavare av Dag Hammarskjölds professur, men utnämningen föregicks av en flerårig kontrovers kring lärostolens och ämnets inriktning. Fotografi: UNT.

Fredsforskning eller statskunskap?

Dag Hammarskjölds professur utlystes den 18 november 1981. Vid ansökningstidens utgång hade fem sökande anmält sitt intresse: Kjell Goldmann, Björn Hettne, Milton Leitenberg, Peter Wallensteen och Håkan Wiberg. Hettne och Wiberg hade sedan 1970-talets början lett uppbyggnaden av ämnet freds- och konfliktforskning i Göteborg respektive Lund. Leitenberg var en amerikansk fredsforskare med biomedicinsk bakgrund som vid flera tillfällen hade verkat som gästforskare vid SIPRI.

Som sakkunniga inkallade fakulteten i februari 1982 statsvetarna Knut Midgaard och Hans F. Petersson, professorer i Oslo respektive Lund, samt sociologen Erik Allardt, professor i Helsingfors. Vid sakkunnigvalet förbigicks således samtliga professorer i ämnet freds- och konfliktforskning i Norden, det vill säga norrmännen Johan Galtung och Øivind Østerud samt finländaren Raimo Väyrynen. Lundahistorikern Sven Tägil, som sedan 1975 innehade en professur i empirisk konfliktforskning vid Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, hade avböjt att vara sakkunnig.

Valet av sakkunniga väckte både uppseende och kritik. Fredsforskarna hade till exempel inte glömt att Petersson tio år tidigare hade reserverat sig mot Eekska utredningens förslag om inrättandet av en professur i internationella relationer för att i stället förorda utbyggnaden av befintliga ämnen, inte minst statskunskap. Kritiken föranledde senare dekanus Gunnar Arpi att försvara urvalet i en promemoria till konsistoriet: "Østerud hade för något år sedan sökt en professur i Oslo där Goldmann varit sakkunnig, vilket ansågs skapa något som liknar ett jävsförhållande. Fakultetsnämnden i Uppsala avstod därför från att utse Østerud till sakkunnig. Johan Galtungs namn diskuterades också i fakultetsnämnden. Med hänsyn till hans omfattande engagemang på skilda håll i världen ansågs det finnas risk för att han inte skulle kunna tillräckligt snabbt ägna tillräcklig tid åt ett sakkunniguppdrag i detta ärende. Han blev därför inte heller tillfrågad."

Mot Väyrynen anförde Arpi dels att denne inte hade förslagits av någon av de övriga svenska fakultetsnämnderna, dels att man "som sakkunnig önskade få med den för detta uppdrag väl meriterade finländske sociologen Erik Allardt", varför det befunnits mindre lämplig att också utse Väyrynen som därtill – i likhet med två andra sakkunniga – var statsvetare till professionen.

I protest mot valet av sakkunniga återkallade Björn Hettne och Håkan Wiberg i mars 1982 sina ansökningar. De ansåg att Samhällsvetenskapliga fakulteten hade "gjort det vederligen i modern svensk universitetshistoria enastående att systematiskt betrakta nuvarande eller tidigare innehav av tjänst i ett universitetsämne som diskvalificerande för att vara sakkunnig vid tillsättningen av en professur i ämnet". Förfarandet kunde, enligt deras gemensamma skrivelse, endast tyda på att fakulteten vid besättandet därför skulle betrakta "nuvarande eller tidigare innehav av forskartjänster i freds- och konfliktforskning som diskvalificerande", vilket gjorde deras ansökningar meningslösa.

Vid höstterminens början förelåg de sakkunnigas yttranden om de tre kvarstående kandidaterna Goldmann, Leitenberg och Wallensteen. Sakkunnigutlåtandena trycktes i

Statsvetenskaplig tidskrift 1982. De sakkunniga var överens om blott en sak, nämligen att Leitenberg, som ej hade författat några större vetenskapliga arbeten, inte var kompetent. I övrigt gick deras meningar isär. Fakulteten hade önskat att de sakkunniga skulle författa ett yttrande tillsammans, vilket visade sig vara ogörligt. I följebrevet till sitt yttrande konstaterade Allardt: "Då oenigheten mellan de två övriga sakkunniga och mig beror på en olika nyansering av ämnesbeskrivningen har det tyvärr varit omöjligt att skriva ett gemensamt utlåtande."

Statsvetarna Midgaard och Petersson kom fram till att "Goldmann är överlägsen Wallensteen" och de uppförde honom följaktligen i första förslagsrum. Vidare underströk de att båda kandidaterna i lika hög grad var att betrakta som fredsforskare: "Vi vill inför den slutliga jämförelsen dem emellan understryka att bådats produktion till väsentlig del faller inom freds- och konfliktforskningens område. Ingen av dem kan här ges ett företräde framför den andra."

Sociologen Allardt gjorde en helt annan bedömning. Han tillstod att Goldmann var en "mycket framstående statsvetenskapsman, antagligen en av de bästa inom nordisk statskunskap av i dag", men han hade däremot "inte i sin forskning visat en sådan inriktning att han otvetydigt kunde sägas ha en klar kompetens på freds- och konfliktforskningens område". Endast med tvekan ansåg Allardt därför att Goldmann var kompetent. Wallensteen tillerkändes ett avgörande försteg.

Tjänsteförslagsnämnden följde sakkunnigmajoriteten och förordade Goldmann i slutet av september 1982. Nämnden fann vid en samlad bedömning "att Goldmann – trots att hans vetenskapliga ansats kan te sig smalare än Wallensteens – är överlägsen Wallensteen". Mot beslutet röstade (och reserverade sig) Erik Allardt i enlighet med sitt sakkunnigutlåtande.

Beslutet följdes av protester från fredsforskare på olika håll. I en skrivelse till regeringen uttryckte en stor grupp av institutionens studenter dels kritiska synpunkter på valet av sakkunniga, dels sin fruktan att den framtida undervisningen i ämnet skulle styras "bort från den nu snart trettioåriga freds- och konfliktforskningstraditionen mot en smalare form av 'internationell statskunskap', något som skulle "hota fredsforskningens bredd, djup, särart, och relevans".

Vid den nionde nordiska fredsforskningskonferensen, som hölls i Oslo i mitten av november 1982, antogs ett uttalande i vilket deltagarna beklagade "recent indications of universities treating peace research as a sub-field of political science". Tillsättningen av Upp-

salaprofessuren nämndes inte specifikt men det rådde inget tvivel om att det var den som avsågs. I uttalandet från Oslo underströks vidare att fredsforskning till sin karaktär var "in essence *interdisciplinary*, subsuming many disciplines, not a part of a single discipline". Mot bakgrund av detta framhöll konferensdelegaterna: "In our view, it is essential that only researchers with a solid background in the multidisciplinary perspectives and core traditions of peace research be appointed to the senior academic positions in the field."

Även bland fredsforskarna var meningarna emellertid delade. Johan Galtungs efterträdare Øivind Østerud, som varit frånvarande vid den session då uttalandet antogs, distanserade sig från detsamma i en särskild skrivelse. Uttalandet kunde knappast, menade han, tolkas som annat än "et forsøk på å monopolisere et akademisk *studiefelt* som i realiteten favner langt videre enn bevegelsen og miljøet". Detta vore i så fall högst betänkligt såväl för universitetens integritet som för fredsforskningen som vetenskap.

J. David Singer, ordförande i internationella statsvetarförbundets (IPSA:s) fredsforskningssektion, sände en särskild skrivelse till Utbildningsdepartementet, i vilken han – trots generöst erkännande av Goldmanns förtjänster – likafullt fann anledning att ifrågasätta tjänsteförslagsnämndens ställningstagande. Singer betonade att regeringens beslut skulle få konsekvenser i ett större perspektiv: "As I compare, as objectively as possible, Goldmann and Wallenstein, it should be kept in mind that this is not only the first peace research chair in Sweden, but also one whose significance extends well beyond Sweden, or even the Nordic region, to the entire world. The decision taken by the Swedish government, then, will be carefully attended by peace researchers and many other scholars throughout the world."

Även Raimo Väyrynen sällade sig till kritikerna. I en inlägga poängterade han betydelsen av fredsforskningens fortsatta självständighet gentemot statsvetenskapen: "If the traditional disciplines start claiming more or less exclusive property rights in peace research it would be soon dismembered in the crossfire of conflicting demands."

Ännu kraftigare eldunderstöd fick Wallenstein av Johan Galtung. Under rubriken "Fredsforskning ingenting för fredsforskare" införde denne i *Dagens Nyheter* (10 december 1982) en skarp vidräkning med Samhällsvetenskapliga fakulteten för dess hantering av ärendet, framför allt valet av sakkunniga. Galtung ansåg att tillsättningen av Sveriges första professur i fredsforskning hade blivit "en fullständig skandal".

Den 20 oktober 1982 hade Peter Wallenstein inlämnat en utförlig besvärsskrivelse, vari han bland annat hävdade att en utnämning av Goldmann skulle vara detsamma som

”att beröva fredsforskningen professuren”, eftersom dennes egentliga verksamhetsområde var internationell politik, således en gren av statskunskapen snarare än freds- och konfliktforskning. Wallensteen kritiserade tjänsteförslagsnämnden för att den inte hade insett att riksdagens olika beslut under 1970-talet i sig utgjorde ett bevis för att statsmakterna gjort en klar distinktion ”mellan det nya ämnet freds- och konfliktforskning å ena sidan och traditionellt existerande internationella inriktningar inom andra ämnen (särskilt statskunskap)”.

I sina slutpåminnelser framhöll Goldmann å sin sida att det inte förelåg någon tydlig ämnestradition, vilken skulle motivera de avgränsningar som Wallensteen och Allardt velat göra. Tvärtom menade Goldmann att fredsforskning ”under de senaste decennierna använts som beteckning för mycket disparata aktiviteter, med olika problemval, teoretisk grundsyn och politisk tendens, inklusive sådan forskning som jag bedrivit”. Vidare påpekade han att det uttryckligen stod i den av UHÄ fastställda ämnesbeskrivningen att fredsforskning kunde bedrivas *inom skilda discipliner*. Av detta kunde man rimligen inte sluta sig till annat än ”att forskning inom exempelvis statskunskap eller internationell politik kan falla inom tjänstens område”.

Samhällsvetenskapliga fakultetens tjänsteförslagsnämnd följde återigen sakkunnigmajoriteten och avslög Wallensteens besvär den 21 december 1982. Nämnden delade i princip Goldmanns uppfattning, det vill säga att flera av skrivelserna i ärendet, inte minst Wallensteens egen, byggde på ett oriktigt antagande, nämligen att freds- och konfliktforskning skulle utgöra ett mer avgränsat ämne än vad utlysningstexten *de facto* hade angivit: ”Ämnesbeskrivningen följer dessa intentioner genom att vara mycket öppen och neutral i förhållande till de varierande inriktningar som freds- och konfliktforskningen fått inte bara i Sverige utan även utomlands.”

I januari 1983 avslög även konsistoriet Wallensteens överklagan. Beslutet var emellertid inte enhälligt utan fattades med tio röster mot fem. Allmänrepresentanterna Lars Eric Erisson, Lars-Olof Lindell, Kenneth Ovsianikov och Ragnar Lindahl samt extra universitetslektor Peter Steiner förordade att besvären skulle godtas. I en gemensam reservation till protokollet påpekade Ericsson, Lindell, Ovsianikov – alla tre socialdemokratiska politiker – och Lindahl att statsmakternas avsikt hade varit ”att inrätta en professur i freds- och konfliktforskning i den mening som varit gängse i Norden sedan mitten av 1960-talet”. Av den anledningen fann de det vara anmärkningsvärt att samtliga nordiska ämnesföreträdare hade förbigåtts vid valet av sakkunniga. De kunde inte

heller finna ”att de skäl som anförts mot t. ex. professorerna Johan Galtung och Raimo Väyrynen är hållbara”.

Diskussionen, som fördes med uppskruvad retorik, fortsatte under hela våren 1983; tillsättningsärendet blev till och med kvällstidningsstoff. Bakom kulisserna förekom lobbyarbete på båda sidor. Den 4 januari publicerade Håkan Wiberg artikeln ”Fredsforskning blev statskunskap” i *Dagens Nyheter*. Han förklarade att händelserna under hösten 1982 inte hade fått honom eller Björn Hettne att revidera den uppfattning de hade uttryckt i samband med att de återkallade sina ansökningar i protest. Det vore alls icke fel, menade Wiberg, om en professur inrättades i statskunskap med inriktning mot internationell politik – och i så fall kunde han inte tänka sig en lämpligare kandidat än Goldmann. Men, fortsatte Wiberg: ”Skandalen består däremot i att fakulteten i Uppsala gör om vad som av statsmakterna var avsett som en professur i fredsforskning till en helt annan professur, och noggsamt ser till att ingen enda fredsforskare ens får chansen att yttra sig i frågan.”

Statsvetaren Nils Elvander, som i egenskap av prodekanus hade berett ärendet, försvarade fakultetens åtgärder i *Dagens Nyheter* den 3 mars. Han hävdade att valet av sakkunniga hade varit väl genomtänkt. Man hade lagt stor vikt vid rekryteringen av internationella sakkunniga och på bästa sätt försökt ”tillgodose de sökandes olika forskningsinriktningar”. Vidare hade man tillsett att de sökandes respektive vetenskapliga profiler hade ”en motsvarighet i sakkunnigruppens sammansättning”. Elvander medgav således indirekt att fakultetens avsikt hade varit att befattningen skulle kunna sökas även av forskare utanför kretsen av fredsforskare.

Den 2 juni 1983 beslöt utbildningsminister Lena Hjelm-Wallén och den socialdemokratiska regeringen att inhibera tillsättningen. Regeringen uppdrog i stället åt Universitets- och högskoleämbetet att senast den 1 november samma år inlämna förslag till ”närmare beskrivning av ämnesinnehållet”, dels för den aktuella Uppsalaprofessuren, dels för en ny lärostol i freds- och konfliktforskning i Göteborg, vilken hade inrättats genom riksdagsbeslut dagen innan. UHÄ skulle genom sin utredning tillse att de båda tjänsterna tillgodosåg ”skilda inriktningar inom ämnesområdet”.

Beslutet att uppskjuta tillsättningen rönt stor uppmärksamhet. *Uppsala Nya Tidning* beklagade i en ledare att regeringen inte vågat ta ställning för endera kandidaten på vetenskapliga grunder, utan i stället ”skapat intrycket att man tar hänsyn till en ovederhäftig persondebatt och dessutom står öppen för påtryckningar i utnämningsärenden”. Tidningen

*Peter Wallensteen fotograferad 1985
– samma år som han blev förste
innehavare av Dag Hammarskjölds
professur i freds- och konfliktforsk-
ning vid Uppsala universitet.
Fotografi: Uppsala universitets-
bibliotek 15755.*

underströk att de båda kandidaternas skilda inriktningar hade beskrivits på ett förenklat och vilseledande sätt: "Wallensteen skulle forska 'för' freden men Goldmann skulle nöja sig med att forska 'om' freden. I de mer förgrovade skildringarna har det hetat att 'fredsrörelsens' kandidat står mot det inskränkta statsvetarskräet. [---] Den konstlade motsättning som dragits upp mellan Goldmann och Wallensteen betyder alltså både att Goldmann beskylls för att vara mindre 'fredsvänlig' och att Wallensteen antyds ta andra hänsyn än de rent vetenskapliga i sitt forskningsarbete. Om tillsättningsärenden börjar debatteras i sådana termer så hotas vetenskapens trovärdighet och integritet."

Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen instämde i kritiken mot regeringens beslut; det var en eftergift åt akademiska påtryckningsgrupper i stället för ett stöd för den själv-

ständiga fredsforskningen vid universiteten. *Dagens Nyheter* ansåg däremot att regeringen hade agerat klokt. När det nu fanns två lediga professurer hoppades tidningen att de två huvudkandidaterna – båda mycket kompetenta om än sinsemellan olika forskare – därmed skulle få "befälet över var sin fullvärdig forskningsorganisation". Fredsforskningen skulle således få användning för dem båda. "Säkerligen", fortsatte *Dagens Nyheter*, "upprepas inte heller nästa gång det egendomliga sakkunnigurval (inte en enda renodlad fredsforskare!) som föranledde två andra starka kandidater att återkalla sina ansökningar till Uppsalaprofessuren."

Wallensteen valde efter de uppslitande turerna att återvända till University of Michigan, Ann Arbor, där han innehade ett vikariat och kunde ha fått en tjänst om Goldman hade erhållit professuren i Uppsala.

Den omstridda lärostolen utlystes på nytt i mars 1984, varvid ämnesbeskrivningen för Uppsalas del hade specificerats genom tillägget av meningen: "Inom området skall särskild vikt läggas vid konfliktteori och krigsorsaksproblematik." För professuren i Göteborg skulle i stället internationella utvecklings- och resursproblem tillmätas särskild betydelse.

Kjell Goldman sökte inte professuren i den andra omgången. Ansökningar inflöt endast från Peter Wallensteen och Björn Hettne; den senare återkallade även denna gång sin ansökan. Wallensteen var således ende kvarvarande sökande. Trots den tidigare kritiken inkallades återigen Midgaard, Petersson och Allardt som sakkunniga. Deras bedömning av Wallensteens meriter hade två år tidigare varit skiljaktiga men dennes formella kompetens hade ingen ifrågasatt. Tillsättningen i andra omgången blev därför en formsak. Den 17 januari 1985 utnämndes Wallensteen att från och med den 1 februari samma år vara förste innehavare av Dag Hammarskjölds professur i freds- och konfliktforskning. På våren samma år erhöll Björn Hettne den nya professuren i Göteborg.

Peter Wallensteen installerades den 15 november 1985, således nästan på dagen fyra år efter att professuren utlystes första gången. I sin installationsföreläsning utlade han ämnet *Vägar till fred: Dag Hammarskjölds tankar om fredsforskningens modeller*, utgiven 1986 som nummer fyra i Forskningsinformation från Institutionen för freds- och konfliktforskning vid Uppsala universitet. Dag Hammarskjölds liv och verk har Wallensteen berört i flera andra sammanhang, bland annat i den till flera språk översatta skriften *Dag Hammarskjöld* (1995). Sedan 1998 har Wallensteen därtill varit engagerad i arrangemangen kring universitetets årliga Dag Hammarskjöld-föreläsningar och därmed sammanhängande utdelningar av Dag Hammarskjöld-medaljen.

I slutet av installationsföreläsningen uttryckte Wallensteen sin glädje över att freds- och konfliktforskningen kunnat ta plats vid Uppsala universitet "som en i alla avseenden med andra jämbördig disciplin". Även kring detta hade det emellertid rätt delade meningar in i det sista. Så sent som dagen före installationen, det vill säga den 14 november 1985, hade Samhällsvetenskapliga fakulteten behandlat det förslag om inrättande av forskarutbildning i freds- och konfliktforskning, vilket Wallensteen under hösten hade utarbetat tillsammans med sin institutionsstyrelse. Flera statsvetare ifrågasatte lämpligheten av forskarutbildning i det nya ämnet. I fakulteten förordade professor Skytteanus Leif Lewin att förslaget skulle avslås. Efter lång diskussion skedde votering, vilken slutade med att förslaget vann pluralitet med tio röster mot en (Lewins egen). I en reservation, som även undertecknades av Sverker Gustavsson, betonade Lewin att det var glädjande att Dag Hammarskjölds professur "äntligen fått en ordinarie innehavare", liksom att Wallensteens undervisning och handledning av doktorander inom fakultetens skilda discipliner utgjorde "ett välkommet tillskott till fakultetens forskarutbildning". Däremot ansåg reservanterna att freds- och konfliktforskning var "en alltför snävt avgränsad specialitet för att motivera till *särskild* forskarutbildning". Sådan utbildning borde vara vittomfamnande till sin karaktär och förbehållas stora och breda ämnen såsom statskunskap, sociologi, nationalekonomi med flera. Omröstningen i fakulteten föranledde en syrlig kommentar i *Dagens Nyheter*s spalt "Tysta Mari" (24 november), vari bland annat hävdades att de upsaliensiska statsvetarna "i många år framlagt argument och handlat bakom kulisserna för att stoppa det nya ämnet fredsforskning".

När väl de avgörande besluten var fattade upphörde meningsmotsättningarna. I stället uppstod ett bestående vetenskapligt samarbete mellan fredsforskare och statsvetare, och snart var ämnet freds- och konfliktforskning en väl integrerad del av Samhällsvetenskapliga fakulteten. Försoningen kom snabbt. Professorsinstallationen i november 1985 framstår i det avseendet som en vattendelare. Halvtannat år senare, i maj 1987, fungerade Wallensteen för första gången som fakultetens promotor, föreslagen av dekanus Erik Wallin. Vid detta tillfälle kreerades Johan Galtung, på Wallensteens initiativ, till hedersdoktor vid den fakultet, vars åtgärder han i skarpa ordalag hade kritiserat under professorstillsättningen några år tidigare. Vid de institutionsdagar som i mars 1990 hölls med anledning av fakultetens tjugofemårsjubileum framträdde Wallensteen och flera andra forskare vid institutionen som föreläsare. Christer Jönsson har i *Statsvetenskaplig tidskrift* 2007 karakteriserat situationen på följande sätt: "Nu är dessbättre stridsyxorna sedan länge nedgrävda, och svenska forskare inom internationell politik och freds- och konflikt-

forskning ägnar sig mera åt att slå broar än att gräva vallgravar. Identitetsfrågan har tappat sin aktualitet, och i dag kan det vara svårt att klart särskilja de två forskningstraditionerna. Tvärvetenskapliga kontakter ter sig lika naturliga för båda, och det är ofta institutionstillhörigheten snarare än forskningsprodukterna som avgör vilken etikett enskilda forskare förses med.” Det faktum att freds- och konfliktforskningen fick en egen professur möjliggjorde en expansion för hela det statsvetenskapliga ämnesområdet på ett sätt som annars knappast hade varit möjligt.

Expanderande forskningsmiljö och internationella kontakter

När studieplanen för forskarutbildningen i freds- och konfliktforskning antogs senhösten 1985 beviljade fakulteten även antagandet av de fem första doktoranderna i ämnet från och med vårterminen 1986. Den en gång så ifrågasatta forskarutbildningen började snart avsätta resultat. Under hösten 1992 skedde den första disputationen i ämnet, då Ramses Amer försvarade sin avhandling *The United Nations and Foreign Military Interventions: A Comparative Study of the Application of the Charter*. Ytterligare trettiofem disputationer har till dags dato ägt rum i ämnet. Till detta kommer flera statsvetenskapliga avhandlingar, vilka har tillkommit i samarbete med freds- och konfliktforskning. De nya doktorerna i ämnet har varit efterfrågade, såväl inom som utom universitetsvärlden.

Forskningen vid Uppsalainstitutionen har främst ägnats konfliktteori, krigsorsaksproblematik och konfliktlösning, helt i linje med den ännu gällande ämnesbeskrivningen från 1984. En särskilt betydande – och internationellt mycket uppmärksammat – forskningsinsats inom detta område utgör Uppsala Conflict Data Program (UCDP), vilket närmast kan karakteriseras som en encyklopedi och en serie dataset över väpnade konflikter i världen sedan 1946. Arbetet med detta projekt inleddes redan 1979, och dess resultat har årligen publicerats i såväl SIPRI:s årsbok som i *Journal of Peace Research*. År 2002 blev projektet en digital databas, och i 2007 års stora kvalitetsutvärdering av universitetets forskning (KoF 2007) sades att UCDP ”has the potential to become in a short time a *flagship project* for the Department and the University”. Vid den följande utvärderingen fyra år senare (KoF 2011) tillerkändes institutionens forskning omdömet ”Internationally high standard”. Peter Wallensteen har kvarstått som projektets director även efter sin emeritering 2012.

Konfliktdatabasen har blivit en värdefull källa för utrikesdepartement, journalister och forskare över hela världen. Den finns även tillgänglig som så kallad app till mobiltelefoner.

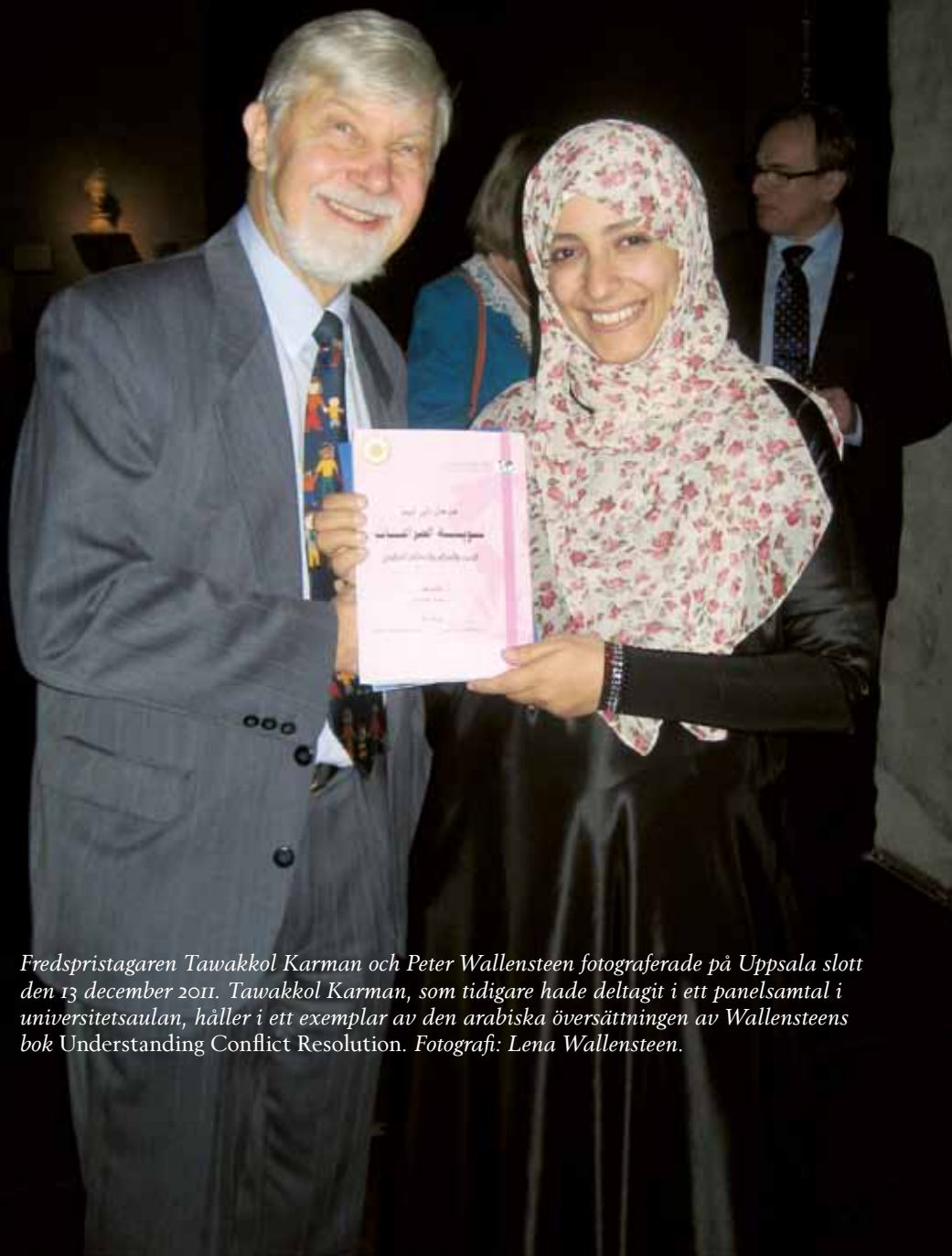
Peter Wallensteen och FN:s förre generalsekreterare Kofi Annan under ett panelsamtal i universitetsaulan i samband med Linnéjubileet 2007. Vid Linnépromotionen under jubileet kreerades Kofi Annan till hedersdoktor vid Samhällsvetenskapliga fakulteten. I september 2013 återvände han till Uppsala för att delta i ett nytt panelsamtal med Peter Wallensteen. Vid detta tillfälle medverkade även Jan Eliasson och Hans Corell. Fotografi: Tommy Westberg/Uppsala universitets arkiv.

Wallensteen har själv kunnat dra nytta av materialet, inte minst i verket *Understanding Conflict Resolution* (2002), vilket rönte ett gott mottagande och används som kursbok runt om i världen – och för övrigt även översatts till arabiska. I en recension av bokens tredje upplaga från 2012 skrev *Times Higher Education*: "This is one of the best single-authored books on the subject, and one that can be employed as the main text on modules and

H.K.H. Kronprinsessan Victoria avlade 2009 filosofie kandidatexamen med freds- och konfliktforskning som huvudämne. Till vänster om henne står Peter Wallensteen, prorektor Kerstin Sahlin och professor Thomas Ohlson, som avled 2012. Fotografiet togs av Lena Wallensteen på Uppsala slott 2008 i samband med avslutningen av en internationell kurs.

degree courses, but which is much more than a mere textbook. It draws on the extensive dataset amassed by researchers at Uppsala University to reach some important and robust conclusions about the evolving nature of armed conflict and peace processes.”

Fredspristagaren Tawakkol Karman och Peter Wallensteen fotograferade på Uppsala slott den 13 december 2011. Tawakkol Karman, som tidigare hade deltagit i ett panelsamtal i universitetsaulan, håller i ett exemplar av den arabiska översättningen av Wallensteens bok Understanding Conflict Resolution. Fotografi: Lena Wallensteen.

Skådespelerskan och filantropen Sharon Stone gästade Institutionen för freds- och konfliktforskning i maj 2008. Tillsammans med bland andra Peter Wallensteen deltog hon i ett panelsamtal i universitetsaulan på temat "Global hälsa – global fred". Fotografi: Tommy Westberg/Uppsala universitets arkiv.

Vid sidan av arbetet med konflikt databasen har institutionen sedan mitten av 1980-talet arrangerat biståndsfinansierade internationella kurser för beslutsfattare, diplomater och akademiska lärare från Globala Syd. Kurserna har skapat ett stort nätverk av alumner där många har bidragit med information om pågående konflikter och fredsträvanden, något som har varit av stor betydelse för arbetet med konflikt dataprogrammet. Alumnerna har därtill stimulerats att bygga upp egna freds forskningsprogram.

Fyra Uppsalaforskare, Peter Wallensteen, Bo Wirmark, Desirée Nilsson och Louise Olsson, medverkade i det imponerande verket *The Oxford International Encyclopedia of Peace*, utgiven i fyra band 2010.

Wallensteen har fortsatt att arbeta efter den linje som han utmejslat under 1970-talet, det vill säga att fredsforskningens resultat snabbt skall kunna omsättas i konkret fredsarbete. Forskningen skulle vara *för* fred, inte bara *om* fred. Som professor har Wallensteen flera gånger inkallats som fredsmäklare. Den första betydande medlingsinsatsen skedde på Bougainville i Stilla havet 1990. Separatisterna på denna ö strävade efter självständighet från Papua Nya Guinea, vilket ledde till att en militär konflikt bröt ut i slutet av 1980-talet. Läget förvärrades i början av 1990, men efter en månads intensiv medling av Wallensteen (bland annat genom skyttediplomati) kunde en vapenvila träda i kraft. Längre fram har mer långtgående fredsavtal slutits.

Kort efter hemkomsten från Bougainville inkallades Wallensteen för en ny medlingsuppdrag, denna gång rörande konflikten mellan Israel och Palestina. I slutet av 1988 hade PLO:s ledare Yassir Arafat deklarerat att organisationen tog avstånd från alla former av terrorism, ett uttalande som öppnade nya kanaler för samtal, delvis som ett resultat av idogt svenskt diplomatiskt arbete. Nästa steg blev att försöka få till stånd ett möte mellan företrädare för den israeliska Likudregeringen och talesmän för Palestina. I detta arbete engagerades Institutionen för freds- och konfliktforskning, eftersom det av både juridiska och andra skäl ansågs bäst om mötet fick formen av ett akademiskt seminarium. I största hemlighet – in i det sista även för universitetsledningen – ägde mötet rum på en kursgård utanför Stockholm i slutet av juni 1990. Utrikesdepartementet ställde medel till institutionens förfogande, varför alla utbetalningar skedde med universitetet som avsändare. Wallensteen fungerade som ordförande och seminarieledare. Initiativet var viktigt men yttre händelser – framför allt Iraks invasion (och annektering) av Kuwait någon månad senare – gjorde att det inte fick någon omedelbar fortsättning. Fredsarbetet leddes i stället vidare inom den så kallade Osloprocessen, vilken resulterade i 1993 års avtal mellan PLO och Israel. Yassir Arafat och Yitshak Rabin, som undertecknade avtalet på Vita husets gräsmatta, delade året därpå Nobels fredspris med Shimon Peres.

Wallensteen har fungerat som medlare även i andra sammanhang. Så har han exempelvis nedlagt ett omfattande arbete – på plats såväl som under möten och seminarier i Sverige – för att skapa fredliga relationer mellan parterna på det delade Cypern. Genom de diplomatiska kontakterna har nya dörrar öppnats. Wallensteen har till exempel ingått

*Jimmy Carter och Peter Wallensteen i
samspråk på scenen i universitetsaulan
den 12 december 2002. Fotografi: Uppsala
universitets arkiv.*

som politisk och vetenskaplig rådgivare i Jimmy Carters International Negotiation Network. Kontakterna bidrog till att Carter valde att besöka Uppsala och universitetsaulan i samband med att han mottog Nobels fredspris 2002.

Åtskilliga andra fredspristagare och prominenta gäster har besökt Uppsala. Bland dem kan nämnas den egyptiske diplomaten och politikern Mohamed ElBaradei, som fick priset 2005 tillsammans med Internationella atomenergiorganet (IAEA) för sitt arbete för nedrustning. ElBaradei deltog i ett panelsamtal om kärnvapen, fred och nedrustning. Under en kort tid sommaren 2013 var ElBaradei vicepresident i Egypten, innan han avgick i protest mot regimens våldsanvändning som skördat hundratals dödsoffer. Vidare framträdde författaren och Harvardpsykologen Steven Pinker på våren 2012 för att presentera sina tankar om att våldet i världen minskar. För att belägga denna tes har Pinker bland annat använt den uppsaliensiska konfliktdatabasen. Institutionens internationella arbete har dock ingalunda varit begränsat till enstaka – om än betydelsefulla – enskilda framträdan-

Peter Wallensteen har vid tre tillfällen fungerat som Samhällsvetenskapliga fakultetens promotor. Sista gången skedde det vid vårpromotionen den 1 juni 2012, då detta fotografi togs. Tre av fakultetens unga doktorer hade vid detta tillfälle disputerat i freds- och konfliktforskning, och de omger här sin promotor och professor. Från vänster: Joakim Kreutz, Margareta Sollenberg och Katarina Engberg. Fotografi: Lena Wallensteen.

den. Många viktiga internationella kurser har anordnats, och institutionens forskare har svarat för åtskilliga presentationer inom ramen för International Studies Association, vars vice ordförande Wallensteen har varit.

Institutionens framgångsrika internationella arbete bidrog till att styrelsen för Rotary International i april 2011 valde att förlägga ett Rotary Peace Center for International Studies in Peace and Conflict Resolution till Uppsala och institutionen. Beslutet fattades efter en tvåårig urvalsprocess, där såväl universitetsledningen som institutionen gjorde stora ansträngningar. Konkurrenten var hård. Inrättandet av Rotary Peace Center innebär att studenter från hela världen kan studera freds- och konfliktforskning på masternivå i Uppsala med hjälp av stipendier från Rotary. Den 18 september 2012 invigdes centret, varvid de första stipendiaterna påbörjade sina studier. Uppsala blev därmed världens sjunde Rotary Peace Center efter University of Bradford (Storbritannien), University of Queensland (Australien), International Christian University (Japan), Universidad del Salvador (Argentina; dock nedlagt en tid innan centret i Uppsala inrättades), Duke University and the University of North Carolina at Chapel Hill (USA) och Chulalongkorn University (Thailand).

Det nordiska samarbetet ur vilket den svenska fredsforskningen växte fram i början av 1960-talet har fortgått alltsedan dess. Norrmannen och historikern Stein Tønnesen, som leder institutionens projekt "The East Asian Peace", har – liksom Dag Hammarskjöld-professurens nya innehavare Håvard Hegre – tidigare varit verksam vid PRIO. *Journal of Peace Research* har förblivit en viktig arena där institutionens forskare har presenterat sina resultat; Peter Wallensteen har ingått i tidskriftens redaktion. Även med SIPRI har ett nära samarbete bedrivits. Den grundläggande arbetsfördelningen mellan SIPRI, som främst behandlar nedrustningsproblematik, och institutionen, vars inriktning huvudsakligen gäller konfliktteori och konfliktlösning, har dock bestått. SIPRI-utredningen, som för snart femtio år sedan tillsattes med Alva Myrdal som ordförande, har därvid i alla avseenden fått sin önskan om forskningssamarbete uppfylld. Wallensteen har själv bidragit till freds- och konfliktforskningens internationella utveckling, bland annat som sekreterare i svenska Pugwash-gruppen, som ledamot av IPRA:s och ISA:s styrelser och som Research Professor of Peace Studies vid Kroc Institute for International Peace Studies vid University of Notre Dame, Indiana, USA.

För tjugio år sedan (1993) flyttade Institutionen för freds- och konfliktforskning till lokaler vid Gamla torget, där den sedan dess har huserat. Peter Wallensteen avgick 1999 som prefekt efter att dessförinnan ha varit institutionens administrativa ledare under tjugosju år (först som föreståndare från 1972 till 1985, därefter som prefekt). Antalet vid institutionen verksamma forskare och lärare uppgår för närvarande till drygt sextio. De tillhör enligt bibliometriska mätningar de mest citerade bland fakultetens forskare.

Efter millennieskiftet inrättades en andra lärostol i ämnet, vilken 2003 besattes med Cecilia Albin. Thomas Ohlson och Ashok Swain (båda 2005) och Erik Melander (2013) har befordrats till professorer i ämnet. Thomas Ohlson avled i april 2012. Såsom adjungerad professor vid institutionen fungerar vidare Stein Tønnesen. Tidvis har även fakultetens hedersdoktor Jan Eliasson, för närvarande biträdande generalsekreterare i FN, haft en sådan roll. Bland institutionens många studenter kan nämnas H.K.H. Kronprinsessan Victoria, som 2009 avlade filosofie kandidatexamen med freds- och konfliktforskning som huvudämne.

Vad svensk och upsaliensisk fredsforskning beträffar har således åtskilligt skett mellan den svenska fredens hundrafemtioårsjubileum 1964 – den markering som föranledde Alva Myrdals fredsforskningsutredning – och det instundande tvåhundraårsjubileet, vilket bland annat har givit Uppsala kommun anledning att utnämna 2014 till ett särskilt fredsår i syfte ”att stärka Uppsalas kopplingar till fredsarbete, fredsforskning och fredskultur”.

Ur det ämne som för femtio år sedan bedrevs av enskilda studenter i universitetets periferi har vuxit fram en institution med världsrykte.

Rektors inbjudan

Höstterminen 2013 installeras 27 nya professorer vid Uppsala universitet. Enligt beslut 2002 installeras alla professorer vid ett tillfälle under året.

Flertalet installandi håller sina föreläsningar under den föregående veckan enligt särskilt program. Vid installationen *fredagen den 15 november* hålls, sedan de nya professorerna presenterats fakultetsvis, föreläsningar i följande ordning:

Professorn i islamisk teologi och filosofi, *Mohammad Fazlhashemi*
Föreläsning: Paradigmskiften och räddande teologiska tolkningar.

Professorn i onkologi, *Gunilla Enblad*
Föreläsning: Stora framgångar i behandlingen av maligna lymfom – men det finns mer att göra!

Professorn i reglerteknik, *Thomas Schön*
Föreläsning: Modellering av dynamiska system – att automatiskt förstå vad som händer.

I anslutning till installationsakten utdelas Uppsala universitets innovationspris Hjärn-äppet och Pedagogiska priset för år 2013.

Universitetet hälsar de nya professorerna varmt välkomna och önskar dem tillfredsställelse och framgång i deras kommande verksamhet som forskare och lärare.

Alla vetenskapens idkare, vårdare, gynnare och vänner inbjuds till installationsakten. Den äger rum i universitetets aula och börjar kl 15.15. *Observera tiden.* Platserna intas senast kl 15.00. Klädseln är valfri. För dem som önskar delta i processionen sker samling i trapphallens övre galleri till höger kl 14.50. Klädseln är därvid för herrar frack med svart väst och vit rosett, eventuella dekorationer, för damer lång klänning. Deltagande i processionen begränsas till universitetets inbjudna gäster, emeriti, fakulteternas lärare och tjänstemän samt de i aktens genomförande engagerade. Installationsakten beräknas ta drygt två timmar i anspråk.

Till installationsakten får jag härmed på universitetets vägnar särskilt inbjuda: Statsrådet och chefen för Utbildningsdepartementet *Jan Björklund*, ärkebiskopen i Uppsala *Anders Wejryd*, landshövdingen i Uppsala län *Peter Egardt*, universitetskanslern, professor *Lars Haikola*, tillika chef för Universitetskanslersämbetet, konsistoriets ordförande, direktör *Carola Lemne*, rektorn för Sveriges lantbruksuniversitet, professor *Lisa Sennerby Forsse*, förutvarande innehavare av ämbetena som utbildningsminister, ärkebiskop, landshövding i Uppsala län samt universitetskansler, universitetets förutvarande rektorer, professorerna *Martin H:son Holmdahl*, *Stig Strömholm*, *Bo Sundqvist* och *Anders Hallberg* samt cheferna och företrädarna för de myndigheter, förband, styrelser och organ med vilka universitetet samarbetar och upprätthåller kontakter.

Vidare inbjuds till akten forna och nuvarande lärare och tjänstemän vid berörda fakulteter/sektioner. Personliga inbjudningskort kommer inte att utsändas.

Uppsala i oktober 2013

Eva Åkesson

Program

- Tid: Fredagen den 15 november 15.15.
Platserna i aulan skall ha intagits senast en kvart tidigare.
- Lokal: Aulan, Universitetshuset.
- Installator: Rector magnifica, professor Eva Åkesson.
- Musik: Vid installationen spelar Kungl. Akademiska kapellet under ledning av director musices, professor Stefan Karpe.

Processionsordning

1. Avd. 3–6 tar vid uppställningen plats i och ovanför *vänster* trappa.
2. Studenternas övermarskalk.
3. Studenternas fanborg.
4. Ordförandena vid studentkårerna och Curator curatorum med flera.
5. Installationens övermarskalk och två biträdande övermarskalkar.
6. Dekanerna för berörda fakulteter.
7. Installandi och pristagare.

Avd. 7–21 tar vid uppställningen plats i galleriet ovanför *höger* trappa.

8. Pedellen.
9. Cursorerna.
10. Rektor, prorektor och honoratiores.
11. Biträdande övermarskalkar.
12. Övriga inbjudna gäster.
13. Professores emeriti.
14. Teologiska fakultetens lärare.
15. Juridiska fakultetens lärare.
16. Medicinska fakultetens lärare.
17. Farmaceutiska fakultetens lärare.
18. Historisk-filosofiska fakultetens lärare.
19. Språkvetenskapliga fakultetens lärare.
20. Samhällsvetenskapliga fakultetens lärare.
21. Utbildningsvetenskapliga fakultetens lärare.
22. Teknisk-naturvetenskapliga fakultetens lärare.
23. Ceremonimästaren.

Vidare deltar funktionärer och ett antal studentmarskalkar.

Uttåget ur aulan äger rum på sätt som anges i särskild agenda till medverkande.

Installationsarrangemang

Ceremonimästare *Per Ström*, installationsövermarskalk *Johan Sjöberg*, biträdande övermarskalkar *Thomas Fredengren*, *Carl Frängsmyr*, *Annika Windahl Pontén* och *Anna Sjögren*, Studenternas övermarskalk *Sanna Somby*, pedell *Sten Andersson*, cursorer *Martin Andersson* och *Göran Karlsson*, pressansvarig *Anneli Waara*, ansvarig för universitetshuset *Manuel Alfaro*, administration *Gabriella Jönsson* och *Jakob Piehl*.

Stora domkyrkoklockan ringer klockan 8 installationsdagen.

Blomsterarrangemang: Botaniska trädgården.

Professorernas installationsföreläsningar

11–14 november 2013

Program

Måndagen den 11 november

Lokal: Universitetshuset, lärosal IX

- 13:15 *Inledning av Teknisk-naturvetenskapliga fakultetens dekanus, professor Ulf Danielsson.*
- 13:20 Bengt Persson: *Bioinformatik för att förstå molekylära orsaker till sjukdomar.*
- 13:40 Frank Johansson: *Organismers anpassningar till miljöförändringar: Arv eller miljö?*
- 14:00 Stefan Knight: *Det hänger på håret: Bakteriehår som mål för nya diagnostiska metoder och behandling av bakterieinfektioner.*
- 14:20 Paus.
- 14:40 Eva Lindström: *Den största och den minsta biologiska mångfalden.*
- 15:00 Johan Elf: *Hur fungerar fysiken i den levande cellen?*
- 15:20 Per Isaksson: *Ja, visst gör det ont när kroppar brister.*
- 15:40 Paus.
- 16:00 Maxim Zabzine: *Geometri och kvantfysik.*
- 16:20 Subhrakanti Dey: *Networked Control Systems: Challenges and Opportunities.*

Tisdagen den 12 november

Lokal: Universitetshuset, lärosal IX

- 13:15 *Inledning av Utbildningsvetenskapliga fakultetens dekanus, docent Elisabet Nihlfors.*
- 13:20 Eva Forsberg: *Utbildningens bedömningskulturer i granskningens tidevarv.*
- 14:15 *Inledning av Historisk-filosofiska fakultetens dekanus, professor Jan Lindegren.*
- 14:20 Matti Eklund: *Filosofen som begreppsingenjör.*
- 14:40 Margaret Hunt: *Commerce, War and the English East India Company in the Seventeenth Century.*
- 15:00 Dag Lindström: *Mästare, änkor och andra: Om arbete, försörjning och hushåll i 1700-talets skråhantverk.*
- 15:20 Anders Ekström: *Tidens återkomst.*

Onsdagen den 13 november

Lokal: Universitetshuset, lärosal IX

- 13:15 *Inledning av Medicinska fakultetens dekanus, professor Stellan Sandler.*
- 13:20 Mimmie Willebrand: *Psykologisk motståndskraft och sårbarhet vid trauma.*
- 13:40 Vladimir Tolmachev: *Radionuclide Molecular Imaging: Making Cancer Treatment Personalized.*
- 14:00 Paus.
- 14:20 Erik Ingelsson: *Storskaliga metoder – en vitamininjektion för hjärt-kärlforskningen.*
- 14:40 Frank Lindblad: *Stress i unga år.*
- 16:30 *Inledning av Språkvetenskapliga fakultetens dekanus, professor Björn Melander.*
- 16:35 Anna Lindström: *Forskningen och samhällsnyttan: Exempel från samtalsanalys.*

Torsdagen den 14 november

Lokal: Universitetshuset, lärosal IX

- 13:15 *Inledning av Samhällsvetenskapliga fakultetens prodekanus, docent Shirin Ahlbäck Öberg.*
- 13:20 Håvard Hegre: *Poverty, Democracy, and Armed Conflict: May We Be Optimistic Concerning the Future?*
- 13:40 JoAnne Dahl Knights: *Har man tagit fan i båten får man ro honom i land.*
- 14:00 Annika Waern: *Att leka med informationsteknik.*
- 15:00 *Inledning av Teknisk-naturvetenskapliga fakultetens dekanus, professor Ulf Danielsson.*
- 15:05 Anders Karlsson: *Nätverk och uppspännande träd: En matematisk knutpunkt för olika vetenskaper.*
- 15:25 Thiemo Voigt: *Robust Low Power Wireless Networking in the Crowded Wireless Spectrum.*
- 16:00 *Inledning av Medicinska fakultetens dekanus, professor Stellan Sandler.*
- 16:05 Anders Ahnesjö: *Stjärnornas krig på jorden – kan strålbehandling av tumörer bli bättre?*

Installationsakten äger rum enligt särskilt program fredagen den 15 november klockan 15 i universitetsaulan. Under ceremonin hålls följande installationsföreläsningar:

Mohammad Fazlhashemi: *Paradigmskiften och räddande teologiska tolkningar.*

Gunilla Enblad: *Stora framgångar i behandlingen av maligna lymfom – men det finns mer att göra!*

Thomas Schön: *Modellering av dynamiska system – att automatiskt förstå vad som händer.*

Mer information finns på www.uu.se.

Teologiska fakulteten

Mohammad Fazlhashemi.

Mohammad Fazlhashemi

Islamisk teologi och filosofi

Anställdes den 18 september 2012 att från den 1 november samma år vara professor i islamisk teologi och filosofi vid Uppsala universitet.

Mohammad Fazlhashemi är född den 21 oktober 1961 i Teheran. Föräldrar: Seyed Mahdi Fazlhashemi och Seyede Fatemeh Pelasaidi.

Fil. dr 1994, docent 1999, professor 2009, allt i idéhistoria vid Umeå universitet.

Gift med fil. mag. Tahereh Hejri. Barn: Seyed Taha (f. 1984), Hesaneh Sadat (f. 1989) och Seyed Ehsan (f. 1991).

Mitt intresse för islamisk idétradition föddes i samband med mina studier i idéhistoria på 1980-talet. Jag ville forska om den tankevärld där jag hade mina rötter. Avhandlingen handlade om de politiska tankegångarnas utveckling under 1000- och 1100-talen i den muslimska världen. I fokus stod den pragmatiska realpolitikens idélära, vars förespråkare förankrade den i bland annat teologiska resonemang.

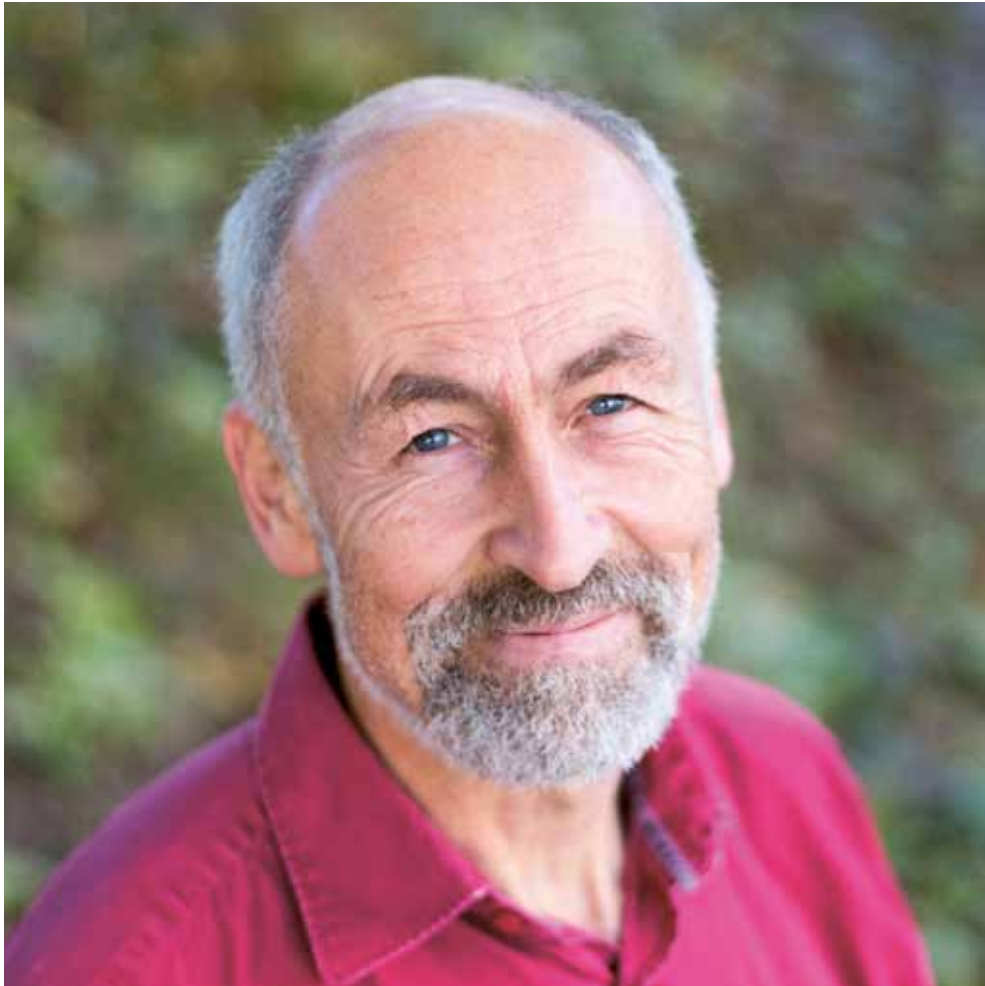
Senare har jag forskat om receptionen av europeiskt tankegods och konstruktionen av bilden/bilderna av Europa bland muslimska tänkare under modern tid. Jag har visat hur föreställningarna om Europa/väst har pendlat mellan ytterligheter för att sedan landa i försöken att bygga broar mellan de båda tankevärldarna.

Ett annat spår i min forskning har varit framväxten av den politiska idétradition som går under beteckningen politisk islam. De religiösa institutionernas företrädare var tidigt inblandade i den världsliga politiken, men det var först under 1800- och 1900-talen som de teoretiska debatterna om relationen mellan religion och politik tog fart. Bakgrunden till detta var bland annat de nya politiska och sociala förhållandena, inspirationerna från konstitutionella och parlamentariska rörelser som svepte över muslimska länder, samt mötet med europeiskt tankegods till följd av kolonialismen och andra kontakter. Jag har ställt frågan huruvida framväxten av de nya politiska idéströmningarna begränsas till dessa faktorer eller om man även måste beakta de teologiska diskussionernas och skolbildningarnas betydelse.

Lärostolen är nyinrättad.

Medicinska fakulteten

Anders Ahnesjö.

Anders Ahnesjö

Medicinsk strålningsfysik

Anställdes den 26 juni 2012 att från och med 1 oktober samma år vara professor i medicinsk strålningsfysik vid Uppsala universitet.

Anders Ahnesjö är född den 30 maj 1953 i Hedemora. Föräldrar: Caleb Ahnesjö och Greta Ahnesjö, född Hultén.

Civilingenjörsexamen i teknisk fysik vid Uppsala universitet 1980, fil. dr i medicinsk strålfysik vid Stockholms universitet och Karolinska Institutet 1991, företagsforskare 1981–2011, adjungerad professor vid Umeå universitet 2003, adjungerad professor vid Uppsala universitet 2005.

Gift med Ingrid Ahnesjö, f. Svensson. Barn: Magnus (f. 1988) och Henrik (f. 1994).

Joniserande kallas den strålning som har energi nog för att slå ut bundna elektroner från materia som bestrålas. När träffade atomer ingår i levande cellers arvs massa kan skador uppstå som överskrider cellens förmåga att reparera arvs massan. Felaktigt reparerad DNA kan leda till vävnadsskador, och i sällsynta fall orsaka cancer. Vid litet högre stråldoser ökar sannolikheten att bestrålade celler slås ut. Eftersom cancer celler ofta har sämre reparationsförmåga än friska celler, kan strålning användas för att slå ut tumörer. Strålbehandling har i modern tid utvecklats mycket då partikelacceleratorer blivit tillgängliga, patienterna kan avbildas i tre dimensioner med till exempel skiktröntgen (datortomografi), och datorerna har blivit kraftfulla nog för att möjliggöra noggrann stråldosberäkning. Jag har i min tidigare forskning främst intresserat mig för utveckling av dosberäkningsmetoder som kan användas för att förbättra noggrannheten vid planering och utförande av behandlingen. Min nuvarande inriktning sträcker sig från grundläggande frågeställningar om vilka effekter olika strålslags joniseringsmönster i nanoskala kan ge upphov till, över till kliniska frågeställningar rörande tillämpning av olika mätmetoder för patientpositionering och dosbestämning. Av speciellt intresse utgör frågeställningar kopplade till behandling med protonstrålar som erbjuds från 2015 vid den nationella Skandionanläggningen i Uppsala.

Lärostolen är nyinrättad.

Gunilla Enblad.

Gunilla Enblad

Onkologi

Anställdes den 25 juni 2013 att från och med 1 juli samma år vara professor i onkologi vid Uppsala universitet. Med professuren är förenad befattning som specialistläkare vid Akademiska sjukhuset.

Gunilla Enblad är född den 3 juni 1960 i Solna. Föräldrar: medicinalråd Lars-Gunnar Kinnander och farm. kand. Lilian Kinnander, född Lindström.

Gymnasieexamen från Rudbeckskolan i Sollentuna. Läkarexamen vid Umeå universitet 1986, legitimerad läkare 1988, specialist i onkologi 1993, dr i medicinsk vetenskap 1994, docent i onkologi 1999, båda vid Uppsala universitet, överläkare i onkologi 2000, adjungerad professor vid Uppsala universitet 2005, verksamhetschef vid onkologkliniken Akademiska sjukhuset 2004–12.

Gift med professor Per Enblad. Barn: Malin (f. 1989), Anna Pia (f. 1992), Lovisa (f. 2000).

Lymfom är en grupp av maligna sjukdomar som utgår från celler i immunsystemet. I tumörvävnaden finns även normala celler från immunförsvaret, till exempel mastceller och eosinofila granulocyter. Jag har studerat samspelet mellan tumörceller och dessa friska immunceller. Jag kunde visa att ett stort antal eosinofila granulocyter i tumörerna innebar en sämre prognos. Förklaringen var att tumörcellerna lockar till sig de friska immuncellerna som i sin tur hjälper tumörcellerna genom att producera ämnen som kroppen normalt använder för att stimulera tillväxt och celledelning. Min grupp har funnit att andelen eosinofila granulocyter i tumörerna kan bero på både arv och livsstil. Patienter som har sjukdomar eller medicinska behandlingar som påverkar immunsystemet har en ökad risk att insjukna i lymfom. Jag har också studerat lymfom från dessa riskgrupper och kunnat visa att de skiljer sig från lymfom som drabbar personer utanför riskgrupperna. Jag kommer att fortsätta studera betydelsen av samspelet mellan lymfom och immunsystemet bland annat genom att vara med och införa en helt ny behandling av genetiskt modifierade immunförsvarsceller som behandling av lymfom.

Lärostolen i onkologi

Professorslängd

Bengt A. Nohrman	1963–73
Per Jakobsson	1976–95
Ingela Turesson	1996–2013
Gunilla Enblad	2013–

Fotnot: År 1952 inrättades en laboratur i radioterapi, till vars förste innehavare året därpå utsågs Bengt A. Nohrman. Befattningen omvandlades 1963 till en professur i samma ämne, till vilken Nohrman övergick. Professuren bytte 1973 namn till onkologi (under perioden 1996–2013 användes benämningen allmän onkologi).

Den 1 juli 2013 blev Gunilla Enblad den fjärde innehavaren av lärostolen i onkologi vid universitetet, ehuru hennes företrädare Ingela Turesson blir emeritus först den 30 november 2013. Enblad tillträdde sitt ämbete exakt på dagen femtio år efter professurens förste innehavare Bengt A. Nohrman, vars laboratur i radioterapi omvandlades till en lärostol den 1 juli 1963.

Onkologins historia i Sverige sträcker sig dock betydligt längre tillbaka i tiden. År 1895 hade Wilhelm Röntgen upptäckt den efter honom uppkallade röntgenstrålningen. Bara fyra år senare, 1899, ledde radiologen Thor Stenbeck världens första hudcancerbehandling med röntgenstrålning. Som assistent till Stenbeck deltog Gösta Forssell, vilken 1916 tillträdde en personlig professur i medicinsk radiologi vid Karolinska Institutet. Forssell kom därmed att bli den förste ämnesföreträdaren i Sverige för de områden som senare kom att benämnas röntgendiagnostik och radioterapi (onkologi). Han blev en betydande disciplinbyggare och organiserade bland annat Radiumhemmet, vid vilket han verkade som överläkare mellan 1910 och 1926. I slutet av 1910-talet grundade han därtill både Svensk förening för medicinsk radiologi och Nordisk förening för medicinsk radiologi. Forssell låg även bakom tillkomsten av facktidskriften *Acta radiologica*, vilken började utges 1921.

I mitten av 1920-talet föreslog Svenska radiologförbundet att ordinarie professorer i medicinsk radiologi skulle inrättas vid Karolinska Institutet och vid universiteten i Uppsala och Lund. Medicinska fakulteten i Uppsala anhöll om en professur, men Lundafakulteten inskränkte sitt yrkande till en laboratur. Kungl. Maj:t följde i huvudsak förslaget från Lund. Riksdagen beslöt 1927 att Forssells personliga professur vid Karolinska Institutet

Hugo Laurell, professor i medicinsk radiologi 1931–49. Fotografi: Uppsala universitetsbibliotek 15752.

skulle uppföras på ordinarie stat samt att ordinarie lärarbefattningar (jämförda med laboraturer) skulle inrättas i Uppsala och Lund.

Till innehavare av den nyinrättade lärarbefattningen i medicinsk radiologi i Uppsala utsågs 1927 Hugo Laurell, vilken samma år kreerades till medicine hedersdoktor vid jubelfestpromotionen. Redan 1919 hade Laurell på eget initiativ introducerat undervisning i medicinsk radiologi vid universitetet.

Efter framställning från universitetet föreslog Kungl. Maj:t i proposition till 1931 års riksdag att Laurells lärarbefattning skulle omvandlas till en personlig professur. Kring detta rådde skilda meningar. Majoriteten i statsutskottet ansåg att frågan om den medicinska radiologins ställning vid rikets universitet och högskolor i stället skulle prövas i ett sammanhang. Propositionen bifölls dock av riksdagen och vid halvårsskiftet 1931 tillträdde Laurell sin personliga professur.

I oktober 1945 uppdrog Kungl. Maj:t åt Ecklesiastikdepartementet att tillsätta en utredning för att "biträda med utredning och avgiva förslag rörande de medicinska högskoleinstitutionernas arbetsförhållanden och därmed sammanhängande frågor". Till ordförande utsågs Hilding Bergstrand, professor i patologisk anatomi vid Karolinska Institutet. Såsom övriga ledamöter inkallades Gunnar Blix, Einar Hammarsten, Olle Hultén, J.P. Strömbeck, Bo Vahlquist, Axel Westman och Sigvard Wolontis.

Utredningen, som antog namnet De medicinska högskolornas organisationskommitté, lämnade i november 1946 sitt betänkande *Organisatoriska åtgärder till främjande av medicinsk forskning* (SOU 1946:76) föreslog kommittén dels att Laurells personliga professur skulle omvandlas till en ordinarie professor i röntgendiagnostik, dels att en laboratur – förenad med överläkartjänst – skulle inrättas för ämnet radioterapi. Kommitténs förslag föranledde inga omedelbara åtgärder, varför Medicinska fakulteten i sina petita till 1948 års riksdag påpekade att Laurells pensionering skulle infalla i november 1949, varför rekryteringen av en efterträdare borde påbörjas åtminstone ett år dessförinnan. Kungl. Maj:t och riksdagen utverkade medel, varefter professuren i röntgendiagnostik förklarades ledig för ansökan. Denna lärostol återbesattes 1950 med Folke Knutsson.

Eftersom frågan om inrättandet av en särskild radioterapeutisk avdelning vid Akademiska sjukhuset ännu inte var avgjord, ansåg regeringen att behovet av specialistkompetens tills vidare kunde fyllas på annat sätt än genom en laboratorbefattning. År 1950 försökte Akademiska sjukhusets direktion utan framgång utverka medel för en tjänst som extra överläkare i radioterapi. I en motion till riksdagens andra kammare året därpå föreslog John Lundberg att en befattning som överläkare i radioterapi skulle inrättas. Statsutskottet medgav (utlåtande 1951:151) att den situation som uppstått efter Laurells pensionering var olycklig. Den tidigare professurens diagnostiska del hade fått en fortsättning genom Folke Knutssons professur, men dess terapeutiska del hade däremot inte blivit ersatt med någon ny befattning. Men, underströk statsutskottet, ämnet röntgenterapi ingick inte i universitetets undervisningsplan, varför det föll på sjukhusets direktion att söka bringa frågan till lösning.

Konsistoriet hemställde året därpå att en laboratur i radioterapi, förenad med en överläkarbefattning vid Akademiska sjukhusets radioterapeutiska avdelning, skulle inrättas. Ecklesiastikminister Ivar Persson och regeringen biträdde förslaget, och propositionen antogs av riksdagen. Sedan statsmakterna ställt ekonomiska medel till förfogande ledigförklarades tjänsten. Från och med 1 juli 1952 innehade Bengt A. Nohrman som tillförordnad

dessa befattningar. Han var ensam sökande när ansökningstiden löpte ut i början av oktober samma år, varefter han av Folke Knutsson föreslogs till kallelse. Förslaget tillstyrktes enhälligt av de sakkunniga och den 27 mars 1953 utnämndes Nohrman att från och med 1 april samma år vara laborator i radioterapi.

Bengt A. Nohrman, som var trettionio år gammal, kunde uppvisa goda meriter, såväl praktiska som teoretiska. Han hade verkat som radioterapeut vid en rad svenska sjukhus; längst tid (sju år) vid Radiumhemmet. Hans mest betydande vetenskapliga arbete var doktorsavhandlingen *Cancer of the Breast* (1949), en klinisk studie av 1042 fall som behandlats vid Radiumhemmet mellan 1936 och 1941. Avhandlingen, som hade en statistisk inriktning, kom att få stor betydelse för bröstcancerforskningen. Till ämnet bröstcancer återvände Nohrman i många andra sammanhang, till exempel i docentföreläsningen "Om behandlingen av cancer mammae" 1950. Vid Radiumhemmet hade Nohrman en tid varit knuten till den gynekologiska avdelningen och således förvärvat särskilda insikter i gynekologisk strålterapi.

Således var Nohrman väl förberedd för uppgiften att lägga grunden för radioterapi som vetenskap i Uppsala. Det arbete som därvid väntade honom var ingen sinekur. Han fick överta en tekniskt omodern och till ytan begränsad röntgenbehandlingsavdelning, varför han fick ägna en stor del av de första laboratorsåren åt att bringa institutionen i ordning och förbättra dess tekniska utrustning. Kliniken var ursprungligen förlagd till den gamla kirurgbyggnaden men 1967 kunde den flytta in i nya lokaler vid öronklinikens byggnad. Obligatorisk undervisning i radioterapi infördes med den nya medicinska examensstadgan 1955.

I ett betänkande 1958 yttrade 1955 års universitetsutredning som sin mening att självständiga laboraturer borde omvandlas till professurer. Med anledning av detta framhöll Medicinska fakulteten i en petitaframställning den 3 mars 1958 att Nohrman såsom laborator företrädde det självständiga och viktiga ämnet radioterapi, vilket var representerat med professurer vid samtliga övriga medicinska läroanstalter, universitetet i Lund undantaget. Fakulteten fann därför rimligt att begära att laboraturen i radioterapi skulle omvandlas till en professur.

Det dröjde till 1963 innan detta önskemål uppfylldes. I statsverkspropositionen till detta års riksdag framhöll ecklesiastikminister Ragnar Edenman att radioterapins växande betydelse för den kliniska forskningen motiverade att ämnet företräddes av ordinarie professorer vid samtliga medicinska lärosäten. Regeringen föreslog därför att laborators-

befattningarna i Uppsala och Lund samt den personliga professuren i Göteborg skulle omvandlas till ordinarie professorer. Sedan riksdagen beslutat i enlighet med propositionen utnämndes Nohrman den 28 juni 1963 att från och med den 1 juli samma år vara professor i radioterapi samt – som tidigare – överläkare vid radioterapeutiska kliniken vid Akademiska sjukhuset.

Med utgången av augusti månad 1973, sedan Nohrman innehaft lärostolen under tio år och två månader, nödgades han på grund av vacklande hälsa begära sjukpension. Ordinarie pensionsålder skulle han ha uppnått först hösten 1978. Efter sin avgång flyttade Nohrman till Frankrike, där han avled den 12 december 1983.

Efter Nohrmans avgång uppkom diskussion kring lärostolens benämning; onkologi ansågs vara en vidare och mer tidsenlig beteckning än radioterapi. Fakultetsberedningen för medicin, odontologi och farmaci motiverade förslaget i ett yttrande den 15 mars 1974: "Onkologin har både som forskningsområde och terapeutisk verksamhet utvecklats hastigt under de senaste decennierna. En fortsatt snabb utveckling kan förväntas bl.a. som en följd av starka internationella forskningsinsatser. Medan tidigare radioterapi var den enda väsentliga icke-kirurgiska behandlingsmetoden har numera även medikamentella metoder såsom hormonell behandling och cytostatikabehandling fått stor betydelse. Man kan också skönja möjligheter till helt nya behandlingsmetoder t.ex. immunterapi och förbättrade förutsättningar för differentierad behandling och diagnostik."

Kungl. Maj:t beslutade i juli 1974 att lärostolen skulle utlysas som en professur i onkologi. Tio sökande anmälde först sitt intresse, men två av dem återkallade sina ansökningar. Den 13 november uppförde Medicinska fakulteten Per Jakobsson i första förslagsrum, varefter de båda andra på förslaget uppförda kandidaterna drog tillbaka sina ansökningar. Jakobsson utnämndes den 29 januari 1976 att från och med den 1 februari samma år vara professor i onkologi, tillika överläkare vid Akademiska sjukhuset.

Per Jakobsson, som var född 1930, hade avlagt medicine licentiatexamen vid Karolinska Institutet 1960. Han verkade därefter vid Radiumhemmet, från 1967 som överläkare. I maj 1973 försvarade han vid Karolinska Institutet doktorsavhandlingen *Glottic Carcinoma of the Larynx*, vilken erhöll betyget Berömlig och som räknas som ett pionjärbete inom forskningen kring cancer i struphuvudet. På avhandlingen blev Jakobsson docent i radioterapi med tumördiagnostik.

I likhet med sin företrädare Bengt Nohrman kom Per Jakobsson att verka som ämnesföreträdare under omkring tjugo år. Han nedlade stor möda på att förbättra möjligheterna

för forskning och utveckling vid institutionen. Särskilt intresserade han sig för behandling av cancer i huvud–hals-regionen. Provföreläsningen ägnade han exempelvis åt ämnet ”Tumörer i munhålan med och utan lymfkörtelmetastaser”. Värdefulla resultat uppnåddes under Jakobssons professorstid bland annat kring malignt melanom, bröstcancer, gastro-intestinal cancer och uro-genital cancer. Jakobsson strävade vidare efter att förnya undervisningen genom att introducera nya pedagogiska grepp. År 1995 avgick han med pension. Han bosatte sig som emeritus i Ystad, där han avled i januari 2004.

Per Jakobssons efterträdare – och Gunilla Enblads närmaste företrädare – Ingela Turesson tillträdde professuren 1 april 1996. Hon hade dessförinnan varit docent i experimentell onkologi vid Göteborgs universitet, tillika överläkare vid onkologiska kliniken vid Sahlgrenska sjukhuset. Turesson har under många år bedrivit forskning om och specialiserat sig på strålbehandling, dess verkan och dess biverkningar.

Erik Ingelsson.

Erik Ingelsson

Molekylär epidemiologi med inriktning mot kardiovaskulär epidemiologi

Anställdes den 1 januari 2013 att från och med denna dag vara professor i molekylär epidemiologi vid Uppsala universitet.

Erik Ingelsson är född den 25 januari 1975 i Eskilstuna. Föräldrar: Lars-Göran Ingelsson och Eva Ingelsson, född Lindkvist.

Läkarexamen 2000, med. dr 2005, docent i epidemiologi 2008, allt vid Uppsala universitet. Professor i kardiovaskulär epidemiologi 2010 vid Karolinska Institutet och gästprofessor 2012 vid Oxford University.

Gift med advokat Maria Ingelsson, född Grenholm. Barn: Hugo (f. 2004) och Alice (f. 2005).

Som forskare inom molekylär epidemiologi studerar jag samband mellan molekylära faktorer, till exempel gener, proteiner och metaboliter, och sjukdomar i befolkningen. Mitt huvudsakliga forskningsområde är att studera samband mellan fetma, nedsatt insulinkänslighet, typ 2-diabetes och hjärt-kärlsjukdomar. Hjärt-kärlsjukdomar är multifaktoriella sjukdomar som orsakas av kombinationer av livsstil och genetiska faktorer. Under de senaste åren har det skett en explosionsartad ökning av kunskapen om hur genetiska faktorer påverkar risken för hjärt-kärlsjukdomar. Det har skett tack vare stora internationella samarbeten med andra forskare som arbetar med befolkningsbaserade patientmaterial. Vi använder oss av biologiska material för att studera hur dessa sjukdomar samvarierar med variationer i vårt DNA, cirkulerande biomarkörer som proteiner eller metaboliter, eller utseende eller funktion som kan skattas med radiologiska metoder som ultraljud eller magnetkameraröntgen. Målen med vår forskning är att förstå underliggande mekanismer som leder till dessa hjärt-kärlsjukdomar, att hitta nya biomarkörer för mer individualiserad behandling samt att upptäcka nya mål molekyler för läkemedelsutveckling – allt för att nå det övergripande målet att minska sjukdomsörddan från hjärt-kärlsjukdomar och att förbättra omhändertagandet av våra patienter.

Lärostolen är nyinrättad.

Frank Lindblad.

Frank Lindblad

Barn- och ungdomspsykiatri med inriktning mot utvecklingsrelaterad sårbarhet

Anställdes den 30 oktober 2012 att från den 1 november samma år vara professor i barn- och ungdomspsykiatri med inriktning mot utvecklingsrelaterad sårbarhet vid Uppsala universitet.

Frank Lindblad är född den 11 februari 1949 i Stockholm. Föräldrar: Käthie Lindblad, född Gentele och Ivar Lindblad.

Studentexamen vid Norra Real i Stockholm 1968, dr med. sci. vid Karolinska Institutet 1989, docent i barn- och ungdomspsykiatri vid Karolinska Institutet 2000.

Gift med Ingbritt Söderlind Lindblad. Döttrar: Johanna (f. 1989) och Magdalena (f. 1989). Styvson: Joar Söderlind (f. 1983).

Under många år har jag arbetat med forskning som rör sexuella övergrepp mot barn. Detta har lett till ett intresse också för hur barn generellt reagerar på trauma och stress. Ett sätt att närma sig sådana frågor är att mäta stresshormoner som kortisol. Detta hormon är lätt att använda i forskning eftersom man kan mäta det i saliv – det ger en bra bild av koncentrationen i blodet. För många barn är det enklare att slippa ta blodprov. Tillsammans med medarbetare i Stockholm och Uppsala har jag gjort flera sådana studier i vitt skilda ämnen, såsom om utökad musikundervisning i grundskolan minskar stress, och om familjens livsmiljö påverkar barnets hormonnivåer. Just nu intresserar vi oss bland annat för stress hos barn med ADHD. Vi har funnit att dessa barn har lägre kortisolnivåer än andra. Vi arbetar vidare med frågor om varför – och vilka följderna blir.

Ett annat sätt att värdera stress är att mäta hur hjärtfrekvensen varierar över tid. Detta ger en bra bild av hur det autonoma – inte viljestyrda – nervsystemet reagerar. Även denna undersökning är skonsam för barn. Man tejpar fast en apparat, stor som en armbandsklocka, på barnets bröstorg och kan samla registreringar från hjärtslag under ett dygn. Med denna metod har vi visat att unga pojkar som får spela dataspel hemma på kvällen reagerar på ett annorlunda sätt om de spelar ett våldsspel än om de spelar ett spel utan våld. Likaså reagerar unga, som tidigare spelat litet, starkare på våld än de som spelat mycket. Vi tolkar resultaten som att det sympatiska nervsystemet slagit på, det som förbereder oss för flykt eller kamp.

Vladimir Tolmachev.

Vladimir Tolmachev

Biomedicinsk strålningsvetenskap, särskilt proteinbaserad radionuklidtumörmålsökning

Anställdes den 27 november 2012 att från och med den 1 december samma år vara professor i biomedicinsk strålningsvetenskap, särskilt proteinbaserad radionuklidtumörmålsökning, vid Uppsala universitet.

Vladimir Tolmachev är född den 13 april 1961 i Donetsk.

Civilingenjörsexamen i kemi vid högskolan för kemisk teknologi i Mendeleev 1983, dr i medicinsk vetenskap 1998, docent 2002, båda vid Uppsala universitet.

Gift med dr Anna Orlova. Barn: Lidia (f. 1980) och Sophia (f. 1985).

Tack vare molekylärbiologiska framsteg de senaste åren har ett samband mellan maligna förändringar i celler och närvaro av så kallade tumörmarkörer upptäckts. Förekomsten av dessa molekyler kan bidra med viktig information för diagnostik av en specifik tumör, vilket vidare kan avgöra vilken behandling som är bäst lämpad för en viss patient. Min forskning syftar mot utvecklingen av substanser för sådan diagnostik. Substansen som innehåller en bindningsförmåga till en viss vald tumörmarkör märks in med en radionuklid och injiceras sedan i patienten. Om tumörmarkören i sin tur finns närvarande på tumörcellerna leder detta till en ansamling av radioaktivitet i tumören. Genom att använda instrument som till exempel gamma- eller PET-kamera, kan läkare visualisera närvaron av tumörmarkörer i både primärtumören och metastaser med bara en diagnostisk undersökning. Denna typ av diagnostik kallas molekylär imaging. Vi har utvecklat en ny typ av protein, affibodymolekyler, som bidrar till att visualisering av tumörmarkörer blir känsligare i jämförelse med andra substanser. Om andra typer av radionuklider kopplas på affibodymolekylerna kan de i stället användas för att döda tumörcellerna. Mitt specialintresse ligger i utvecklingen av kemiska metoder som kommer att bidra till en förbättrad visualiseringsförmåga av diagnostiska substanser.

Mimmie Willebrand.

Mimmie Willebrand

Medicinsk psykologi

Anställdes den 25 juni 2013 att från och med den 1 juli samma år vara professor i medicinsk psykologi vid Uppsala universitet.

Mimmie Willebrand är född den 16 augusti 1973 i Motala.

Med. dr 2003 och docent i medicinsk psykologi 2008, båda vid Uppsala universitet.

Gift med Anders Egeryd. Barn: David (f. 2003), Klara (f. 2005) och Markus (f. 2011).

Nästan alla människor utsätts någon gång i livet för händelser som är svåra eller djupt omskakande. I många fall kan upplevelsen bearbetas och bli en del av personens livshistoria. Ibland fortsätter dock händelsen att påverka personen och denne kan komma att utveckla stressymptom eller annan psykisk ohälsa. Min forskning handlar huvudsakligen om personer som drabbas av en svår kroppslig skada, mer specifikt brännskador. En svår brännskada är ett livshotande tillstånd. Vårdtiden och rehabiliteringen innebär mycket smärta och är ofta långvarig. Vanligtvis påverkas hela familjen av skadan och dess konsekvenser. Trots dessa påfrestningar beskriver majoriteten av de drabbade sin hälsa och livskvalitet som god ett antal år efter skadan. Hur kommer det sig? Hur kan vi identifiera dem som behöver hjälp att komma vidare? Hittills har forskningen visat att individens tidigare hälsa och anpassningsmönster har stor betydelse för återhämtning. Men även händelsens art och bemötandet efteråt har betydelse. Min forskning syftar dels till att förbättra det kliniska omhändertagandet efter traumatiska händelser, dels till ökad förståelse för mekanismer som påverkar vår återhämtningsförmåga.

Historisk-filosofiska fakulteten

Matti Eklund.

Matti Eklund

Teoretisk filosofi

Anställdes den 7 maj 2013 för att från och med 1 juli samma år vara professor i teoretisk filosofi vid Uppsala universitet.

Matti Eklund är född den 19 februari 1974 i Göteborg. Föräldrar: Lennart Berglund och Camilla Eklund.

PhD i filosofi vid Massachusetts Institute of Technology 2000. Assistant Professor vid University of Colorado, Boulder 2002–05, Assistant Professor 2005, Associate Professor 2007, båda i filosofi vid Cornell University, visiting Associate Professor vid Harvard University våren 2009.

Gift med Helga Sverrisdóttir. Barn: Silja (f. 2000) och Kári (f. 2011).

Min forskning rör många områden inom den analytiska filosofin, bland andra metafysik, språkfilosofi, logikens filosofi samt metaetik. Ett genomgående tema i min forskning rör hur språket vilseleder och hur vårt språk och våra begrepp kan vila på falska eller till och med inkonsistenta antaganden. En del av mitt arbete, från doktorsavhandlingen och framåt, har haft att göra med berömda antika paradoxer, exempelvis lögnarparadoxen och soritesparadoxen. Jag har argumenterat för tesen att dessa paradoxer visar att våra språk och begreppssystem är i en bestämd mening inkonsistenta. Inom metafysiken har jag främst intresserat mig för frågan om vad det över huvud taget är för något att existera (vad är existens för något?) samt för frågan om huruvida verkligheten kan vara i någon mening vag eller obestämd eller om det endast är våra representationer av verkligheten, våra ord och begrepp, som kan sägas vara vaga och obestämda. Inom metaetiken har jag diskuterat vad det är för ord och begrepp som kan sägas vara normativa, samt vad det är för egenskaper dessa ord och begrepp står för om de skall vara normativa.

Lärostolen i teoretisk filosofi

Professorslängd

Laurentius Paulinus Gothus	1593–94
Petrus Petri Isopædius	1599–1601
Elias Magni Rhalambius	1601–04
Johannes Canuti Lenæus	1604–07
Olaus Jonæ Gevalensis	1608–10
Johannes Jacobi Bureus	1612–16
Olaus Laurelius	1621–25
Olaus Erici Moretus	1626–28
Laurentius Matthiae Stigzelius	1630–40
Olaus Unonius	1640–66
Claudius Arrhenius	1667–68
Petrus Aurivillius	1668–74
Georg Berelius	1674–76
Mattias Steuchius	1676–82
Petrus Lagerlöf	1682–84
Laurentius Norrmannus	1684–85
Laurentius Elingius	1685–88
Anders Goeding	1689–1703
Fabian Törner	1704–10
Johan Steuchius	1710–23
Eric Alstrin	1723–31
Anders Winbom	1731–35
Petrus Ullén	1736–45
Nils Wallerius	1746–55
Carl Asp	1755–70
Henric Frosterus	1771
Pehr Niclas Christiernin	1771–99
Per Högmark	1800–08
Benjamin Höijer	1809–12
Samuel Grubbe	1813–27
Per Daniel Amadeus Atterbom	1828–35
Erik August Schröder	1836–49
Sigurd Ribbing	1850–85
Reinhold Geijer	1888–1914
Adolf Phalén	1916–31
Anders Karitz	1934–46

Konrad Marc-Wogau	1946–68
Stig Kanger	1968–88
Krister Segerberg	1990–2001
Matti Eklund	2013–

Fotnot: Professurens benämning har växlat under dess mer än 400-åriga historia. Följande beteckningar har använts *artes dicendi* (1593–94), logik (1599–1676 och 1684–85), logik och metafysik (1676–84, 1685–1704 och 1710–1885), teoretisk filosofi (1888–1931) samt filosofi (1934–46). Benämningen teoretisk filosofi återinfördes 1967 och har gällt sedan dess.

Lärostolen i teoretisk filosofi har en historia som sträcker sig ända tillbaka till 1593, det vill säga två år innan universitetet återupplivades efter beslut vid Uppsala möte. Bland dess många innehavare märks flera av landets mest ledande filosofer inom olika riktningar. Meningsmotsättningar mellan filosofiska skolor har många gånger ställs på sin spets vid återbesättandet av denna lärostol, varvid åtskilligt *odium philosophicum* har gjort sig gällande.

För 420 år sedan deltog den tjugosjuårige Laurentius Paulinus Gothus vid Uppsala möte. Han hade året dessförinnan (1592) promoverats till filosofie magister vid universitetet i Helmstedt. Tidigare hade han studerat i Rostock och kommit i kontakt med ramismen, till vilken riktning han anslöt sig. Under perioden 1593–94 innehade han av allt att döma (helt säkert är inte källäget) i Uppsala ett professorsämbete med titeln ”*artes dicendi*”, det vill säga logik och retorik. Kort därefter övertog han i stället en lärostol i matematik och astronomi. I denna installationsskrift inleder hans namn därför två professorslängder, dels denna lärostol i teoretisk filosofi, dels lärostolen i astronomi (teoretisk astrofysik), vilken i år har besatts med Susanne Höfner.

Laurentius Paulinus Gothus tillhörde de tongivande gestalterna vid lärosätet i början av 1600-talet. Han var promotor vid den första kända promotionen den 22 januari 1600; sjutton år därefter var han en av fyra promoti vid universitetets första teologiska doktorspromotion. År 1606 hade han emellertid fallit i onåd hos Carl IX och tvingats lämna universitetet. Det dröjde dock inte länge förrän hans förhållande till kungen hade förbättrats. Redan 1608 utsågs han till biskop i Skara, vilken befattning han dock aldrig hann tillträda förrän han i stället blev biskop i Strängnäs. År 1637 utnämndes han till ärkebiskop, vilket ämbete han beklädde fram till sin bortgång nio år senare.

Successionen efter Laurentius Paulinus Gothus är något oklar. Petrus Petri Isopædius och Elias Magni Rhalambius var professorer i retorik åren kring sekelskiftet 1600 men de-

ras ämnesområde uppgavs även innefatta logik. Båda dessa övergick snart till andra uppgifter, Isopædius blev kyrkoherde, Rhalambius professor i fysik.

Såsom den förste egentlige filosofen på denna lärostol kan man betrakta nyaristotelikern Johannes Canuti Lenæus, som dock endast gjorde ett kort mellanspel (längre fram övertog han professuren i hebreiska). Efter hans avgång avsågs retoriken i en egen professur, varför efterträdaren Olaus Jonæ Gevalensis kom att vara professor enbart i logik. Ämnesgränserna var som synes nebulösa och det är betecknande att den filosofiska strid som 1615 utbröt mellan nyaristoteliker och ramister vid universitetet inte fördes av filosofer. Ramisterna anfördes av Laurentius Paulinus Gothus och nyaristotelikerna av historiken Jonas Magni.

Henrik Schück, som utförligt har tecknat lärostolens äldre historia i sin inbjudningskrift till Adolf Phaléns installation 1916, har förmodat att det var fruktan för aristotelismen som var anledningen till att professuren stod obesatt mellan 1616 och 1621. Inte heller därefter inträdde någon kontinuitet; de följande innehavarna av lärostolen blev kortvariga i ämbetet. Efter Olaus Erics Moretus' död 1628 var professuren vakant under två år. Som vikarie inkallades under denna tid medicinprofessorn Johannes Chesnecopherus, som erhöll ett lönetillägg om 300 daler för att även ombesörja professuren i logik. Chesnecopherus' filosofiska meriter var begränsade men han var en ivrig anhängare av den ramistiska filosofin, vilket var en merit god som någon för universitetskanslern Johan Skytte. Under Chesnecopherus' presidium försvarade Eric Petreius Biornlundus 1628 en avhandling om den ramistiska logiken. Preses återvände dock snart till medicinen. Denna höst har Medicinska fakulteten uppmärksammat 400-årsjubileet av hans professorstillträde 1613.

År 1630 övertog Laurentius Matthiae Stigzelius den filosofiska lärostolen. Den nye professorn var snarast aristoteliker och utnämningen var knappast förenlig med 1626 års statuter, vilka påbjöd att innehavaren av denna lärostol i sina föreläsningar skulle utlägga den ramistiska filosofin. Stigzelius gjorde också detta, åtminstone i den utsträckning som det var förenligt med hans övertygelse. Universitetskanslern Johan Skytte var en ivrig ramist och hade följaktligen inte uppskattat valet av Stigzelius som professor. Skyttes ramistiske bundsförvant Laurentius Paulinus Gothus blev 1637 ärkebiskop och prokansler. Tillsammans försökte de rensa ut aristotelikerna från universitetet och deras blickar riktades inte minst mot Stigzelius.

Den 5 november 1639 skulle Stigzelius förrätta examen med sina elever i Gustavianum. I salen inträdde då universitetets kansler, prokansler och samtliga professorer. Skytte och

Paulinus Gothus avbröt Stigzelius flera gånger med frågor som denne försökte turnera så gott han kunde. Till slut övergick Paulinus Gothus till en ren inkquisition och avkrävde Stigzelius ett rakt svar på frågan: "Anser du Rami logik, ensam och allenast den, vara nog för ungdomen i skolor och vid universitet?" Stigzelius blev inte svaret skyldig: "För nybörjare är den tillräcklig, men icke för dem, som sträva efter en djupare kännedom om logiken." Prokanslern påminde honom då om att statuterna ålade honom att föreläsa över Ramus' logik. Stigzelius' förklaring att han gjorde just detta avfärdades av Skytte med orden: "Du utlägger Ramus som djävulen utlägger Psaltaren."

Mot denna bakgrund var det föga förvånande att Stigzelius ville söka sig vidare. Mindre än ett år efter den famösa inkquisitionen övergick han till en professur i Teologiska fakulteten, vilken dessutom var bättre avlönad. Skytte och Paulinus Gothus gjorde efter Stigzelius' övergång en sista kraftansträngning för att försäkra sig om att lärostolen skulle återbetsättas med en pålitlig ramist; valet föll på Olaus Unonius. Denne var till en början ramist, men sedan både Skytte och Paulinus Gothus avlidit (1645 respektive 1646) övergick han utan större betänkligheter till aristotelikernas läger. Ramismen föll snart i glömska; "utan klockklang och utan begrafning skildes Skyttes och Paulinus' älsklingsbarn hädan, och den förhatliga aristotelismen intog utan strid högsätet vid universitetet", skriver Schück.

Olaus Unonius innehade lärostolen under tjugosex år och lyckades aldrig, såsom Stigzelius, vinna befördran inom universitetet. Detta blev med tiden allt vanligare. Innehavarna av den filosofiska lärostolen betraktade denna närmast som en expektansplats, innan de gick vidare till andra uppgifter. Den ovan återgivna professorslängden illustrerar väl detta förhållande; innehavarna kom och gick. Få av dem lämnade några bestående avtryck.

Tillsättningarna kunde även fortsättningsvis ske på märkliga grunder. Carl Asp utsågs exempelvis till professor 1755, trots att han helt saknade filosofiska meriter. Han fick professuren på förslag av änkebiskopinnan Kalsenius i Västerås. Hennes framlidne make hade donerat medel för inrättandet av den så kallade Kalsenienska professuren inom Teologiska fakulteten, som besattes första gången 1754 med Nils Wallerius, tidigare innehavare av professuren i logik. Generositeten ansågs vara tillräckligt skäl för att låta henne bestämma vilka som skulle bli innehavare av såväl donationsprofessuren som den lärostol från vilken professor Kalsenianus skulle rekryteras.

År 1771 övertogs professuren av Pehr Niclas Christiernin, som introducerade den Lockeska empirismen i ett Uppsala, där wolffianismen dessförinnan hade förskaffat sig en dominans som var nästan lika stark som ramismens ett århundrade tidigare. Christiernin

innehade professuren fram till sin död i februari 1799. Han förblev empirismen trogen och bekämpade med iver den kantianska filosofin, vilken i Uppsala hade introducerats av Daniel Boëthius i slutet av 1780-talet.

Efter Christiernins bortgång anmälde ett flertal sökande sitt intresse. Den avgjort mest framstående var Benjamin Höijer, vars kantianska sympatier dock gjorde att han betraktades med stor misstänksamhet. I fakulteten samlade han likafullt elva röster av tretton till första rummet. I konsistoriet uppfördes Höijer likaså i första förslagsrum. Han erhöll fjorton förstarum, fem andrarum och två tredjerum (totalt tjugoen röster). Expeditionssekreteraren Johan David Flintenberg samlade nio röster till första rummet och sju till det andra (totalt sexton röster). Docenten Carl Gezelius erhöll en röst till andra rummet och tolv till det tredje (tillsammans tretton röster), medan lektorn Per Högmark erhöll fyra röster till andra rummet och sex till det tredje (totalt tio röster). Lektorn Petrus Kölmark tillföll fyra röster till andra rummet och en till det tredje (sammanlagt fem röster).

Högmark och Kölmark, som hamnade utanför förslaget, överklagade konsistoriets beslut. Ingen av dem gjorde anspråk på att placeras före Höijer, deras överklaganden gällde bara att få en plats på förslaget. Tre månader senare fattade Kungl. Maj:t beslut i ärendet. Utfallet var högst uppseendeväckande. Med förbigående av samtliga tre på förslaget uppförda kandidaterna utnämnde kungen helt sonika Högmark till professor och Kölmark tillerkändes rum på förslaget före Gezelius. Kungen motiverade den för alla, inklusive den utkorade själv, överraskande utnämningen med att anföra Högmarks "kunskaper och skicklighet samt i öfrigt städse visade välförhållande". Säkerligen var, som Henrik Schück skriver, det sista skälet det avgörande. Högmark installerades i mars 1800. Kort därefter inträffade den beryktade Musikprocessen, efter vilken Höijer fann klokast att lämna landet. En stor grupp studenter samlades för att bringa sin populära lärare sin avskedshälsning. Under sin långa utlandsvistelse umgicks Höijer med tongivande filosofer och kulturbärare som Johann Gottlieb Fichte, Ludwig Tieck samt bröderna August Wilhelm och Karl Wilhelm Friedrich Schlegel.

Under det följande decenniet sökte Höijer en rad professurer men förbigicks varje gång. Efter Högmarks död 1808 sökte han återigen den professur han borde ha fått redan 1799. Denna gång hade han blott tre medsökande: Nils Fredrik Biberg, Jacob Borelius och Elias Christopher Grenander. Bortsett från att bibliotekarien Aurivillius i fakulteten tillerkände Biberg första förslagsrum var universitetsmyndigheternas stöd för Höijer enhälligt. Trots detta var hans utsikter till befordran även denna gång ringa; troligen

skulle Gustaf IV Adolph ha föredragit Biberg, som dessutom var lärare åt kronprinsen. Kungen hade dock större bekymmer att tänka på än denna professorsutnämning. Ärendet var ännu inte avgjort när kungen avsattes genom en statskupp den 13 mars 1809. Omvälvningen förändrade läget i ett slag; det dröjde bara åtta dagar innan den nya regimen utnämnde Höijer till professor. Höijer avled 1812 efter bara tre år som professor men hans betydelse som inspiratör för Uppsalaramantikens ledande män var icke ringa.

Höijer följdes närmast av Samuel Grubbe, som 1827 övergick till lärostolen i praktisk filosofi. Grubbe efterträddes av Per Daniel Amadeus Atterbom, som efter sju år övergick till professuren i estetik, där han kom att göra sina mest betydande vetenskapliga insatser. Lärostolen i logik och metafysik tillföll därefter Erik August Schröder, författare till trebandsverket *Handbok i filosofiens historia* (1846–49).

Schröder dog i januari 1849. Den efter honom lediga lärostolen intogs året därpå av Sigurd Ribbing. Litteraturhistorikern Bernhard Elis Malmström hade försökt övertala den finländske hegelianen Johan Vilhelm Snellman att ansöka men när denne avböjde saknade Ribbing konkurrens.

Sigurd Ribbing hade tagit intryck av sina lärare Erik Gustaf Geijer och Samuel Grubbe, särskilt av Geijers personlighetsfilosofi. Men sedan Boström återkommit till Uppsala 1838 (efter att under några år ha varit lärare åt arvprinsarna Carl och Gustaf i Stockholm) blev Ribbing dennes filosofi trogen. Ribbings mest betydande arbete var en 1858 utgiven

Benjamin Höijer. Litografi. Uppsala universitetsbibliotek 7306.

Platonmonografi. Ribbings betydelse för att etablera den Boströmska idealismen blev emellertid större på andra sätt än genom de skrifter som flöt från hans penna. Han var under 1850- och 1860-talen mycket uppburen av studenterna, och han ledde som inspektor under många år Värmlands nation. Tillsammans med astronomen Gustaf Svanberg grundade Ribbing 1857 dagstidningen *Upsala-Posten*, vilken i praktiken fungerade som boströmianernas eget pressorgan. Under många år var han riksdagsman och kunde även där försvara boströmianismens samhällssyn, inom vilken ständsriksdagen tillmättes central betydelse. Ribbing var en häftig polemiker, ryktbar inte minst för sina angrepp på naturvetenskapen och dess målsmän vid Uppsala universitet. Hans sätt att motarbeta dem som inte delade boströmianernas grundsyn – främst hegelianen Fredrik Georg Afzelius och Pontus Wikner – antog formen av förföljelse.

Pontus Wikner hade alltsedan Boströms död 1866 orienterat sig bort från boströmianismen. Till en början skedde det stegvis och odramatiskt, men i början av 1880-talet bröt Wikner öppet med den förhärskande skolbildningen. År 1880 utgav han dels en filosofisk uppgörelse med boströmianismen (*Om egenskapen och närgränsande tankeföremål*), dels skriften *Några drag af kulturens offerväsen*, i vilken han propagerade för tolerans och vidsyn. Problemet var bara att skriften utkom kort efter den Wicksellska striden och därför kom att uppfattas som ett implicit försvar för den förkättrade nationalekonomen. Sigurd Ribbing, vars pensionering var nära förestående, ville till varje pris förhindra att boströmianernas hegemoni skulle brytas och att avfällingen Wikner skulle utnämnas till hans egen efterträdare. För att stänga vägen för honom valde Ribbing att kvarstå på professuren under ytterligare flera år. Bland studenterna var Wikner mycket uppburen, varför Ribbings agerande gav upphov till både ilska och frustration. Vintern 1883/84 anordnade studenter och flera yngre universitetslärare ett upprop i syfte att i stället utverka en personlig professur åt Wikner. Ribbing, som under många år hade varit en omtyckt inspektor och åtnjutit popularitet inom hela studentkåren, blev nu utsatt för mycket klander från studenternas sida.

I oktober 1884, då striden om professuren rasade som värst, infördes i dagstidningen *Fyris* en artikel författad av signaturen "Suum cuique" (Var och en sitt). Den anonyme artikelförfattaren försvarade Ribbings och boströmianernas metoder på ett oskrymtat och närmast cyniskt sätt. Anklagelserna mot Ribbing var orättvisa, menade han, eftersom Wikner ändå inte kunde räkna med att få professuren. De sakkunniga skulle nämligen med all säkerhet vara rättrogna boströmianer och ingen kunde "rimligtvis af desse begära, att

de skulle gifva första rummet åt en motståndare". Vidare ansåg "Suum cuique" att Ribbing förtjänade respekt för sin uppfattning att Wikners "empiristiska åsikter, ifall de vunnit stödet af en offentlig lärostol, kunde medföra skadliga verkningar för den svenska bildningen". Ribbings handlande stred – påpekade författaren – inte mot lagen och var varken moraliskt eller juridiskt klandervärt.

Artikeln väckte ramaskri. *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning* undrade hur det egentligen stod till med den akademiska friheten i Uppsala, där boströmianerna ansåg sig ha rätt att bortse från "hvad lag och författning föreskrifver om, att den, som har de största vetenskapliga och andra meriterna, skall erhålla universitetsplats". Det enda som räknades när en boströmian konkurrerade med en meningsmotståndare var uppenbarligen "bekännelsens renhet". I *Fyris* replikerade signaturen "Icke-boströmiansk akademisk lärare", vilken till "Suum cuique" riktade uppmaningen att "afkasta masken" och träda fram under sitt riktiga namn, eftersom hans inlägg hade skadat hela universitetets rykte. Han lovade i så fall att själv göra detsamma "på det att man må se, om vi äga rätt att tala såsom medlemmar af Upsala universitet".

Några dagar senare inflöt ytterligare två inlägg i *Fyris*, vilka ställde debatten i ny och sensationell dager. Pontus Wikner trädde nämligen fram för att förklara att det var han själv som hade skrivit under signaturen "Suum cui-

Sigurd Ribbing, tecknad av sin professorskollega Robert Thalén 1885. Uppsala universitetsbibliotek 3327.

que”. Hans avsikt hade varit att väcka debatt för att motverka att vetenskapsmän – som han själv – skulle hindras i sin karriär enbart för sina åsikters skull. Med anledning av denna bekännelse fullföljde ”Icke-boströmiansk akademisk lärare” sitt löfte att avkasta förklädningen. Bakom denna signatur dolde sig historikern Harald Hjärne, som kort förklarade: ”Det kan icke vara annat än glädjande, att hr Wikner ej vill såsom sin egen vidkännas den grundsats, som man i anledning af hans föregående uppsats velat påbörda hela Upsala universitet. Hvad det öfriga innehållet af hans nu afgifna förklaring vidkommer, må det gärna för mig gälla allt, hvad det kan.”

På hösten 1884 nåddes man i Uppsala av beskedet att Filosofiska fakulteten i Kristiania hade beslutat att kalla Wikner till den lediga professuren i filosofi. Wikner var redan märkt av sjukdom och ohälsa, varför han blev tvungen att avböja Uppsalastudenternas avskedsuppvaktning (den genomfördes i stället följande vår, då han var på tillfälligt återbesök). När Wikner väl hade flyttat till Kristiania ansåg sig Ribbing äntligen kunna lämna professuren, vilken därefter under tre år uppehölls av Erik Olof Burman. Den lediga befattningen söktes av både Burman och Wikner samt av Lundadocenten Reinhold Geijer och av Uppsaladocenten Hans Edfeldt. De tre sakkunniga uppförde i ett gemensamt yttrande Geijer i första förslagsrum, följd av, i tur och ordning, Wikner, Burman och Edfeldt.

Saken var emellertid inte avgjord, trots att de sakkunniga var överens. Utanför filosofernas skrå hade Wikner många anhängare, vilka med oro betraktade boströmianernas dominans över filosofiämnet och som gärna önskade att denna skulle brytas. I sektionen förordade majoriteten Wikner till Geijers stora besvikelse.

Framgången beredde knappast Wikner någon glädje, eftersom hans sjukdom hade tagit en allvarlig vändning. I januari 1888 upprättade konsistoriet sitt förslag, varvid Wikner stöddes av en klar majoritet. Geijer författade en besvärsskrift, och ärendet var ännu inte var avgjort då Wikner avled i maj detta år. Dödsbudet orsakade stor förstämning i Uppsala, där studenternas traditionella vårfest ställdes in. Studentkåren bekostade transporten av Wikners kvarlevor till Uppsala, där han fördes till sista vilan. Begravningsprocessionen leddes av universitetets rektor och prokansler och kantades av omkring 10 000 personer. Studentkåren var betydligt mer fåtaligt representerad när Geijer några månader senare hälsades välkommen i ämbetet.

Reinhold Geijer var ingen renlärig boströmian men heller ingen fritänkare av Wikners slag. Som filosof förblev Geijer idealist, ehuru han med tiden blev allt mer intresserad av empirisk psykologi och av empirins användning inom filosofin. Under en stu-

dieresa till Tyskland i slutet av 1870-talet hade han kommit i kontakt med tongivande tyska psykologer som Hermann Lotze och Wilhelm Wundt, vilket inspirerade honom till fortsatta studier i gränslandet mellan idealistisk filosofi och empirisk psykologi. Geijers professorstid framstår som ett övergångsskede mellan två epoker, idealismens och Uppsalafilosofins.

Adolf Phalén blev tillförordnad professor efter Geijers pensionering 1914, och han utsågs två år senare till ordinarie innehavare av befattningen. Tillsammans med Axel Hägerström, som sedan 1911 innehade lärostolen i praktisk filosofi, ledde han orienteringen bort från den gamla idealismen. Dessa båda utformade den värdenihilistiska Uppsalafilosofin, som kom att dominera filosofiämnet under 1920- och 1930-talen. I en mer uttunnad form kom riktningen att sätta sin prägel på filosofin i Uppsala under ytterligare flera decennier framåt i tiden. Utmärkande för Uppsalafilosofin var uppfattningen att grundläggande filosofiska begrepp var motsägelsefulla och krävde logisk analys. Detta hängde samman med en kritisk syn på metafysiken och på den kunskapsteoretiska idealismen. Som filosof fick Phalén stor betydelse men hans skrifter var alltför abstrakta och svåröverskådliga för att nå ut till en bredare publik. Phalén blev, som Thorild Dahlquist har uttryckt det, "uteslutande en filosof för filosofer".

Adolf Phalén avled i oktober 1931 och den efterföljande tillsättningen blev komplicerad. Professurens benämning ändrades vid samma tid till enbart filosofi. Förutom av Uppsalafilosoferna Carl Hellström och Gunnar Oxenstierna söktes tjänsten av Lundafilosofen Anders Karitz. Hellström, som hade disputerat för Phalén 1919, räknades som den främste bland de tre aspiranterna. Samtliga fyra sakkunniga uppförde honom i första förslagsrum. Säkerligen hade Hellström fått professuren, men han led av psykisk ohälsa och begick självmord 1932. Därmed återstod Gunnar Oxenstierna och Anders Karitz, den förre Uppsalafilosof och elev till Phalén, den senare lundensare, skolad under Hans Larsson. De båda kandidaterna representerade således helt olika filosofiska inriktningar, och de sakkunniga bedömde dem på helt olika sätt. Det betraktades som sensationellt att Axel Hägerström placerade Karitz främst; sannolikt berodde det på att Oxenstierna var skolad under Phalén och, ehuru Uppsalafilosof, inte okritisk mot Hägerström.

I maj 1933 behandlades ärendet i sektionen. Vitt skilda meningar om de sökandes meriter och förtjänster kom till uttryck. Karitz fick tolv röster till förstarummet men också sex inkompetensförklaringar. Oxenstierna fick tre förstarum och fyra inkompetensförklaringar. Ärendets behandling i konsistoriet utmynnade i det föga upplyftande resultatet

att båda kandidaterna blev inkompetensförklarade. Utfallet föranledde trots detta ingen ny utlysning. I stället valde ecklesiastikministern Arthur Engberg att, efter viss vända, utnämna Karitz, som tillträdde på våren 1934.

Den uppgift som väntade Karitz i Uppsala var inte helt angenäm. Han betraktades som en främmande fågel och rentav som en fiende till Uppsalafilosoferna. Karitz gjorde inget för att gjuta olja på vågorna. Både Ingemar Hedenius och Anders Wedberg föredrog att disputeras vid andra lärosäten framför att utsätta sig för Karitz' granskning. Karitz' motståndare gjorde vad de kunde för att underminera hans ställning och förlöjliga honom. En april dag 1938 tågade Oxenstierna, Wedberg och några av deras meningsfränder in till en av Karitz' föreläsningar. Karitz betraktade detta som en provokation (vilket det naturligtvis var) och menade att de oväntade besökarna hade stört hans föreläsning genom att utbyta hånfulla gester och leenden. Oxenstierna skulle dessutom ha snurrat en pennkniv som då och då slog i bänken. Karitz anmälde saken som ett disciplinärende till mindre konsistoriet, som dock inte vidtog någon åtgärd.

Motsättningarna mellan Karitz och Uppsalafilosoferna ledde också till att Karitz' elev Magnus Selling 1937 tvingades ta ned sin avhandling *Studier i transcendentalfilosofien* sedan Konrad Marc-Wogau och Anders Wedberg påvisat att den i stor utsträckning utgjordes av plagiat. Med Karitz' goda minne lät Selling i stället översätta avhandlingen till tyska och gjorde sedan ett nytt försök. Karitz ställde för säkerhets skull själv upp som opponent och inkallade vännen Efraim Liljequist från Lund som andreopponent. Marc-Wogau och Oxenstierna uppträdde dock som extraopponenter och sköt avhandlingen i sank. Selling fick inget docentbetyg.

Dessa båda händelser föranledde åtskilliga tidningskriverier och var, liksom "Suum cuiques" inkast i *Fyris* drygt femtio år tidigare, knappast till bättnad för filosofifämnet anseende i Uppsala. De illustrerar dock hur djupa motsättningarna var under Karitz' dryga decennium som professor.

En bestående insats gjorde Karitz genom Föreningen för filosofi och specialvetenskap (FFSv), vilken grundades på hans tillskyndan 1935. Denna ännu livaktiga sammanslutning skulle vara "ett forum för fritt, sakligt och kamratligt meningsutbyte" över ämnesgränserna. Karitz' förening blev ett alternativ till Filosofiska föreningen, vars verksamhet främst var inriktad mot begreppsanalytiska diskussioner.

Den andra lärostolen i filosofi var vakant under fem år efter Hägerströms pensionering 1933. Den återbesattes på nyåret 1939 med den blott trettioårige Torgny T. Segerstedt, som

närmast var filosofi- och idéhistoriskt inriktad. Han övergick 1947 till den nyinrättade professuren i sociologi. Det var som sociolog och – inte minst – som rektor han kom att göra sina mest betydande insatser för universitetet.

Karitz blev emeritus 1946 och avled i februari 1961. Hans och Segerstedts professors-tid – det vill säga tiden från mitten av 1930-talet till mitten av 1940-talet – framstår som ett slags interregnum mellan å ena sidan den klassiska Uppsalafilosofin och å andra sidan den senare Uppsalafilosofin, vilken snarare än att följa Phaléns begreppsanalys och Hägerströms värdenihilism kom att orientera sig i riktning mot den internationella analytiska filosofin. De två tongivande företrädarna för denna senare Uppsalafilosofi var Konrad Marc-Wogau och Ingemar Hedenius. Dessa båda, som under Karitz-epoken hade varit vapendragare, framstod som huvudpretendenter när lärostolen blev ledig 1946. Såsom sökande anmälde sig även Folke Leander, Anders Wedberg, Sven Edvard Rodhe och Martin Fries (som dock återkallade sin ansökan i ett tidigt skede) men konkurrensen kom att stå mellan Marc-Wogau och Hedenius. Före Karitz' tillträde hade lärostolen benämnts teoretisk filosofi och Karitz' egen inriktning och examensskyldighet gällde i huvudsak teoretisk filosofi. När befattningen utlystes angavs emellertid ingen ämnesmässig begränsning. Det faktum att Marc-Wogaus skrifter i högre grad än Hedenius' rörde teoretisk filosofi utgjorde därför ingen avgörande merit.

Marc-Wogau var några år äldre än Hedenius och sattes främst av tre av de sakkunniga (Gunnar Aspelin, Einar Tegen och Torgny T. Segerstedt). Den finländske filosofen Eino Kaila förordade däremot Hedenius; av hans yttrande framgick att han betraktade Marc-Wogau som ålderdomlig och alltför beroende av Phalén och Hägerström. Hedenius underströk detta förhållande ytterligare i en skrivelse till sektionen i februari 1946. Marc-Wogau inlämnade en svarsskrivelse strax före ärendets behandling i sektionen. Omröstningen däri slutade med tolv röster mot åtta i Marc-Wogaus favör. Ärendet var således inte avgjort och i ett brev beklagade Marc-Wogau "hur knöligt vännen Kaila handlat mot mig och med vilka intriger vännen Hedenius söker värva röster i konsistoriet". I slutet av mars behandlades tillsättningsärendet av konsistoriet, vilket med klar majoritet (tjugofyra röster mot tre) uppförde Marc-Wogau i första förslagsrum, och denne utnämndes sedan av Kungl. Maj:t.

Hedenius behövde bara vänta ett år innan han också blev professor; han var ende sökande till den andra filosofiprofessuren efter Segerstedts övergång till sociologin. Konkurrensen om professuren efter Karitz hade dock för alltid rubbat vänskapen mellan Marc-Wogau och Hedenius, vilka tillsammans ledde filosofifämnet under drygt tjugo år. År 1967

ändrades professurernas benämning på nytt, varvid Marc-Wogau formellt blev professor i teoretisk och Hedenius i praktisk filosofi. Namnändringen stadfäste den ordning som i praktiken länge varit rådande.

Marc-Wogau var född i Ryssland men hade flytt i samband med revolutionen 1917. Han började studera för Phalén och behandlade Kants filosofi i flera tidiga studier, däribland avhandlingen från 1931. Med tiden distanserade han sig från sin lärare och blev i stället allt mer influerad av G.E. Moore och Cambridgeskolan. Ännu i sin installationsföreläsning "Uppsalafilosofin och den logiska empirismen" betonade han dock kontinuiteten från Uppsalafilosofin till den analytiska filosofin.

Marc-Wogau blev emeritus 1968 och avled i oktober 1991. Han efterträddes av Stig Kanger, som hade skolats under Anders Wedberg vid Stockholms högskola. Kanger var, liksom sina medsökande Dag Prawitz och Lennart Åqvist, en utpräglad formallogiker. Prawitz var i praktiken lärjunge till Kanger och förde dennes predikatlogiska inriktning vidare. Prawitz var under några år professor i Oslo innan han 1976 efterträdde Wedberg vid Stockholms högskola.

Kanger hade disputerat (och blivit docent) 1957 på avhandlingen *Provability in Logic*, en till sidantalet kort med desto mer betydande studie, dels för predikatlogikens metateori, dels för modallogiken. Från 1963 uppehöll han professuren i teoretisk filosofi vid Åbo Akademi och 1968 utsågs han till ordinarie innehavare av denna befattning. Ett halvår senare flyttade han till Uppsala. Kangers filosofiska arbeten rörde främst den matematiska logikens område, men han studerade även logikens tillämpning på utomlogiska områden som etik, måtteori och statskunskap. Han avled i mars 1988 några år innan han skulle ha uppnått pensionsålder.

Krister Segerberg hade 1963 efterträtt Stig Kanger som professor i Åbo och kom att göra detsamma i Uppsala nästan tre decennier senare. Däremellan hade Segerberg varit professor i Auckland, Nya Zeeland, mellan 1979 och 1991. Segerberg, som framför allt har intresserat sig för filosofisk logik, avgick med pension vid halvårsskiftet 2001. Lästolen har därefter varit vakant under tolv års tid. Inom avdelningen för teoretisk filosofi har dock som befordrade professorer verkat Sören Stenlund (2000–08) och Lars-Göran Johansson (från och med 2008). Från 1997 till sin emeritering i slutet av 2008 innehade dessutom Lilli Alanen en lärostolsprofessur i filosofins historia med placering vid avdelningen för teoretisk filosofi.

År 2013 blev Matti Eklund lärostolens fjortionde innehavare i raden efter Laurentius Paulinus Gothus.

Anders Ekström.

Anders Ekström

Idé- och lärdomshistoria

Anställdes den 6 december 2011 att från och med den 1 februari 2012 vara professor i idé- och lärdomshistoria vid Uppsala universitet.

Anders Ekström är född den 12 februari 1965 i Örebro. Föräldrar: Carl-Erik Ekström och Margareta Ekström, född Lindberg.

Fil. kand. 1988, fil. dr 1994, docent 2000, båda i idé- och lärdomshistoria vid Uppsala universitet.

Gift med fil. dr Marika Hedin. Barn: Sara (f. 2005).

Jag arbetar inom en kulturteoretisk tradition och har intresserat mig för områden såsom kritisk teori, historisk antropologi, den nya kulturhistorien, visuella kulturstudier och materiell kultur. Under det senaste decenniet har min forskning varit inriktad på att utveckla historiska perspektiv på samtidens nya medier och mediebruk, senast i ett projekt om den globala medieringen av naturkatastrofer från 1700-talet och framåt.

Avhandlingen behandlade 1800-talets världsutställningar. Även i senare studier har jag återkommit till utställningarnas historia. Två teman har varit centrala: dels frågor om representations- och förmedlingspolitik, dels offentlighetens och publikbegreppens historia.

Ett annat område i min forskning är förhållandet mellan vetenskap och samhälle, både i ett historiskt och ett forskningspolitiskt perspektiv, samt förhållandet mellan vetenskap och medier. Under senare år har denna forskningslinje alltmer inriktats på frågan om humanioras roll i framtidens samhälle.

Margaret Hunt.

Margaret Hunt

Historia

Anställdes 25 juni 2013 att från och med den 1 september samma år vara professor i historia vid Uppsala universitet.

Margaret Hunt är född den 17 januari 1953 i Boston, Massachusetts, USA. Föräldrar: Vilma R. Hunt, född Dalton-Webb och Edward Eyre Hunt Jr.

AB i musik vid Harvard University 1976, MTS vid Harvard Divinity School 1978, PhD i historia vid New York University 1987. Professor vid Amherst College, Amherst, Massachusetts 1986–2013.

Ogift.

Med tidigmodern tid avses vanligtvis perioden mellan 1500 och 1800. Det var under dessa tre århundraden som den värld vi känner i dag tog form. Staterna utvecklade byråkratier och intrikata system för att uppbringa skatteintäkter. Krut blev avgörande för förmågan att bedriva krig. Industrialisering och långväga handel förändrade villkoren för produktion och konsumtionsmönster över hela världen. Imperier uppstod, vars politiska, sociala och kulturella praktiker fortfarande påverkar den moderna världen. Människor började omdefiniera begrepp som Gud, naturen och vad det innebar att vara en mänsklig varelse. Många inslag i denna period framstår som nya och likväl är mycket annat främmande, underligt eller rentav störande.

Jag har alltid varit intresserad av samspelet mellan det välkända och det främmande i den tidigmoderna epoken. I en av mina böcker undersöker jag hur medelklassmänniskor under 1700-talet försökte komma till rätta med osäkerheten i såväl familjeliv som ekonomi under det århundrade då Storbritannien trädde fram som världens ekonomiska kraftcentrum. En annan bok berör 1700-talskvinnornas komplicerade liv, såväl i Europa som i Ottomanska riket. För närvarande arbetar jag med en bok om ett handelsfartyg inom det engelska Ostindiska kompaniet under slutet av 1600-talet. Jag undersöker såväl de förhoppningar som de mänskliga kostnader, vilka var förenade med affärsförbindelserna mellan Europa och Asien under sjöfärdernas och handelsresornas tid.

Lärostolen i historia, ”Geijerska professuren”

Professorslängd

Jonas Magni	1614–24
Johannes Loccenius	1625–34
Erik Brunnerus	1636–45
Zacharias Humerus	1646–50
Edmundus Figrelius (Gripenhielm)	1650–57
Laurentius Bureus	1658–60
Johan Bergh (Bergenhjelm)	1661–65
Gabriel Emporagrius	1666–68
Claes Arrhenius (Örnhielm)	1668–87
Jacob Arrhenius	1687–1716
Lars Arrhenius	1716–30
Elias Frondin	1730–47
Olof Celsius den yngre	1747–53
Carl Fredrik Georgii	1753–81
Eric Michael Fant	1781–1816
Erik Gustaf Geijer	1817–46
F.F. Carlson	1849–76
Carl Gustaf Malmström	1877–82
Sven Fromhold Hammarstrand	1882–89
Harald Hjärne	1889–1913
Ludvig Stavenow	1914–29
Erland Hjärne	1930–52
Jerker Rosén	1953–54
Sten Carlsson	1956–83
Eva Österberg	1984–87
Torkel Jansson	1989–
Margaret Hunt	2013–

Fotnot: Fram till 1620 omfattade professuren även praktisk filosofi. Professuren återbesattes 2013 med Margaret Hunt innan företrädaren Torkel Jansson blev emeritus, varför befattningen i ett övergångsskede kommer att ha två innehavare.

Den professur som Margaret Hunt nu tillträder benämns ibland Geijerska lärostolen. Under sina tjugonio år som innehavare av lärostolen satte Erik Gustaf Geijer onekligen sin prägel på befattningen, och traditionen fördes vidare av hans lärjungar. Lärostolen som sådan har dock en betydligt äldre historia. Faktum är att den just denna höst kan fira sitt 400-årsjubileum. Professuren inrättades nämligen genom ett kungabrev utfärdat av

Gustaf II Adolf den 19 september 1613. Den förste innehavaren, Jonas Magni, tillträdde året därpå. Jonas Magni var filosof, inte historiker, men under de första sex åren omfattade lärostolen även praktisk filosofi. Från 1620 inskränktes ämnesområdet till att enbart omfatta historia, och 1624 övergick Jonas Magni till en professur i teologi. Efterträdaren Johannes Loccenius var en mer betydande historiker, lät vara att han publicerade sina främsta arbeten sedan han lämnat lärostolen i historia. Så hade han också många strängar på sin lyra. Parallellt med professuren i historia innehade han den Skytteanska lärostolen 1628–42, och 1634 övertog han professuren i romersk rätt inom Juridiska fakulteten. Vidare fungerade han bland annat som universitetsbibliotekarie och rikshistoriograf.

Under de följande tre decennierna innehades lärostolen i historia av män, vilka knappast var historiker till professionen och för vilka ämbetet snarast tjänade som en språngbräda i karriären. Den undervisning de meddelade bestod, enligt Henrik Schück, mestadels ”i att tolka vissa lättare romerska historieskrifvare såsom Cornelius Nepos, Justinus, Florus, Curtius och Sulpitius Severus”. Svensk historia synes de ha ägnat föga, om ens någon, uppmärksamhet.

Claes Arrhenius' tillträde 1668 markerade en brytpunkt. Arrhenius, som adlades Örnhielm, hade tidigare varit professor i logik. Han intresserade sig för kyrkohistoria men har framför allt blivit bekant som kritiker av rudbeckianismen. På våren 1687 utnämndes han till universitetsbibliotekarie. Professuren övergick till brodern Jacob Arrhenius, som tidigare varit räntrmästare vid universitetet. Denne innehade lärostolen under nästan trettio år, innan han överlät den på sin son Lars Arrhenius, som avled 1730. Under mer än sextio år (1668–1730) hade professuren således stannat inom familjen Arrhenius-Örnhielm.

Lars Arrhenius följdes av Elias Frondin, som i sin tur efterträddes av Olof Celsius den yngre. Denne skrev om bland andra Gustaf Vasa och Erik XIV, och utgav en på ständernas uppdrag författad svensk kyrkohistoria. Celsius lämnade professuren efter bara sex år för att bli kyrkoherde i Stockholm. Längre fram utsågs han till biskop i Lund.

Professuren övertogs av Carl Fredrik Georgii, trots att denne blivit uppförd först i tredje förslagsrum (i första förslagsrum stod Birger Frondin, son till Elias Frondin och sedermera universitetsbibliotekarie). Georgii innehade professuren under närmare trettio år, men utan att lämna något bestående intryck. Efterträdaren Eric Michael Fant var en flitig avhandlingsförfattare som presiderade för omkring 300 dissertationer. Därtill var han en god föreläsare som Gustaf III gärna lyssnade till under sina besök i Uppsala. Fant slutförde 1818 *Scriptores rerum svecicarum*, det svenska medeltidsdiplomatariet som hade påbörjats av

Carl Gustaf Nordin, docent i gotisk litteratur och nordiska antikviteter, samt med tiden ledamot av Svenska Akademien och biskop i Härnösand.

Flera aspiranter anmälde sitt intresse när Fant i februari 1816 begärde avsked. Redan 1814 hade Fant ansökt om tjänstledighet för att kunna fullborda *Scriptores rerum svecicarum*. På hans initiativ hade Erik Gustaf Geijer från och med vårterminen 1815 inkallats som vikarie. Geijers föreläsningar, som var offentliga, blev snabbt mycket populära; åhörarantalet uppgick ibland till 240 personer. Däremot motsvarade Geijers vetenskapliga skicklighet ännu inte den pedagogiska förmåga han uppvisade i katedern och det var på intet sätt självklart att han skulle erhålla professuren.

Lundaprofessorn Anders Otto Lindfors hade kunnat bli en Geijer övermäktig konkurrent. Men – som Henrik Schück har visat i *Ur gamla papper V* (1902) – blev Lindfors utmanövrerad på formella grunder. Fant beviljades avsked den 22 maj 1816, detta avsked inlämnades till konsistoriet den 22 juni, varefter befattningen utannonserades i tidningarna den 31 juli. Anders Otto Lindfors' ansökan var daterad den 18 augusti. Enligt gällande förordning skulle ansökningar vara insända senast femtiosex dagar efter ledighetsdagen, vilken rimligen borde vara densamma som dagen för befattningens utannonserande (eljest skulle ju kandidaterna förutsättas söka en icke ledigförklarad tjänst). Genom att i stället räkna från och med Fants avskedsdag ansåg sig konsistoriet kunna diskvalificera Lindfors.

Geijer hade dock flera kvalificerade medsökande än Lindfors, nämligen latinadjunkten Johan Tranér, docenten och biblioteksamanuensen Johan Henric Schröder, docenten Joseph Wallin samt docenten och biblioteksamanuensen Olof Matthias Ullgren.

Den 16 november 1816 hade tillsättningen behandlats av Filosofiska fakulteten. Meningarna var delade, såväl rörande kandidaternas inbördes rangordning som om huruvida Lindfors' ansökan skulle godkännas. Omröstningen resulterade i att Tranér erhöll sju röster till första förslagsrum och tre röster till tredje förslagsrum. Lindfors hade erhållit sju röster till andrarummet och tre inkompetensförklaringar på grund av nyssnämnda formella skäl. Geijer, slutligen, hade fått tre röster till förstarummet, tre röster till andrarummet och fyra till tredjerummet. Därmed hade Geijer i praktiken endast tillerkänts tredje förslagsrum. Men saken var inte så enkel. Lundvall, som satte Tranér främst, hade nämligen avslutningsvis förklarat att Geijer ”med intet skäl kan sättas under någondera af de först nämnda, om afseende endast göres på direkta förtjänster och lärdomsprof i den historiska vetenskapen”. I detta yttrande hade alla andra ledamöter instämt – förutom Joseph Otto Höjer, Gustaf Knös och Samuel Grubbe, vilka redan hade placerat Geijer främst. Utfal-

let kunde således mycket väl tolkas som att fakulteten i själva verket betraktade Geijer som den främste historikern av de tre huvudkandidaterna; det var bara på grund av färre tjänsteår som han fick stå tillbaka före sina äldre medsökande. Konsistoriet resonerade på samma sätt som fakulteten och uppförde Tranér i första förslagsrum.

Universitetets tillförordnade kansler Magnus Brahe valde emellertid att bortse från de akademiska myndigheternas rangordning och utnämnde Geijer – en åtgärd, skriver Schück, för vilken ”den historiska vetenskapen står till honom i outplånlig tacksamhets-skuld”.

Med *Svenska folkets historia* (1832–36) lade Erik Gustaf Geijer en ny grund för historievetenskapen, präglad av idealism, patriotism och en markant statscentrering. Geijer kom att utöva ett stort inflytande på de följande historikergenerationerna; det var först när Lauritz Weibull 1919 tillträdde professuren i Lund som en svensk lärostol i historia intogs av en forskare med helt annan inriktning än Geijer. De närmaste efterföljarna följde dock inte Geijer slaviskt; det filosofiska förhållningssättet tonades exempelvis ned.

Geijer avgick från professuren 1846 i samband med sin flyttning till Stockholm. Han avled året därpå. Under vakansperioden uppehölls professuren av F.F. Carlson, vilken i konkurrens med lundensaren Abraham Cronholm utsågs till ordinarie innehavare 1849. Carlson var elev till Geijer men mottog även starka influenser från Leopold von Ranke, vars föreläsningar han hade följt under en vistelse i Berlin i mitten av 1830-talet. Carlson kom att bli Rankes främste introduktör i Sverige. Efter hemkomsten från utlandsresan vistades Carlson i Stockholm, där han undervisade arvr prinsarna (Oscar I:s söner) i historia. Han hade tillgång till huvudstadens arkiv och var väl förberedd, när han 1844 återvände till Uppsala som nyutnämnd adjunkt. Geijers *Svenska folkets historia* sträckte sig fram till drottning Christinas abdikation 1654. Carlson gav sig i kast med uppgiften att komplettera Geijers verk med en kronologisk fortsättning. Resultatet blev *Sveriges historia under konungarne af pfalziska huset*, utgiven i sju volymer 1855–85 (1910 utkom ett åttonde band författat av sonen Ernst Carlson och sammanställt efter dennes död). F.F. Carlson innehade professuren fram till 1876 men hans politiska uppdrag, inte minst som ecklesiastikminister, gjorde att han under långa perioder var tjänstledig. En bestående insats gjorde han 1862 som grundare av Historiska föreningen.

Adjunkturen i historia och statistik, som Carlson hade lämnat vid professorstillträdet, innehades först av Wilhelm Erik Svedelius och (efter dennes flyttning till Lund) en kort period av Carl Fredrik Israel Wahrenberg. Efter dennes plötsliga bortgång i början av 1858

*Erik Gustaf Geijer.
Litografi i Förr och nu
1877. Uppsala universitets-
bibliotek 5638.*

övertogs adjunkten av Carl Gustaf Malmström, som ofta fick vikariera för Carlson. Historieämnet hade ytterligare en ämnesföreträdare, nämligen Sven Fromhold Hammarstrand, som 1859 blivit innehavare av en nyinrättad rörlig (det vill säga icke ämnesanknuten) adjunktur.

Carl Gustaf Malmström hade redan 1855 utgivit första delen av sitt magnum opus *Sveriges politiska historia från K. Carl XII:s död till statshvälfningen 1772*. År 1868 erhöll han ett särskilt forskningsanslag från riksdagen för att kunna slutföra verket, vars femte och sista del utkom 1877. Samma år kallades Malmström till den efter Carlson lediga professuren. Han anhöll dock snart om tjänstledighet för att bli ecklesiastikminister (även på denna befattning efterträdde han Carlson). Han återvände till professuren 1880 men lämnade den definitivt 1882, då han utsågs till riksarkivarie.

När Malmström blev professor 1877 omvandlades den fasta adjunkten till en extra ordinarie professur. Till denna befattning var Hammarstrand självskriven och han utnämndes genom kallelse. Förfarandet upprepades 1882, då han kallades till den ordinarie lärostolen. Året därpå disputerade Ellen Fries – Uppsalas och Sveriges första kvinnliga filosofie doktor – för honom. Hammarstrands forskning ägnades främst åt 1600-talet men han berörde även den antika historien. Han efterträddes av Harald Hjärne, först 1885 på den extra ordinarie professuren, därefter 1889 på den ordinarie lärostolen.

Med Hjärne inträdde ett nytt skede. Han var till skillnad från företrädarna mindre intresserad av att författa stora översikter över hela epoker. Han intresserade sig framför allt för Sveriges äldre författningshistoria, och hans grundsyn var att den svenska statsapparaten hade vuxit fram organiskt genom legislationens och kungamaktens samverkan under gemensamt ansvar. Stor möda nedlade Hjärne på att omvärdera Carl XII, vars envetna motstånd mot Ryssland, enligt hans uppfattning, hade räddat Sverige från undergång. Hjärne bröt sålunda med den betydligt mer kritiska Carl XII-uppfattning, som hade omhuldats av bland andra F.F. Carlson. Hjärnes historiska författarskap präglades av ett källkritiskt förhållningssätt. Samtidigt formade han en kristen-idealisk historiefilosofi, som i mycket erinrade om Geijers personlighetsfilosofi. Hjärne betonade visserligen människans fria vilja men betraktade på samma gång det historiska skeendet som styrt av gudomliga lagar. Han moderniserade själva formen för hur historiska avhandlingar skulle utformas: klar disposition, noggrann källkritik och redovisning av källor och litteratur. Han introducerade därtill seminarieundervisningen i historia.

Såsom skolbildare kan Hjärnes betydelse knappast överskattas. Hans elever blev inte bara professorer utan också politiker, publicister, läroverkslektorer och arkivtjänstemän. Hjärnes statsidealism spred sig således långt utanför universitetets murar. Såsom professorskolleger hade han Simon J. Boëthius och Nils Edén, vilka innehade den extra ordina-

Harald Hjärne fotograferad av Emil L:son Finn. Uppsala universitetsbibliotek 12339.

rie professuren 1889–1901 respektive 1903–20. År 1909 omvandlades denna befattning till en andra ordinarie lärostol.

Hjärne blev emeritus 1913 och avled 1922. Lärostolen övertogs av Ludvig Stavenow, som sedan 1895 hade innehaft professuren i historia och statskunskap i Göteborg. Stavenow utnämndes genom kallelse, vilket var kontroversiellt eftersom en annan Hjärneelev, Lundaprofessorn Sam Clason, också visade intresse. Stavenow tillträdde professuren 1914 men utsågs fyra år senare till universitetets rektor efter Henrik Schück. Nils Edén var samtidigt statsminister, varför de båda professurerna uppehölls av docenter, till exempel

Sven Tunberg, Georg Wittrock och Gottfrid Carlsson. Stavenow, vars forskning främst rörde frihetstiden och gustavianska tiden, avgick med pension 1929. Han avled i oktober 1950.

Tillsättningen av lärostolen efter Stavenows avgång 1929 saknade inte märkliga vändningar. Konkurrenten kom att stå mellan Erland Hjärne och Bertil Boëthius. Erland Hjärne, som var son till Harald Hjärne, hade tjänstgjort vid landsarkivet och universitetsbiblioteket men hade aldrig disputerat; hans högsta examen var en licentiatexamen i statskunskap. Trots ringa formella meriter och sin nervösa läggning hade Erland Hjärne skaffat sig ett rykte som skarpsinnig och originell forskare. I manuskript förelåg dessutom flera stora arbeten. Hjärne hade av allt att döma inte för avsikt att söka professuren, men han gav efter för påtryckningar från vänner och kolleger. Ärkebiskopen och prokanslern Nathan Söderblom lät sin skrivpersonal renskriva Hjärnes handskrivna manuskript och delar av dem hann tryckas. Hjärne var vankelmodig in i det sista och ville återkalla sin ansökan men hindrades av sina hjälpsamma vänner. Tre av de fyra sakkunniga uppförde Boëthius i första förslagsrum. De erkände visserligen Hjärnes originalitet men det faktum att stora delar av hans produktion ännu inte hade genomgått "den offentliga kritikens skärself" anfördes emot honom. Rättshistorikern K.G. Westman, som formellt tillerkände Boëthius förstarummet, formulerade dock sitt utlåtande på ett sådant sätt att det i praktiken kunde tolkas som att Hjärne var den mer framstående historikern och att han endast fick stå tillbaka därför att hans produktion till stora delar bestod av opublicerade manuskript. I sektionen påtalades att universitetsstatuterna inte innehöll några krav på att åberopade skrifter skulle vara tryckta. Således kunde utfallet tolkas som att Hjärne och Boëthius hade fått två förstarum vardera.

I de efterföljande omröstningarna i sektionen och konsistoriet erhöll Hjärne överväldigande majoritet, varför Boëthius valde att återkalla sin ansökan. Hjärne utnämndes på våren 1930. Den nye professorn blev så tagen av utfallet och kände sig så osäker på sin förmåga att fullgöra uppdraget att han omgående blev tvungen att sjukskriva sig. I sjukjournalen lämnades diagnosen "psykisk chock i samband med befordring". Det dröjde fyra år innan Hjärne återfått tillräckligt med krafter för att fullt ut sköta professuren. Vid flera tillfällen under professorstiden tvingades han på nytt anhålla om sjukledighet.

Erland Hjärne var i första hand medeltidsforskare även om han i vissa arbeten sträckte sig längre fram i tiden, till exempel intresserade han sig för frihetstidens konstitution och dess historiska rötter. Den kronologiska begränsningen till äldre tid hindrade emellertid

inte Hjärne från att uppvisa ämnesmässig bredd; hans forskning tangerade nordiska språk, runologi, litteraturhistoria, statskunskap och arkeologi. Hjärne lyckades belägga att Engelbrektsvisan och biskop Thomas' frihetsvisa var samma diktverk och borde uppfattas som en kritisk vidräkning mot Kalmarunionen.

Erland Hjärne pensionerades sommaren 1952. Hans depressiva besvär tilltog under emeritustiden, i april 1969 avled han i Uppsala. Om honom har Erik Lönnroth yttrat att "han var ett aldrig fullt utvecklat ämne till en historiker av världsformat". Till Hjärnes efterträdare utsågs lundensaren Jerker Rosén, som tillträdde på nyåret 1953. Rosén kom dock bara att göra ett kortare mellanspel i Uppsala; efter bara tre terminer återvände han till Lund, där han var professor fram till emeriteringen 1975. Han dog året därpå.

När Rosén 1954 blev professor i Lund hade innehavaren av den andra professuren, Erik Lönnroth, också återvänt till sitt gamla lärosäte, i hans fall Göteborgs högskola. Konkurrenten om professuren efter Lönnroth stod mellan Sven A. Nilsson och Sten Carlsson. Två av de sakkunniga – Sture Bolin och Lönnroth själv – satte Nilsson främst. De tredje sakkunniga, Torvald Höjer, tillerkände däremot Carlsson förstarummet samtidigt som han uppförde Nilsson först på fjärde plats. I sektionen samlade Carlsson knapp majoritet, femton röster mot fjorton för Nilsson, men i konsistoriet stödde flertalet Nilsson. Kungl. Maj:t utnämnde Sven A. Nilsson, som tillträdde den 1 juni 1955.

Sten Carlsson, som således fick stå tillbaka för Sven A. Nilsson, fick snart en ny chans genom Jerker Roséns flyttning. Även denna gång fick Carlsson en kompetent medsökande, nämligen lundensaren Gunnar T. Westin. Två av tre sakkunniga förordade Westin, men Torvald Höjer uppförde även denna gång Carlsson i första förslagsrum. Höjer hade vid den föregående konkurrensen placerat Carlssons huvudkonkurrent Sven A. Nilsson på fjärde plats; den taktiken upprepade han nu genom att uppföra Westin på fjärde plats. I sektionen fick Carlsson starkt stöd men Westins anhängare bland weibullianerna i Lund gjorde vad de kunde för att vinna stöd för sin kandidat. Sven A. Nilsson, som just hade konkurrerat med Carlsson, uppvaktade ecklesiastikministern Ivar Persson i Skabersjö för att övertyga denne om de samarbetssvårigheter som en utnämning av Carlsson skulle medföra. Trots detta slutade tillsättningen med att Carlsson utnämndes.

Sten Carlsson tillträdde den 1 juni 1956, således precis ett år efter Sven A. Nilsson. Dessa båda, sinsemellan mycket olika, historiker kom att sätta sin prägel på Historiska institutionen under ett kvarts århundrade. Trots Nilssons farhågor uppstod en god arbetsfördelning dem emellan. Nilsson blev emeritus 1980, Carlsson tre år senare.

Carlsson var en mångfasetterad historiker. Han hade disputerat på avhandlingen *Gustaf IV Adolfs fall* (1944) och sedan ägnat den avsatte kungen en biografi. Betydande insatser gjorde Carlsson för socialhistorien. Han skildrade ståndssamhällets upplösning i *Ståndssamhälle och ståndspersoner 1700–1865* (1949) och ägnade 1950 ett stort arbete åt *Svensk ståndscirkulation 1680–1950*. Stor spridning fick *Svensk historia* (1961), där han skrev det andra bandet och Jerker Rosén det första. ”Carlsson–Rosén” blev ett begrepp. Som popularisator av historieämnet spelade Carlsson en viktig roll även på andra sätt. Han tillhörde under flera decennier *Svenska Dagbladets* flitigaste skribenter och författade hundratal understreckare.

I början av 1960-talet sjösatte Carlsson ett stort projekt om emigrationen till Amerika, ofta kallat Migrationsprojektet, vilket fram till 1976 avsatte omkring femton doktorsavhandlingar. Carlsson var initiativtagare men projektledningen utövades av Sune Åkerman och Harald Runblom. Två andra större projekt var Familjehistoriska projektet och Folkrörelseprojektet, vilka även sysselsatte många forskare och resulterade i ett flertal avhandlingar. Carl Göran Andrae tillträdde 1971 en tredje lärostol vid institutionen, nämligen den vid Statens humanistiska forskningsråd inrättade professuren i historia, särskilt de svenska folkrörelsernas historia. Denna lärostol, som 1985 överfördes till universitetet, återbesattes aldrig efter Andraes pensionering 1995.

Sitt biografiska och personhistoriska intresse kanaliserade Sten Carlsson bland annat genom sitt engagemang för projektet att dokumentera tvåkammarriksdagens ledamöter 1865–1970. Carlssons elev Sune Åkerman utgav 2010 en biografi över honom, *Historiker i brytningstid*.

Under sina sista tjänsteår hade Sten Carlsson som kollega Rolf Torstendahl, vilken 1981 hade efterträtt Sven A. Nilsson på den andra lärostolen. Carlsson avled i augusti 1989. Den professur han lämnat sex år tidigare hade då redan återbesatts två gånger. När professuren blev ledig 1983 anmälde tretton kandidater sitt intresse. De sakkunniga var ense om att Lundadocenten Eva Österberg och Sune Åkerman, då professor i Umeå, stod i särklass bland dessa. Eva Österberg, vars forskning framför allt hade ägnats det förindustriella skandinaviska bondesamhället under medeltid, 1500- och 1600-tal, erhöll enhälliga förstarum och tillträdde professuren 1984. I likhet med Jerker Rosén återvände hon efter kort tid till Lund, där hon var professor fram till sin pensionering 2007.

Efter Österbergs avgång 1987 söktes professuren av en rad välmeriterade forskare, dock inte av Sune Åkerman. Till ny innehavare av lärostolen utsågs Torkel Jansson, som tillträd-

de 1989. Jansson hade disputerat 1982 och blivit docent året därpå. I avhandlingen *Samhällsförändring och sammanslutningsformer*, studerade han folkrörelsernas spridning på den svenska landsbygden med utgångspunkt från Husby-Rekarne 1850–1930. Även i sin senare forskning har Jansson intresserat sig för statens, föreningsväsendets och associationernas utveckling, och han har framför allt visat på organisationsväsendets beroende av det omgivande samhället. Under Janssons professorstid flyttade Historiska institutionen (2004) från Ekermanska huset (ofta kallat "Historicum") till Gamla Chemicum vid Carolinaparken.

Inför sin förestående emeritering uppvaktades Torkel Jansson 2013 med den av Henrik Edgren ederade festskriften *Nationen så in i Norden* (2013). Volymen består huvudsakligen av bidrag författade av Janssons många elever, däribland Dag Lindström, som vid detta tillfälle installeras som professor i historia tillsammans med Geijerska lärostolens nya innehavare Margaret Hunt.

Den andra lärostolen i historia innehas av Maria Ågren, som 2002 efterträdde Rolf Torstendahl. Dessförinnan hade Jan Lindegren 1995 tillträtt en nyinrättad lärostol i historia med inriktning mot äldre historia (före 1700). Åren 1989 till 1996 innehade dessutom Aleksander Kan en personlig professur i historia.

Dag Lindström.

Dag Lindström

Historia

Anställdes den 28 maj 2013 att från och med den 1 juni samma år vara professor i historia vid Uppsala universitet.

Dag Lindström är född den 23 juli 1960 i Södertälje. Föräldrar: Per-Åke Lindström och Monika Lindström, född Lindstam.

Fil. dr i historia 1991, docent i historia 1993, båda vid Uppsala universitet, professor vid Linköpings universitet 2005.

Gift med fil. kand. Karin Sandberg. Barn: Sara (f. 1989).

I min forskning kom jag tidigt att intressera mig för städer och den urbana historien. Doktorsavhandlingen ägnades relationerna mellan skråorganisationer, stadsstyrelse och kungamakt i några nordiska städer från 1300-talet fram till tidigt 1600-tal. Parallellt började jag också att bedriva forskning om brottslighet, rättsskipning och sociala normsystem under samma tidsperiod. På senare år har jag återvänt till skråhantverket för att ur genusperspektiv analysera arbete och försörjningsstrategier under 1600- och 1700-talen.

I ett annat forskningsprojekt studerar jag nu ogifta män i Sverige från mitten av 1700-talet fram till mitten av 1800-talet. Detta betraktas vanligtvis som en tid då äktenskap och familj hade en central plats i samhällsordningen. Ändå fanns en stor mängd vuxna ogifta män. Vilka var då dessa ungarlar, hur bodde de, hur försörjde de sig och vilken var deras plats i samhället? Under en tid har jag även börjat intressera mig för den fritidskultur och fritidskonsumtion som började växa fram under 1700-talet och tidigt 1800-tal med nya konsumtionsmönster, nya umgängesformer och ett förändrat stadsrum.

Språkvetenskapliga fakulteten

Anna Lindström.

Anna Lindström

Språk och social interaktion

Anställdes den 17 april 2012 att från den 1 oktober samma år vara professor i språk och social interaktion vid Uppsala universitet.

Anna Lindström är född den 4 juli 1961 i Uppsala. Föräldrar: Gunnar Lindström och Carin Lindström, född Wenner.

Bachelor of Arts i journalistik 1986 vid San Diego State University, Master of Arts i kommunikationsvetenskap 1989 vid San Diego State University, Doctor of Philosophy i sociologi vid University of California 1997, Los Angeles, fil. dr 2000, docent 2005, båda i nordiska språk vid Uppsala universitet, befordrad till professor i svenska språket vid Örebro universitet 2008.

Gift med Philip McCleaf. Barn: Katarina (f. 1995), Joseph (f. 1998) och Laura (f. 2005).

Samtalspråket är primärt för människan som art och individ. Min forskning går ut på att utifrån systematisk analys av ljud- och videoinspelningar av naturligt förekommande social interaktion blottlägga och analysera de sociala dimensionerna i språkandet. Resultaten bidrar till ett expansivt internationellt och tvärvetenskapligt forskningsområde som visar att språket är en resurs för social handling som gör det möjligt för oss att skapa, upprätthålla eller bryta ner sociala relationer och etablera oss själva och andra som sociala varelser. Jag har även bidragit till nydanande forskning om hur man kan integrera multimodala aspekter som blickspel, gester och kroppsorientering, med en analys av det verbala språket. Jag arbetar utifrån en bred empirisk grund och har studerat vardagliga telefonsamtal mellan privatpersoner, samtal runt middagsbordet, klassrumssamtal, interaktion inom barnhälsovård, samtal mellan myndighet och lekman, och ett omfattande material bestående av möten mellan vårdbiträden och pensionärer inom äldreomsorgen. Med enstaka undantag har jag varit delaktig i hela forskningsprocessen från datainsamling till presentation av forskningsresultat. I mina studier av språkande inom vård och omsorg har jag intresserat mig för ytterligheterna i den mänskliga livscykeln med tonvikt på att beskriva kvinnors handlingskraft i utsatta situationer. Under de närmaste åren har jag ett särskilt uppdrag att utveckla forskning kring språk och åldrande vid Uppsala universitet.

Lärostolen är nyinrättad.

Samhällsvetenskapliga fakulteten

Håvard Hegre.

Håvard Hegre

Freds- och konfliktforskning, Dag Hammarskjölds professur

Anställdes den 9 april 2013 att från och med den 1 november samma år vara innehavare av Dag Hammarskjölds professur i freds- och konfliktforskning.

Håvard Hegre är född den 5 juni 1964 i Porsgrunn i Norge. Föräldrar: Svein Jacobsen och Edel Hegre Jacobsen, född Hegre.

Politices kandidat 1999, fil. dr 2004, professor 2008, allt i statsvetenskap vid Universitetet i Oslo 2004.

Sambo med M. Phil. Naima Mouhle. Barn Aurora (f. 1991), Gabriel (f. 1995), Kaspar (f. 1997), Rim (f. 2012).

Mitt första forskningsintresse var huruvida handel och demokratiska institutioner bidrar till fred mellan stater i internationell politik. Jag har arbetat inom en växande forsknings-tradition som brukar jämförbara historiska data och statistiska metoder för att identifiera systematiska mönster såsom den demokratiska freden. Min forskning har bidragit till att etablera den demokratiska freden som ett fast fundament, och också till att visa att demokratiska institutioner hjälper till att reducera inre väpnade konflikter. I min senare forskning har jag i allt större utsträckning kommit att ägna mig åt huruvida dessa slutledningar är betingade av ändringar i förhållanden som gör att demokratiska traditioner har lättare att vinna burskap. I synnerhet råder stor enighet om att demokratier är betydligt mer stabila i ekonomier med utsträckt differentiering och arbetsdelning, vilket först och främst är avhängigt finansiellt och mänskligt kapital. En del av mitt arbete visar att den demokratiska freden, intern och extern, är stabil i mellan- och höginkomstländer, men inte i den fattigaste delen av världen. I min fortsatta forskning vill jag närmare analysera samspelet mellan institutioner och ekonomiska betingelser, och därvid särskilt studera externa faktorer som kan förklara både ekonomisk och politisk utveckling. Inte minst tack vare data insamlat vid Uppsala universitet står det numera alltmer klart att färre och färre människor mister livet i väpnade konflikter. Att förstå det sätt på vilket ekonomiska och institutionella faktorer påverkar varandra är viktigt för att kunna bedöma sannolikheten för att denna trend skall fortsätta in i framtiden.

Dag Hammarskjölds professur i freds- och konfliktforskning

Professorslängd

Peter Wallensteen	1985–2012
Håvard Hegre	2013–

Regeringen beviljade 1981 medel för en professur i freds- och konfliktforskning vid Uppsala universitet. I en motion, som enhälligt antogs av riksdagen, föreslog Jörgen Ullenhag (fp) att professuren skulle namnges efter Dag Hammarskjöld. Frågan om lärostolens inriktning komplicerade tillsättningen, varför dess förste innehavare, Peter Wallensteen, tillträdde först 1985. Wallensteen blev emeritus 2012 och efterträddes den 1 november 2013 av Håvard Hegre. En utförlig historik över ämnets och lärostolens historia återfinns på annan plats i denna skrift.

JoAnne Dahl Knights.

JoAnne Dahl Knights

Psykologi

Anställdes den 27 november 2012 att från denna dag vara professor i psykologi vid Uppsala universitet.

JoAnne Dahl Knights är född den 3 december 1951 i Bennington, Vermont, USA. Föräldrar: Walter och Caroline Knights.

Bachelor of Arts, Earlham College, Richmond, Indiana 1973, fil. dr i klinisk psykologi 1987, docent 1993, båda vid Uppsala universitet.

Gift med Dan Östman. Barn: Emma (f. 1981), Anders (f. 1984) och Jonathan (f. 1984). Barnbarn: Mildred (f. 2013).

Min forskning har bidragit till att klarlägga hur människor kan förhålla sig till sjukdomssymtom på ett psykologiskt flexibelt sätt som i sin tur hjälper dem att leva ett vitalt liv, livet ut. Jag har arbetat i olika projekt med människor med kronisk smärta, bland annat sådana som har varit sjukskrivna i många år och hjälpt dem att komma tillbaka till arbetslivet och få bättre livskvalitet. Jag har skrivit åtskilliga vetenskapliga artiklar om detta, liksom två böcker *Living Beyond Your Pain* (2006), översatt till svenska under titeln *Släpp taget om smärtan* (2008), och *Acceptance and Commitment Therapy for Chronic Pain* (2005).

Jag har utvecklat, tillämpat och utvärderat psykologiska behandlingsprogram för epilepsi, smärta, astma, förstoppning, stress, övervikt och trauma för svensk sjukvård men även för sjukhus i Pune, India, Johannesburg och Cape Town, Sydafrika samt Freetown i Seirre Leone. Även inom dessa områden har jag författat vetenskapliga artiklar och ett flertal böcker: *The Art and Science of Valuing in Psychotherapy* (2009), *Epilepsy: A Behavior Medicine Approach* (1993) och *Eating to Live not Living to Eat* (2014).

Annika Waern.

Annika Waern

Människa-datorinteraktion

Anställdes 29 januari 2013 att från och med 1 april samma år vara professor i människa-datorinteraktion vid Uppsala universitet.

Annika Waern är född 22 mars 1960 i Västerhaninge. Föräldrar: K.G. Waern och Yvonne Waern född Rosenblad, den senare professor emerita i människa-datorinteraktion vid Linköpings universitet.

Magisterexamen i datavetenskap vid Uppsala universitet 1986, tekn. dr i data- och systemvetenskap vid Kungliga Tekniska Högskolan 1996, docent 2007, professor vid Stockholms universitet 2011.

Gift med Lars-Henrik Eriksson. Barn: Mattias (f. 1990), Jonatan (f. 1992) och Love (f. 1997).

Min forskning ligger inom området *interaktionsdesign*, ett område som syftar till att ta fram designprinciper och väldokumenterade designexempel för ny informationsteknik. Jag har framför allt fokuserat på en ny form av spel, ubika spel (på engelska *pervasive games*). Dessa spel använder informationsteknik för att flytta ut spelupplevelsen i den verkliga världen. Positionsbaserade spel är ett exempel.

Datorspel, brädspel och sport har det gemensamt att de spelas på bestämda platser under bestämd tid. Så fungerar inte ubika spel: i dem blandas spelaktiviteten med vardagslivet. För spelare är det här en väldigt attraktiv och spännande lek med verkligheten, men omgivningen kan ibland ha svårt att förstå vad som pågår.

I mina projekt har vi gjort designexperiment, och utforskat både spelarnas och omgivningens upplevelse av spelaktiviteten. För närvarande samarbetar jag bland annat med Tom Tits Experiment i Södertälje för att bygga in ett spel i deras utställning. Projektet syftar både till att öka förståelsen för hur fysiska och tekniska experiment fungerar, och göra utställningen mer attraktiv för äldre barn och vuxna.

Lärostolen i människa-datorinteraktion

Professorslängd

Mikael Wiberg	2010–12
Annika Waern	2013–

Digitaliseringen har under senare år förändrat samhället på ett genomgripande sätt. Enskilda individer kommer följaktligen allt oftare i kontakt med digitalt material. Samspelet mellan människan och digital teknik står i centrum inom ämnet människa-datorinteraktion (MDI). Ämnesområdet är brett och inkluderar en rad aspekter av studeras, tekniska såväl som sociologiska, rörande individens IT-användning i dagens samhälle. Till detta hör bland annat studiet av digitala systems användbarhet, liksom de sociala konsekvenserna av förändrade digitala användningsmönster i såväl arbetsliv som privatliv. Forskningsfrågor som härvid aktualiseras rör även teknisk idéutveckling för exempelvis design eller integration av fysiska och digitala material i nya produkter.

Vid Uppsala universitet inrättades en professur i ämnet 2010. Professuren besattes första gången med Mikael Wiberg, docent i informatik vid Umeå universitet. Wiberg, tillträdde den 1 september detta år. Han lämnade professuren vid utgången av augusti 2012, således efter exakt två år, varvid han återvände till Umeå universitet, där han blivit anställd som professor i informatik.

Efter en drygt halvårslång vakans utnämndes Annika Waern till Wibergs efterträdare. Hon tillträdde i april 2013 och blev därmed lärostolens andra innehavare.

Dominic Power.

Lärostol i kulturgeografi, tillsatt med vid universitetet förut installerad professor, *Dominic Power*

Professorslängd

Göran Hoppe	1996–2013
Dominic Power	2013–

Till ny innehavare av den yngre av universitetets båda lärostolar i kulturgeografi har i höst utsetts professor Dominic Power. Han efterträder Göran Hoppe, som efter sjutton år avgick med pension den 1 juni 2013. Power, som 2003 utnämndes till docent i kulturgeografi vid universitetet, befordrades den 1 april 2008 till professor i kulturgeografi. Han installerades den 14 november samma år.

Göran Hoppe tillträdde den då nyinrättade professuren 1996. Lärostolen har således tillkommit relativt sent, men geografiämnet vid universitetet leder sina anor ytterligare ett drygt sekel tillbaka i tiden. År 1896, således exakt hundra år före Hoppes tillträde, inlämnades en petition till Kungl. Maj:t, underskriven av femtionio Uppsalastudenter, vilka krävde att geografin skulle beredas självständig plats vid universiteteten. År 1891 hade visserligen geografi i förening med statskunskap blivit ett examensämne men studenterna, av vilka många tillhörde Geografiska föreningen, ansåg att sammankopplingen med statskunskap hämmade geografins utveckling.

Skrivelsen blev upptakten till en flerårig utredningsprocess och, inte minst, diskussion om geografiämnets avgränsning och innebörd. År 1901 utverkades till slut medel för en extra ordinarie professur i geografi, varvid fastslogs att geografiämnet på samma gång skulle vara ett humanistiskt-historiskt och ett naturvetenskapligt ämne. Kultur- och naturgeografi skulle således förenas, något som snart visade sig vara lättare sagt än gjort. Tre sökande anmälde sitt intresse, nämligen geologen och forskningsresenären Otto Nordenskjöld, botanikern och växtgeografen Gunnar Andersson samt historikern Karl Ahlenius. Alla tre

var välmeriterade men deras inriktningar samtidigt helt väsensskilda. Tillsättningsärendet blev komplicerat och vitt skilda meningar kom till uttryck. Sommaren 1904 utnämndes Ahlenius till professor, varvid samtidigt beslöts att geografiämnet skulle föras till den humanistiska sektionen. Ahlenius, som var influerad av Friedrich Ratzels antropogeografi, var i huvudsak kulturgeografiskt orienterad. Han inredde Sveriges första geografiska institution i Plusquamperfectum ("Olympen") vid Västra Ågatan, men hans uppbyggnadsarbete fick ett tragiskt slut. Nyss fyrtio år fyllda avled han i blindtarmsinflammation på våren 1906. Han innehade således professuren i mindre än två år.

Till ny professor utsågs Axel Hamberg, docent i kristallografi och mineralogi vid Stockholms högskola. Hamberg var, till skillnad från Ahlenius, naturgeografiskt orienterad och i samband med hans tillträde överfördes geografiämnet till den matematisk-naturvetenskapliga sektionen. Hamberg – som 2012 ägnades den av Lars Andersson ederade monografen *Sarek, Arktis och akademisk vardag* – har framför allt blivit ihågkommen som outtröttlig utforskare och kartläggare av Sarek. År 1909 omvandlades lärostolen till en ordinarie professur och samma år flyttade Geografiska institutionen från Plusquamperfectum till Gamla Chemicum vid Carolinaparken.

Under Hambergs ledning kom kulturgeografien att spela en undanskymd roll. Hambergs elev Helge Nelson publicerade dock i *Ymer* 1913 uppsatsen "En bergslagsbygd", vilken blev skolbildande för svensk kulturgeografi för lång tid framåt. Nelson utnämndes 1915 till professor i Lund. Nelsons elev John Frödin, som likaledes var kulturgeografiskt inriktad, utsågs 1929 till Hambergs efterträdare i Uppsala. År 1944 efterträddes Frödin i sin tur av Filip Hjulström, vilken i huvudsak var naturgeograf. Någon ensidig specialisering handlade det dock inte om; såväl vid Frödins som vid Hjulströms tillträde fordrades goda meriter inom ämnets båda grenar.

Under flera decennier pågick diskussionen om geografiämnets utformning, och det blev allt mer uppenbart att en delning av ämnet i en natur- respektive kulturgeografisk del måste ske. Frågan aktualiserades inom 1945 års universitetsberedning, vilken i sitt 1946 framlagda betänkande förordade en delning av de befintliga professurerna. Beredningen föreslog inrättandet av professorer i dels "geografi, särskilt fysisk geografi", dels "geografi, särskilt kulturgeografi". Däremot ville beredningen behålla *examensämnet* geografi odelat, eftersom skolämnet geografi utgjorde ett enhetligt ämne.

Samma år som universitetsberedningens betänkande presenterades lämnade även Socialvetenskapliga forskningskommittén ett yttrande. Även denna förordade en delning av

professurerna, ehuru man i detaljer (till exempel rörande de nya professurernas benämningar) avvek från universitetsberedningens förslag.

I en proposition till 1947 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t att geografiprofessurerna skulle delas, varvid de respektive nya professurerna skulle benämnas "geografi, särskilt naturgeografi" respektive "geografi, särskilt kulturgeografi med ekonomisk geografi" – den förra med placering i Matematisk-naturvetenskapliga sektionen, den senare i Humanistiska sektionen. Riksdagen biföll förslaget, vilket innebar att ämnet delades vid halvårsskiftet 1947.

Den 26 juli samma år utnämndes innehavaren av den ursprungliga geografiprofessuren Filip Hjulström till professor i geografi, särskilt naturgeografi. På hösten samma år utlystes professuren i geografi, särskilt kulturgeografi med ekonomisk geografi. Konkurrenten om denna befattning kom att stå mellan Gerd Enequist och David Hannerberg. Enequist förordades av de tre ordinarie sakkunniga (en specialsakkunnig hade skiljaktig mening) och av majoriteten inom sektionen. Hon utnämndes 1949 och blev därmed inte bara Uppsalas första professor i kulturgeografi utan även lärosätets första kvinnliga professor. Hannerberg utsågs året därpå till professor i Lund (från 1956 till 1968 var han professor i Stockholm). Enequist hade disputerat på en omfattande studie av *Nedre Luledalens byar* (1937), och hon kom att ägna frågor kring befolknings- och näringslivsstruktur stort intresse. Hon blev en betydande disciplinbyggare för kulturgeografin och under hennes presidium ventilerades ett tjugotal avhandlingar. Enequist, som blev emeritus 1968, avled i maj 1989.

Till Enequists efterträdare utsågs efter kallelse Gunnar Arpi, vilken hade disputerat i Uppsala 1951 på en avhandling om den svenska järnhanteringens träkolsförsörjning 1830–1950. Till ämnet järnhantering återkom han vid flera tillfällen. Han behandlade även skogsbruk och skogshantering, liksom andra delar av den ekonomiska geografin, till exempel befolknings- och näringslivsutveckling samt turismens lokalekonomiska effekter. Vid mitten av 1950-talet övergick Arpi till Handelshögskolan, där han 1959 utnämndes till professor i ekonomisk geografi. Från 1963 var han rektor för Handelshögskolan. Hans administrativa förmåga togs i bruk även efter återkomsten till Uppsala; under tolv år (1971–83) var han exempelvis dekanus för Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Arpi avgick 1985 och avled 1992. Han efterträddes vid halvårsskiftet 1985 av Sture Öberg, som i sin forskning bland annat har uppmärksammat befolkningsgeografi, välfärdsgeografi och migration. Öberg hade studerat i Lund, där han disputerade 1977, men hade 1984 kallats till Umeå som adjungerad professor. Från 1 januari 2001 till sin pensionering 31 oktober 2007, således under närmare sju år, var Öberg tjänstledig. Under denna tid var

han generaldirektör för Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS). Efter sin emeritering fungerade Öberg som gästprofessor vid universitetet med trettio procents tjänstgöring fram till 30 september 2009.

Lärostolen återbesattes redan vid halvårsskiftet 2002 – således under Öbergs tjänstledighet – med universitetets nuvarande prorektor Anders Malmberg, som två år dessförinnan hade befordrats till professor. Malmberg innehar således den ursprungliga lärostolen i kulturgeografi.

Den andra lärostolen har från starten innehafts av Göran Hoppe, som tillträdde 1 oktober 1996. Han hade dessförinnan under ett år verkat som professor i Göteborg (dock med tjänstgöringen huvudsakligen förlagd till Högskolan i Karlstad). I sin forskning har han bland annat uppmärksammat estlandssvensk kulturhistoria och den sociala, etniska och ekonomiska förändringen i Öst- och Centreuropa. Hoppes efterträdare Dominic Power blir således befattningens andra innehavare.

En tredje professur, vid sidan av de båda lärostolarna i kulturgeografi, innehades av Gunnar Olsson 1997–2000. Hans professur benämndes ekonomisk geografi. Olsson hade 1966–77 varit verksam vid University of Michigan, från 1971 som ordinarie professor. Mellan 1977 och 1997 var han professor i ekonomisk geografi och samhällsplanering vid Nordiska institutet för samhällsplanering (Nordplan).

Utbildningsvetenskapliga fakulteten

Eva Forsberg.

Eva Forsberg

Pedagogik

Anställdes den 11 juni 2013 att från och med den 1 juli samma år att vara professor i pedagogik vid Uppsala universitet.

Eva Forsberg är född den 26 oktober 1955 i Stockholm. Föräldrar: Tore Forsberg, Birgit Forsberg, född Jansson.

Lärarexamen vid Högskolan i Gävle 1979, och speciallärarexamen 1984, fil. dr 2000, universitetslektor 2001, forskarassistent 2001–06, docent 2010, allt i pedagogik vid Uppsala universitet.

Gift med skolchef Lars Broberg. Barn: Peter (f. 1979), Maria (f. 1981).

Tidigt inriktades min forskning på styrning, ledning och organisering av utbildning, bland annat i relation till elevinflytande. Ett återkommande tema har varit hur olika sätt att utforma utbildning får konsekvenser för vilka normer, kunskaper och värden som överförs från en generation till nästa. I flera av mina projekt analyseras hur politiker/byråkrater, skolans professionella och forskare samspelar och motspelar med varandra och hur dominansförhållanden och positioner förändras över tid. Bedömningar av elevers prestationer och skolors resultat har fått ökad tyngd i styrningen av skolan. I ett komparativt projekt identifierade vi olika nationella bedömningskulturer och hur dessa påverkades av globaliseringen inom utbildningsområdet. För närvarande studerar jag med kolleger från andra ämnen forskning om högre utbildning och ledning av forskarutbildning. I ett projekt undersöker vi också effekter av den ökade produktionen och användningen av kunskapsöversikter.

Lärostolen i pedagogik

Professorslängd

Karl-Georg Ahlström	1969–94
Ulla Riis	1996–2012
Eva Forsberg	2013–

Fotnot: Under åren 1969–94 var professurens benämning praktisk pedagogik.

Den lärostol som Eva Forsberg nu övertar inrättades 1969 vid Lärarhögskolan i Uppsala och besattes första gången med Karl-Georg Ahlström. I samband med högskolereformen 1977 överfördes professuren till Uppsala universitet. Ahlström avgick med pension 1994 efter att ha innehaft lärostolen under ett kvartssekel. För den utbildningsvetenskapliga forskningen framstår han som både pionjär och disciplinbyggare. Han har framför allt intresserat sig för förhållandet mellan forskning och utbildning. Under sina fem sista tjänsteår ledde han exempelvis projektet "Forskning och forskarutbildning inom lärarutbildningen", vilket syftade till att utveckla lärarutbildningens forskningsanknytning. Under åren 1986–94 förestod Ahlström Centrum för barn- och ungdomsvetenskap och han ledde ett projekt om lekens funktion inom barnomsorgen. I samband med sin emeritering förärades Karl-Georg Ahlström – eller "Atis" som han ibland kallas – vänboken *Lära till lärare* (1995). För att hedra honom och hans insatser inrättade Utbildningsvetenskapliga fakulteten vid sitt femårsjubileum 2006 Karl-Georg Ahlströms pris, vilket två år i rad skall tillfalla en verksam lärare i skola eller förskola och det tredje året en lärarutbildare vid Uppsala universitet.

Ahlström efterträddes 1996 av Ulla Riis och i samband med skiftet ändrades professurens benämning till enbart pedagogik. Riis hade disputerat vid Linköpings universitet 1975 och blivit docent där följande år. Hon verkade därefter bland annat som avdelningsdirektör vid Skolöverstyrelsen, innan hon 1994 utnämndes till professor vid Umeå universitet. I sin forskning har hon behandlat ämnen som den svenska skolans datorisering och jämställdhet inom högre utbildning, bland annat hur mäns och kvinnors meriter värderas när de konkurrerar om tjänster vid universiteten. Ulla Riis pensionerades den 1 april 2012.

Teknisk-naturvetenskapliga fakulteten

Subhrakanti Dey.

Subhrakanti Dey

Trådlösa sensornätverk

Anställdes den 18 december 2012 att från och med den 1 januari 2013 vara professor i trådlösa sensornätverk vid Uppsala universitet.

Subhrakanti Dey är född den 19 september 1968 i Kolkata, Indien. Föräldrar: Gouri Sankar Dey och Manju Dey.

PhD vid Australian National University, Canberra 1996, professor i elektronik vid University of Melbourne, Australien 2000–13.

Gift med Kristine Lally. Barn: Anasuya Lally-Dey (f. 2008).

Nätverksbaserade sensor- och aktuatorssystem har en enorm teknologisk potential inom ett stort antal tillämpningsområden såsom till exempel miljöövervakning, hälsovård för äldre, reglering av storskaliga industriella processer, övervakning av mekaniska strukturer och en mängd problem som relaterar till försvar och nationell säkerhet. För att omvandla denna enorma potential till verklighet så är det nödvändigt att kunna tillhandahålla nätverksbaserad identifiering, estimering och reglering med garanterade prestanda under strikta bivillkor på energiförbrukning, bandbredd och nätverksrelaterade fördröjningar och informationsförluster. Min forskning leder till fundamentala resultat när det gäller design och analys av nya algoritmer för nätverksbaserad identifiering, estimering och reglering som är både optimala och långsiktigt hållbara.

Jag har ett parallellt forskningsintresse som är inriktat mot olika metoder för att lösa problemet med begränsad tillgång på radiospektrum och att skapa moderna kommunikationsnätverk som är både snabbare och mer energisnåla än dem som för närvarande är i bruk.

Lärostolen är nyinrättad.

Johan Elf.

Johan Elf

Fysikalisk biologi

Anställdes den 20 november 2012 att från och med den 1 december samma år vara professor i fysikalisk biologi vid Uppsala universitet.

Johan Elf är född den 8 maj 1975 i Motala. Föräldrar: Inge och Ann-Louise Andersson, född Gustafsson.

Civilingenjörsexamen i molekylär bioteknik 2000, tekn. dr i molekylär bioteknik 2004, docent i biologi 2005, allt vid Uppsala universitet.

Gift med med. dr Kristin Elf, född Johansson. Barn: Jonathan (f. 2006) och Samuel (f. 2009).

Omgivningen för molekylerna i den levande cellen skiljer sig mycket från de utspädda lösningar där det mesta av vad vi vet om biokemi har studerats. Till exempel är diffusionen i cellen långsammare på grund av höga makromolekylkoncentrationer, och det finns en mängd aktiva processer som gör levande celler mer intressanta än utspädda lösningar. När det gäller att förstå dynamiken i biokemiska reaktioner finns mycket noggranna teoretiska metoder för att i detalj beskriva vad som sker i ett provrör, och vi har en god uppfattning om hur de viktigaste molekylerna i en bakteriecell fungerar var för sig. Med hjälp av fysikaliska modeller kan vi också extrapolera provrörsbiokemin till vad som kan förväntas hända när molekylerna interagerar i den levande cellen. I dessa modeller försöker vi ta hänsyn till cellens geometri, att vissa molekyler förekommer i mycket låga antal och att kemiska reaktioner är både diffusionsbegränsade och slumpmässiga. Min forskning syftar till att förstå på vilken detaljnivå de fysikaliska modellerna skall byggas för att fånga essensen i cellens dynamik och att undersöka om sådana modeller faktiskt ger korrekta förutsägelser av cellens beteende. Det senare kräver noggranna experiment där vi följer hur enskilda proteinmolekyler rör sig i levande celler med hög tids- och rumsupplösning.

Per Isaksson.

Per Isaksson

Hållfasthetslära

Anställdes den 12 februari 2013 att från och med den 1 mars samma år vara professor i hållfasthetslära vid Uppsala universitet.

Per Isaksson är född den 24 november 1968 i Uppsala. Föräldrar: Gunnar Isaksson och Pia Elmgren, född Blixt.

Civilingenjörsexamen i teknisk fysik vid Uppsala universitet 1995, tekn. dr i hållfasthetslära vid LTU 2001, docent i samma ämne vid Uppsala universitet 2006.

Livskamrat med Kristina Larsson. Barn: Hedda (f. 2002) och Frode (f. 2005).

Min huvudsakliga forskningsgärning är inom teoretisk och tillämpad materialmekanik. Många material i naturen är porösa, komplexa, lätta och starka. Växter i trädgården, träd i skogen och vävnader i vår mänskliga kropp är några få exempel, bakat bröd, fasta skum och tvättsvampar är andra. Alla är de föredömen inom materialdesign. Med utgångspunkt från enkla byggstenar kombinerar naturen dem sedan till ytterst hierarkiska strukturer, steg för steg, såsom molekylkedjor, fibriller och fibrer, som var och en är komplicerade nätverksstrukturer på olika längdskalor. De slutliga materialen är av naturen utformade till multifunktionalitet; de är inte överdesignade, inte underdesignade, utan optimerade och återvinningsbara. Trots sin urgamla historia är de mekanismer som leder till deformation och brott i sådana heterogena material relativt outforskade vilket främst beror på materialens ytterst komplexa mikrostrukturer som skiljer dem väsentligt från betydligt homogenera material som metaller eller keramer. I min forskning söker jag svar på den grundläggande vetenskapliga frågan hur ett materials mikrostrukturella egenskaper påverkar dess slutliga mekaniska prestanda vid olika belastningar. Med sofistikerade datorberäkningar vill jag förstå de vackra trick naturen använder vid skapandet av sina komplexa materialstrukturer. Ambitionen är att nyttja kunskapen till att designa nya lättviktsmaterial med skraddarsydda egenskaper. Avslutningsvis må det här räcka med att säga att materialmekanik är ett aktivt ämne som överflödar av viktiga och intressanta problem. Det är ett privilegium för mig att få vara upptagen med att lösa somliga av dem.

Frank Johansson.

Frank Johansson

Biologi, särskilt bevarandebiologi hos djur

Anställdes den 13 december 2011 att från och med den 1 januari 2012 vara professor i biologi, särskilt bevarandebiologi hos djur, vid Uppsala universitet.

Frank Johansson är född den 15 juli 1959 i Helmstedt, Tyskland. Föräldrar: Sven-Erik Johansson och Christel Johansson.

Fil. dr i ekologisk zoologi 1993, docent i ekologisk zoologi 1998 samt befordrad till professor i ekologi 2007, samtliga vid Umeå universitet.

Gift med prof. Karin Wiberg. Barn: Viktor (f. 1988) och Niklas (f. 1991).

Organismers livsbetingelser förändras ständigt, och dessa förändringar kan vara naturliga eller orsakade av människan. I min forskning undersöker jag hur organismer anpassar sig till naturliga och mänskligt inducerade miljöförändringar. På vilket sätt och i vilken grad organismer anpassar sig till miljön beror på deras genetiska egenskaper (genotypen), men även på hur miljön formar dem (fenotypen). Vi kan ställa oss den klassiska frågan: Hur mycket är arv respektive miljö när det gäller anpassningar till miljöförändringar? Jag fokuserar på flera frågor kring detta tema, till exempel hur påverkar fluktuerande miljöförändring genotypen respektive fenotypen, och är det samma eller olika gener som formar anpassningar som är skapade av arv respektive miljö? För att svara på dessa frågor använder jag flera naturliga modellsystem. Jag studerar hur grodors utvecklingstid, från ägg till metamorfos, förändras då de vattenmiljöer de lever i får längre eller kortare uttorkningstid. Jag studerar också hur flicksländors utvecklingstid och tillväxt från ägg till vuxen slända, påverkas av temperaturförändringar. Min forskningsinriktning är viktig ur ett bevarandeperspektiv, eftersom den visar hur och varför karaktärer som normalt inte används i bevarandebiologi är viktiga för organismers anpassningar i en föränderlig miljö.

Anders Karlsson.

Anders Karlsson

Matematik, med inriktning mot ergodteori

Anställdes den 26 mars 2013 att från och med den 1 april samma år vara professor i matematik vid Uppsala universitet.

Anders Karlsson är född den 30 december 1972 i Österhaninge. Föräldrar: Allan Karlsson och Berit Wallin Karlsson.

Civilingenjörsexamen i teknisk fysik från KTH 1994, PhD i matematik vid Yale University 2000, docent i matematik vid KTH 2005, professeur associé vid Université de Genève 2010.

Gift med prof. Michelle Karlsson, född Bucher. Barn: Vincent (f. 2006) och Pauline (f. 2009).

Att abstrahera, i meningen att urskilja det väsentliga och ta bort det ovidkommande, är en avgörande färdighet hos människan. Våra vanliga hela tal utgör den första matematiska abstraktionen. Frågor som uppstår i helt olika sammanhang kan genom en abstrakt analys få en gemensam lösning och matematiken blir därmed ett verktyg och språk för övriga vetenskaper. Samtidigt spelar ämnet självt en allt mer prominent roll i vår vardag, såsom genom tillämpningar för medicinsk teknik, biodatabaser, mobiltelefoni, och online banking.

En viktig komponent i min forskning har varit just att abstrahera, att finna de bakomliggande generella strukturerna och analysera dessa. En sådan struktur är metriska rum, vilka består av en mängd punkter och deras inbördes avstånd. I specialfallen representerar punkterna och avstånden ofta något konkret, till exempel punkterna är webbsidor och avståndet är antal klick från en sida till en annan. Min forskning har jag kunnat tillämpa på studiet av slumpvandringar i nätverk. Detta ämne mer allmänt, är basen för till exempel Googles sökmotor, viss finansiell teori, och generering av slumpmässiga tal.

Ett av mina nyare intressen är funktioner som beskriver värmets utbredning. Med värme menas här något mer abstrakt än det i vardagligt tal och konsekvenserna av studiet om dessa funktioner är närmast magiska. Formlerna om hur värme sprider sig på en cirkel leder till synes orelaterade talteoretiska satser, till exempel hur hela tal kan skrivas som summan av kvadrater eller hur primtal är fördelade.

Stefan Knight.

Stefan Knight

Biologi, särskilt strukturbiologi

Anställdes den 15 oktober 2012 att från och med den 1 november samma år vara professor i Biologi, särskilt strukturbiologi, vid Uppsala universitet.

Stefan Knight är född den 12 juni 1957 i Karlskoga. Föräldrar: David Knight och Eivor Knight, född Dahlgren.

Fil. dr i molekylärbiologi vid SLU 1989, docent i strukturbiologi vid Uppsala universitet 1997. Professor i biokemi vid SLU 2001–12.

I min forskning har jag särskilt intresserat mig för hur proteinmolekyler sammanfogas till olika fiberstrukturer som till exempel spindeltråd eller de hårlänkande fimbrier som många smittsamma bakterier använder för att haka sig fast vid vävnad och orsaka infektioner. Varianter av den vanliga tarmbakterien *E. coli* kan med hjälp av fimbrier fästa vid cellerna i urinvägarna och orsaka urinvägsinfektioner. Farliga varianter av *E. coli* (till exempel ETEC, EHEC, EAEC) som kan orsaka dödliga diarrésjukdomar, och många andra bakterier gör likadant. Jag har bland annat studerat hur de proteiner som bygger upp fimbrier ser ut och sammanfogas till fimbrier. Kunskapen kan användas för att försöka hitta nya sätt att bekämpa infektioner orsakade av bakterier. Kunskapen om fimbriernas konstruktion gör det nu möjligt att renframställa delarna från alla typer av fimbrier hos en viss smittsam bakterie. De renframställda delarna kan användas till att ta fram antikroppar som då blir specifika för de olika fimbrierna. De renframställda delarna och antikropparna kan sedan användas både för diagnostik, behandling, och för att guida utveckling av vacciner.

Eva Lindström.

Eva Lindström

Biologi, särskilt limnologi

Anställdes den 20 november 2012 att från och med den 1 januari 2013 vara professor i biologi, särskilt limnologi, vid Uppsala universitet.

Eva Lindström är född den 9 mars 1969 i Järfälla. Föräldrar: Bernt Lindström och Ulla Lindström, född Johansson.

Fil. dr i limnologi 1999, docent 2004, båda vid Uppsala universitet.

Sambo med apotekare Erik Larsson.

Om du håller ett glas sjövattnen i handen så håller du i tusentals ännu inte beskrivna arter. Även om nya växter och djur hela tiden upptäcks så har ändå deras utbredning över jorden studerats och beskrivits i hundratals år. Bland de minsta, mikroskopiska levande, har arbetet med den biologiska mångfalden pågått under mycket kortare tid, och det har revolutionerats bara de senaste åren genom utvecklingen av nya genetiska metoder. Vi vet nu att den största biologiska mångfalden finns här men ännu har vi bara skrapat på ytan på denna ofantliga artrikedom.

Min forskning handlar om bakteriers biogeografi, det vill säga utbredningen av olika arter i tid och rum. I en lärobok i biologi beskrivs lagar för vad som styr växters och djurs biogeografi men vi vet ännu inte om samma faktorer styr de mikroskopiska organismerna. Sannolikt finns stora olikheter, bland annat eftersom små organismer kan spridas med vind och vatten på ett annat sätt än större organismer. Dessutom växer mikroorganismerna snabbt och har därför en snabbare utveckling. I ekosystemen spelar bakterier och andra mikroorganismer centrala roller bland annat genom att de bryter ned dött material. De allra minsta organismerna har därmed en koppling till de allra största processerna eftersom deras aktivitet bland annat påverkar mängden växthusgaser som släpps ut till atmosfären på naturlig väg. En viktig fråga är om bakteriernas mångfald har betydelse för deras roll i ekosystemen. Rent allmänt har biologisk mångfald ofta betydelse för hur ekosystem fungerar, men frågan är om bakterier i detta fall är fundamentalt annorlunda?

Bengt Persson.

Bengt Persson

Bioinformatik

Anställdes den 24 januari 2013 att från och med den 1 mars samma år vara professor i bioinformatik vid Uppsala universitet.

Bengt Persson är född den 28 augusti 1961 i Stockholm. Föräldrar: Anders Persson och Ingemo Persson, född Lindquist.

Läkarexamen 1986, med. dr i medicinsk kemi 1991, docent i medicinsk kemi 1993, lektor i bioinformatik 1999, allt vid Karolinska Institutet, professor i bioinformatik 2002 vid Linköpings universitet.

Sambo med tandläkare Valentina Plazinic. Barn: Vilhelm (f. 2001) och Eleonora (f. 2001).

Inom bioinformatik används datorstödda analysmetoder för att förstå informationen i arvsmassan (DNA) och genprodukter (proteiner). En gren av min forskning syftar till att beräkna konsekvenser av mutationer i proteinkodande gener för att analysera underliggande molekylära mekanismer bakom cancer, ärftliga sjukdomar och andra medicinskt viktiga rubbningar. Tack vare de enorma framstegen inom DNA-sekvensningsteknik, som ger ökad information om individuell sekvensvariation, får vi fantastiska möjligheter till förståelse av proteiners molekylära mekanismer. Mutationers effekter kan förutsägas och allvarliga mutationer tidigt diagnostiseras, ibland innan de hunnit ge symptom, vilket är av särskilt stor betydelse för de sjukdomar där en tidig diagnos är livsviktig.

I en annan forskningsgren studerar jag stora proteinfamiljer. Antalet kända proteinsekvenser uppgår nu till över fyrtio miljoner. Antalet mer än fördubblas årligen, vilket ger ett behov av automatiserade tekniker för att karakterisera proteinfamiljer. I min forskning har en teknik för analys av sekvensmönster (Hidden Markov Models) varit framgångsrik för att dela in stora superfamiljer i subfamiljer, där varje subfamilj har gemensamma egenskaper som korrelerar med dess funktion. Nu arbetar jag med olika sätt att automatisera denna metodik för att kunna använda den storskaligt på alla proteinsuperfamiljer.

I min verksamhet ingår också att koordinera bioinformatikverksamheten vid Science for Life Laboratory och att vara föreståndare för den nationella bioinformatikinfrastrukturen BILS (Bioinformatics Infrastructure for Life Sciences).

Thomas Schön.

Thomas Schön

Reglerteknik

Anställdes den 25 juni 2013 att från och med den 1 september 2013 vara professor i reglerteknik vid Uppsala universitet.

Thomas Schön är född den 25 december 1977 i Jönköping. Föräldrar: Ingenjör Stefan Schön och Karin Schön, f. Lindahl.

Civilingenjör i teknisk fysik och elektroteknik 2001, ekonomie kandidat 2001, tekn. dr i reglerteknik 2006, docent i samma ämne 2009, allt vid Linköpings universitet.

Min forskning handlar om att skapa och använda matematiska modeller för att beskriva och reglera dynamiska system, som exempelvis bilar, flygplan, influensaepidemier och bakteriekulturer. En matematisk modell är en kompakt och tolkningsbar representation av det data som observerats. Jag arbetar med att ta fram algoritmer som automatiskt kan lära sig de matematiska modellerna. En viktig egenskap hos dessa modeller är att de kan representera den osäkerhet som är oundviklig i de flesta situationer. Detta innebär att modellerna beskriver både vad vi vet och med vilken säkerhet vi vet detta. Modeller av detta slag är av fundamental betydelse för att skapa en betydligt högre grad av autonomi hos till exempel maskiner, såsom helikoptrar, bilar, robotar och flygplan.

Jag använder mig i hög grad av beräkningsmässiga metoder där slumpantal används för att räkna fram ungefärliga lösningar. Under de senaste två decennierna har denna matematik utvecklats på ett kraftfullt sätt och det finns inga tecken på att denna utveckling kommer att avstanna. Tvärtom befinner vi oss nu i en mindre revolution där vi i dag kan lösa problem som var otänkbara att lösa bara för fem år sedan. Detta öppnar för en otroligt spännande utveckling både vad gäller grundforskning och industriella tillämpningar, där jag fäster lika stor vikt vid båda.

Lärostolen i reglerteknik

Professorslängd

Torsten Söderström	1982–2011
Thomas Schön	2013–

Reglerteknik handlar om att automatiskt styra system och ämnet har fått bred tillämpning inom en rad teknikområden. En god reglering medför vinster av skilda slag, till exempel billigare produktion, ökad säkerhet och mindre miljöpåverkan. Även om reglerteknikens objekt kan vara mycket olika är problematiken likartad. Ofta kan den därför hanteras med gemensam metodik, vilken dock förutsätter att det finns en god beskrivning (matematisk modell) av det system man skall reglera. Följaktligen är det inom ämnesområdet en central uppgift att formulera och utveckla sådana beskrivningar. Aktuella forskningsområden är bland annat styrning av smarta material för att minska vibrationer samt modellering och styrning av solvärmeverk och avloppsreningsverk.

Under trettio år innehades professuren i reglerteknik vid Uppsala universitet av Torsten Söderström, som dessförinnan under åtta hade tjänstgjort som extra universitetslektor och extra ordinarie docent. Sin utbildning hade Söderström fått vid Lunds Tekniska Högskola, där han disputerade 1973, året innan han kom till Uppsala. Såsom tidigare innehavare av extra tjänst installerades aldrig Söderström, men han välkomnades tillsammans med andra professorer inom samma kategori vid en särskild ceremoni, benämnd Forskningens dag, i universitetsaulan den 17 mars 1989.

Söderström har vunnit internationellt erkännande för sin forskning kring systemidentifiering, signalbehandling och reglerteknik. Hans omfattande forskar- och forskarutbildningsverksamhet har berört skilda teoretiska inriktningar och fått ett stort antal tillämpningsområden. Ett nära och ömsesidigt berikande samarbete med industrin har bedrivits.

Forskningen inom reglerteknik vid universitetet har under Söderströms långvariga ledning uppnått en internationellt ledande ställning. Universitetet förlänade Söderström sin Rudbeckmedalj 2010 såsom erkänsla för hans insatser.

Söderström avgick med pension den 1 oktober 2011 och har i år efterträts av Thomas Schön, som således blir lärostolens andre innehavare.

Thimo Voigt.

Thiemo Voigt

Trådlösa sensornätverk

Anställdes den 1 september 2012 som professor i trådlösa sensornätverk vid Uppsala universitet.

Thiemo Voigt är född den 30 mars 1970 i Nürtingen, Tyskland. Föräldrar: Peter och Elsbeth Voigt, född Vollmer.

Fil. dr 2002 och docent i datakommunikation 2007, båda vid Uppsala universitet.

Gift med Anna Kajsa Voigt, född Pettersson. Barn: Karl Felix (f. 2001) och Sofia Elisabeth (f. 2003).

Trådlösa sensornätverk består av små inbyggda system (sensornoder) utrustade med sensorer och aktuatorer, som kommunicerar via radio. Sensornätverk kan användas inom en rad olika områden som övervakning av känsliga utomhusmiljöer, trafikflöden, fastighetsautomation och styrning av processer inom industrin. De många användningsområdena och den låga kostnaden gör att sensornätverk är intressanta för många tillämpningar. Sensornoderna är ofta batteridrivna med radion som den största energiförbrukaren. Därför måste radion i möjligaste mån vara avstängd. Detta är en utmaning för så kallade multi-hop nätverk där data skickas via andra noder till en basstation. Inom en snar framtid kommer sådana sensornoder och sensornät att finnas överallt, till exempel som en viktig beståndsdel av sakernas Internet (Internet of Things).

Min forskning handlar om energieffektivitet och säkerhet inom dagens och framtidens sensornät. I framtidens nätverk kommer miljoner av sådana enheter att behöva samsas vilket leder till spännande forskningsfrågor inom till exempel interferens och interoperabilitet. Intressant är också andra kommunikationsformer än radio, till exempel ljus.

Lärostolen är nyinrättad.

Maxim Zabzine.

Maxim Zabzine

Teoretisk fysik

Anställdes den 23 oktober 2012 att från och med den 1 november samma år vara professor i teoretisk fysik vid Uppsala universitet.

Maxim Zabzine är född den 29 juni 1973 i Vyborg, Sovjetunionen. Föräldrar: Valentina Zabzina och Nikolai Schmukler.

Master of Science 1997 vid universitetet i S:t Petersburg, fil. dr 2001 vid Stockholms universitet, docent 2006 vid Uppsala universitet, allt i teoretisk fysik.

Gift med Natalia Zabzina. Barn: Nikita (f. 1996) och Joseph (f. 2006).

Min forskning ligger inom teoretisk och matematisk fysik med inriktning mot kvantfältteori och strängteori. Strängteori är en kvantteori för gravitation, det vill säga en teori som förenar kvanteffekter med gravitationella effekter. Kvanteffekter är inte direkt observerbara i vardagslivet men de spelar en fundamental roll i många fysikaliskt viktiga situationer, till exempel i svarta hål, liksom vid universums födelse.

Jag har specialiserat mig på tillämpning av modern geometri i strängteori och kvantfältteori. Geometrins historia är intimt sammanflätad med fysikens. I modern tid, sedan Albert Einsteins allmänna relativitetsteori visat att gravitationen är geometri, har vi insett att tid och rum inte är en passiv arena för fysikaliska händelser, utan snarare måste betraktas som dynamiska delar av de fysikaliska processerna. Numera är i stort sett alla begrepp i grundläggande fysik av geometrisk karaktär och tyngdpunkten i den matematik som är mest relevant för beskrivningen av fundamental fysik har förflyttats från analysen, med dess i huvudsak lokala argument, till geometrin och topologin som är mera globala till sin karaktär. Under den senaste dryga tjugooårsperioden har strängteori kommit att spela en allt större roll i gränslandet mellan fysik och matematik. Det är där mina huvudsakliga forskningsintressen ligger.

Susanne Höfner.

Lärostolen i teoretisk astrofysik, tillsatt med vid universitetet förut installerad professor, *Susanne Höfner*

Professorslängd

Laurentius Paulinus Gothus	1594–1600
Johannes Olai Anthelius	1600–05
Martinus Olai Stenius	1605–44
Olaus Martini Stenius	1644–48
Martinus Olai Nycopensis	1648–57
Johannes Jacobi Buraeus	1657–64
Jonas Laurentii Fornelius	1664–79
Andreas Spole	1679–99
Petrus Elvius	1699–1718
Nils Celsius	1719–24
Erik Burman	1724–29
Anders Celsius	1730–44
Mårten Strömer	1745–61
Daniel Melander (Melanderhjelms)	1761–96
Erik Prosperin	1797–98
Lars Regné	1799–1810
Johan Bredman	1811–41
Gustaf Svanberg	1842–75
Herman Schultz	1878–88
Nils Dunér	1888–1909
Östen Bergstrand	1911–38
Gunnar Malmquist	1939–59
Erik Holmberg	1959–75
Bengt E. Westerlund	1975–87
Bengt Gustafsson	1987–2012
Susanne Höfner	2013–

Fotnot: Professurens ursprungliga benämning var astronomi, vilket 1987 ändrades till teoretisk astrofysik. Åren 1608–10 befann sig lärostolens ordinarie innehavare Martinus Olai Stenius i onåd, varför befattningen uppehölls av Sigfrid Aronus Forsius.

Tillsammans med teologi och filosofi är astronomi universitetets äldsta undervisningsämne, vilket bland annat framgår av studenten Olaus Johannis Guthos bevarade anteckningar. Han åhörde redan i början av 1480-talet föreläsningar om Johannes Sacroboscus *Libellus de sphaera*. Några decennier senare, 1508, höll Vadstenamunken Petrus Astronomus en uppmärksammas serie astronomiska föreläsningar i Uppsala, där han tillfälligt befann sig för att konstruera det berömda domkyrkouret, vilket förstördes vid branden 1702. Viss undervisning i astronomi förekom även under den långa period på 1500-talet, då universitetet låg i träda. Teologen Olaus Luth meddelade även undervisning i grundläggande astronomi under Johan III:s tid. Luths föreläsningar, *Nogre stycker aff then frije Konst Astronomia, opa wårth Swenske tungomåll vthsatt*, från 1584 utgör den äldsta svenska läroboken i ämnet.

Den lärostol i teoretisk astrofysik, tidigare astronomi, som Susanne Höfner i år har tillträtt inrättades bara några år därefter. Professuren räknas således bland universitetets äldsta ämbeten. Befattningen har en obruten historia som sträcker sig ända tillbaka till 1593, då universitetet återupplivades genom Uppsala mötes beslut. Vid detta tillfälle beslutades nämligen att en av de fyra professurerna inom Filosofiska fakulteten skulle ägnas astronomin. Till förste innehavare av lärostolen utsågs Laurentius Paulinus Gothus, som tillträdde ämbetet senast i februari 1594 (möjligen redan i slutet av 1593). Dessförinnan hade han under en kortare tid innehaft befattningen "artes dicendi" och undervisat i retorik och filosofi.

Paulinus Gothus övergick vid sekelskiftet 1600 till en professur i teologi. Han efterträddes av Johannes Anthelius, som efter ett par år också fortsatte sin karriär i kyrkans tjänst. Betydligt långvarigare blev ämbetstiden för lärostolens tredje innehavare Martinus Olai Stenius, som innehade professuren i närmare fyrtio år. Han efterträddes av sin son Olaus Martini Stenius, vilken dock snart flyttade över till Medicinska fakulteten.

Professuren i astronomi besattes 1648 med Martinus Olai Nycopensis. Den egentlige astronomen vid universitetet vid denna tid var dock Bengt Hedræus, som 1649 blev professor i praktisk matematik (mekanik). Hedræus, som enligt vissa uppgifter undervisade drottning Christina i astronomi, konstruerade universitetets första observatorium. Denna inrättning, som var utrustad med en asimut-kvadrant, uppfördes på hans egen gård i hörnet av Öfre Slottsgatan och S:t Johannesgatan. För kostnaderna svarade han själv. Hedræus avled redan i januari 1659, bara något år efter att observatoriet färdigställdes. Efter upphovsmannens bortgång visade universitetet inget större intresse för att övertaga observatoriet från änkan. Man ansåg att det stod "på oläglig ort till observationer och på en ej nogsamt

stadig grund, förutan det turracula är innesluten inom hennes port och dörrar, och själfva quadranten sägs ej vara förfärdigad”.

Den förste egentlige astronomiske vetenskapsmannen bland professurens innehavare var Andreas Spole, som tillträdde 1679 och sedan innehade befattningen under två decennier. Hans undervisning försvårades av att inget observatorium fanns. Tidigt under sin ämbets tid förvärfvade Spole ett hus i hörnet av Svartbäcksgatan och Klostergatan för att där uppföra ett observatorium. Sannolikt skedde det också men huset förstördes under stadsbranden 1702. Vid det laget hade Spole redan avgått och professuren i stället intagits av hans måg Petrus Elvius, vars huvudkonkurrent var Nils Celsius – också denne måg till Spole. Elvius var en skicklig instrumentmakare och under hans professorstid togs initiativ för att inreda ett observatorium i de gamla slottsrundlarna. Något resultat uppnåddes dock inte, varken före eller efter Elvius' död 1718. Då professuren åter blev ledig tillföll den Nils Celsius, som vid den föregående tillsättningen hade fått stå tillbaka för sin sväger.

Efter ett femårigt mellanspel av Erik Burman övertogs lärostolen 1730 av den blott tjuogoåttåriga Anders Celsius, son till Nils Celsius och dotterson till Andreas Spole. Anders Celsius grep sig an uppgiften att förskaffa nödvändiga instrument, och hans förhoppning var att även lösa observatoriefrågan. Mellan 1732 och 1736 befann han sig på en studieresa i Europa, bland annat för att inspektera ”de förnämsta observatorier i England, Frankrike och Italien”. Efter hemkomsten deltog han i den franske astronomen Pierre de Maupertuis' gradmätningsexpedition till Torneå, varför han först 1738 var tillbaka i Uppsala. Kort därefter lyckades han förmå universitetet att anslå medel för uppförandet av ett astronomiskt observatorium, vilket stod färdigt redan 1741. Under de följande åren bedrev han observationer av planeter, stjärnor och kometer. Han insjuknade i tuberkulos och dog på våren 1744 vid endast fyrtyotre års ålder.

Tillsättningen av professuren efter Celsius fick ett märkligt förlopp. Flera mycket kompetenta kandidater anmälde sig: fysikerna Samuel Klingenstierna och Nils Wallerius samt Celsius' sväger och medarbetare, astronomen Olof Hjorter. Klingenstierna förordades av ett enhälligt konsistorium men Kungl. Maj:t valde att utnämna matematikern Märten Strömer, som inte ens hade lämnat in någon ansökan (men väl i efterhand hos konsistoriet antytt framtida intresse). Hjorter utnämndes 1746 till astronomie observator, även om Strömers försök att skilja professuren från observatoriet inte kröntes med framgång. Under Strömers professorstid blev det uppenbart att det tio år gamla observatoriet inte fungerade idealiskt; byggnaden saknade utsikt mot horisonten i söder och kärrorna som rullade

*Anders Celsius, porträtterad
av Olof Arenius, UU 469.*

förbi på Svartbäcksgatan skakade instrumenten och försvårade exakta mätningar. Helst såg Strömer att observatoriet flyttades till annan plats och att huset vid Svartbäcksgatan i stället omvandlades till ett laboratorium för kemi.

Från 1758 sköttes professuren på förordnande av Daniel Melander (1778 adlad Melanderhielm), som tre år senare blev dess ordinarie innehavare. Under hans professorstid inföll de båda Venuspassagera 1761 och 1769, och detta fenomen upptog Melanderhielm till vetenskaplig behandling. Hans främsta intresseområde var den celesta mekaniken, och han blev en energisk målsman för sitt ämne. Sammanlagt presiderade han för drygt trettio dissertationer och hans lärobok *Fundamenta astronomiæ* (1779), senare omarbetad och utgiven på svenska som *Astronomie* (I–II, 1795), användes som lärobok vid både svenska och utländska universitet långt in på 1800-talet. Från 1780-talet var Melanderhielm tjänstledig i flera år, bland annat för utarbetande av handböcker i de militära vetenskaperna. År 1796 lämnade han professuren sedan han blivit vald till sekreterare i Kungl. Vetenskapsakademien. Professorslönen uppbar han dock ända fram till sin död 1810.

Erik Prosperin, observator sedan 1773, hade inträtt som vikarie för Melanderhielm och utsågs 1797 till dennes efterträdare. Efter trettiofem år som akademisk lärare kunde Prosperin kröna sin karriär med en professur. Han fick dock behålla sin observatorslön efter sin befordran, eftersom Melanderhielm fortfarande erhöll professorslönen. Detta förhållande drabbade även efterträdaren Lars Regnér, som aldrig kom i åtnjutande av professorslönen, eftersom han dog 1810 – samma år som Melanderhielm.

Den 12 augusti 1811 intogs lärostolen av Johan Bredman, tidigare adjunkt i matematik. Därmed inleddes en epok som skulle vara tre decennier. Bredman var en skicklig och uppskattad föreläsare, men han verkade under svåra förhållanden. Anders Celsius' gamla observatorium var uttjänt, varför den observationella astronomin i princip låg för fåfot. Större betydelse på sikt fick hans lärobok *Theoretiska astronomiens grunder för begynnare* (1845), vilken användes ännu i slutet av 1800-talet.

Johan Bredman tecknad av Ludvig Wistrand den 28 oktober 1828. Uppsala universitetsbibliotek 8375.

Bredman blev 1827 förste inspektör för den sammanslagna Norrlands nation. Han lämnade inspektoratet 1840 och professuren året därefter. Uppkallad efter honom är Bredmansgatan i Luthagen, men Bredmans namn har framför allt blivit odödligt genom Gunnar Wennerbergs ord i glunten "Upsala är bäst":

Nej! Ingenstads i vida världen finns en vrå,
där man hela dygnet om kan leva så
utan risk och bara immerbadd gå på
just som turkar och få heta folk ändå.
Och finns det, så är det på en annan planet,
vars namn ej självaste Bredman vet.

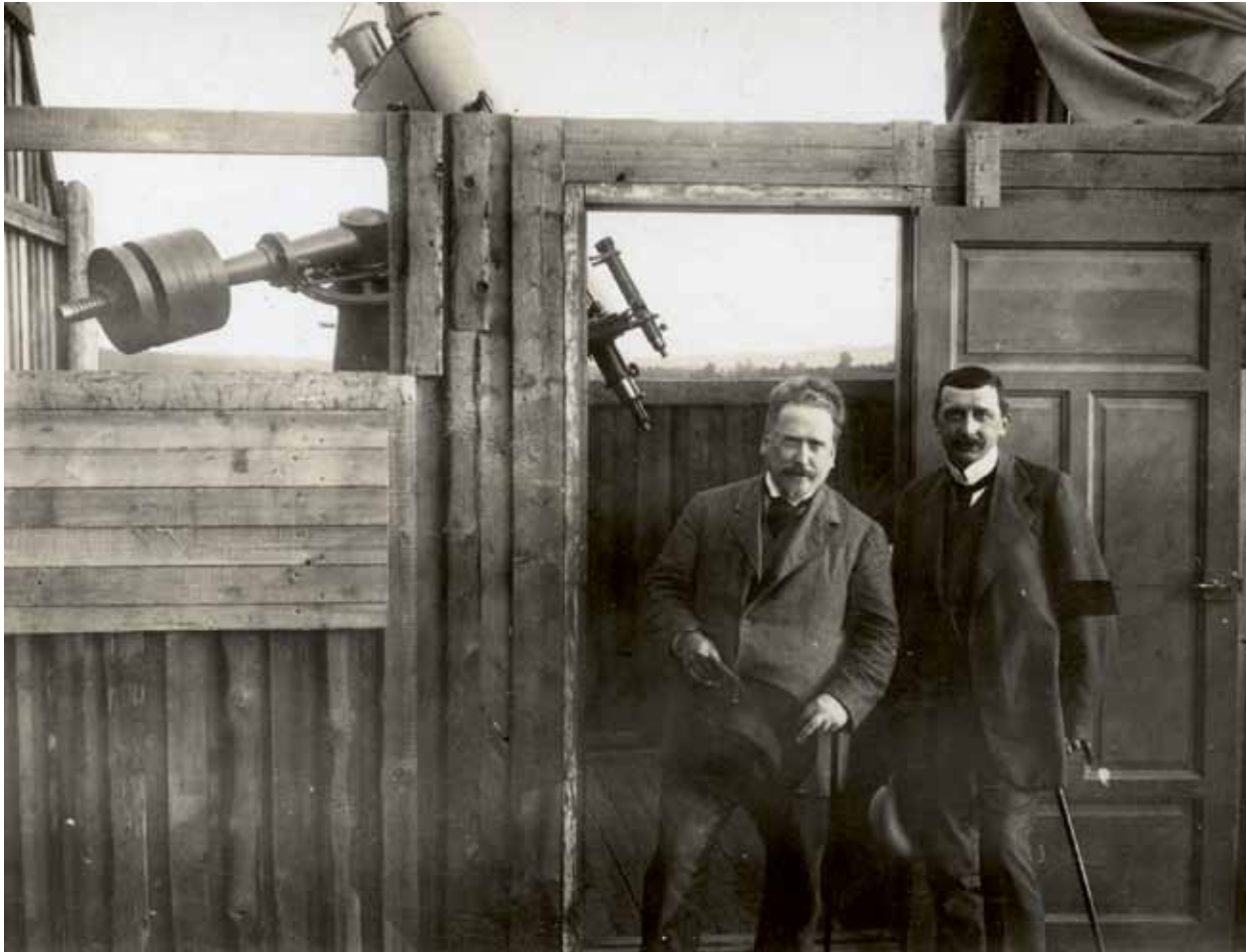
År 1829 hade Gustaf Svanberg tillträtt befattningen som astronomie observator, och först då fick universitetet en kraft som verkligen intresserade sig för återuppbyggnaden av den praktiska astronomin. Han renoverade instrumenten i det gamla observatoriet vid Svartbäcksgatan, dit han under klara nätter inbjöd kolleger och studenter att beskåda stjärnorna. Svanberg insåg mycket väl att inrättningen inte höll måttet som vetenskapligt observatorium. En huvuduppgift efter hans professorstillträde blev därför att få till stånd ett nytt observatorium. Genom hans idoga arbete kunde till sist det nya observatoriet vid Rackarbacken invigas 1853. Fullt brukbart blev det inte förrän 1860, då den stora – av firman Steinheil i München konstruerade – refraktorn kom på plats. Kostnaderna för det nya observatoriet uppskattades inte av alla, allra minst av dem som önskade se universitetet flyttat till Stockholm, men observatoriets betydelse för den astronomiska vetenskapen i 1800-talets Uppsala kan knappast överskattas. Såsom observator under Svanberg verkade under halvtannat decennium den berömde fysikern Anders Ångström. Bland de astronomer som fick sin skolning under Svanberg i Uppsala kan nämnas Magnus Nyrén och Oskar Backlund. Svanbergs självbiografi "Redovisning för en lång lefnad" utgavs 1949 av N.V.E. Nordenmark i *Uppsala universitets årsskrift*.

Svanberg lämnade professuren vid utgången av 1875 men kvarstod under ytterligare tre år som prefekt för observatoriet. På professuren efterträddes han av Herman Schultz, som dessförinnan varit observator sedan 1859. Schultz var en skicklig observationsastronom. Han lyckades bland annat med hjälp av refraktorn positionsbestämna 500 nebulosor, vilka 1888 infördes i den berömda NGC-katalogen, *New General Catalogue of Nebulae and*

Clusters of Stars. Schultz författade dessutom flera läroböcker. När han blev professor indrogs den gamla adjunkten i astronomi med vilken observatorsbefattningen var förenad.

Observationsastronomen Schultz efterträddes som professor av Nils Dunér, en av astrofysikens främsta introduktörer i Sverige. Dunérs tillträde markerade startpunkten på ett dynamiskt skede för den upsaliensiska astronomin. Han nedlade stor möda på att modernisera instrumentuppsättningen för att på ett fullgott sätt kunna bedriva såväl klassisk astronomi som astrofysik och fotografisk astronomi. Vid samma tid som Dunér tillträdde inrättades en ny observatur som ersättning för den som indrogs i slutet av 1870-talet. Förste innehavare av denna befattning blev Carl Charlier, som var betydligt mer teoretiskt orienterad än Dunér. År 1897 blev Charlier professor i Lund, där han i början av 1910-talet kom att forma den ryktbara Lundaskolan. Tillsättningen av observatorsbefattningen efter Charliers avflyttning drog ut på tiden, eftersom man inte kunde enas om huruvida tjänsten främst skulle betraktas som en praktisk syssla eller om samma vetenskapliga kompetenskrav skulle ställas som för en professur. Till slut utsågs Östen Bergstrand till observator 1901, och han kunde tio år senare efterträda Dunér på professuren. Bergstrand var i första hand praktisk astronom medan hans konkurrent om professuren, Hugo von Zeipel, var en utpräglad teoretiker med celest mekanik som specialområde. Sedan Bergstrand fått professuren utsågs von Zeipel till observator genom kallelse, och de båda kompletterade under lång tid varandra, bland annat under observationerna av solförmörkelsen i augusti 1914. År 1920 utverkades medel för en personlig professur åt von Zeipel. Bland de astronomer som fick sin skolning i Uppsala under denna tid kan nämnas Knut Lundmark, senare professor i Lund, och Bertil Lindblad, som 1931 ledde flyttningen av Stockholmsobservatoriet till den nya anläggningen i Saltsjöbaden.

Bergstrand, som främst är bekant för sina mätningar av stjärnparallaxer, avgick 1938 och dog tio år senare. Han efterträddes 1939 av Gunnar Malmquist, som tillhörde Charliers Lundaskola men som sedan 1931 varit observator vid observatoriet i Saltsjöbaden och lärare vid Stockholms högskola. Efter ankomsten till Uppsala verkade Malmquist energiskt för att modernisera instrumenten vid observatoriet. Han var en framstående stellarstatistiker och de "Malmquistiska relationerna" hörde till standardformlerna i läroböckerna och tillämpades världen över, när forskarna ur observationsmaterial drog slutsatser om exempelvis stjärnornas fördelning i rymden eller belägenheten av interstellära stoftmoln. Tillammans med observator Carl Schalén, senare professor i Lund, ledde Malmquist under Uppsalatiden en rad undersökningar av Vintergatans uppbyggnad.

Östen Bergstrand och Nils Tamm, fotograferade i Forssa i Ångermanland under Vetenskapsakademins solförmörkelseexpedition i augusti 1914. Fotografi: Uppsala universitetsbibliotek 6471.

Ett annat viktigt projekt, på vilket Malmquist nedlade stor möda, var uppbyggnaden av filialobservatoriet i Kvistaberg, vilket tillkom 1944 genom en donation av Nils Tamm. Kungl. Maj:t anvisade 1947 medel för anskaffande och uppmonterande av ett större spegel-

teleskop på Kvistaberg. Någon förflyttning av observatoriet blev dock aldrig aktuell. Den elektriska belysningen intill observatoriet vid Rackarbacken invercade visserligen störande men Malmquist ansåg att en förflyttning av verksamheten långt utanför universitetsstaden skulle försvåra kontakterna med studenter och angränsande ämnen. Åke Wallenquist var observator och föreståndare för Kvistabergsobservatoriet från 1948 till 1970. Vid hans avgång omvandlades observaturen till en biträdande professur (1979 ströks ordet "biträdande"), vilken fram till 1999 innehades av Tarmo Oja.

Gunnar Malmquist avgick 1959 men förblev länge aktiv som emeritus. Han dog i juni 1982. Mellan 1959 och 1975 innehades professuren av Erik Holmberg, vilken liksom företrädaren fått sin skolning i Lund, där han från 1951 var observator. Holmberg har bland annat studerat galaxerna utanför Vintergatan liksom universums uppbyggnad och utveckling i stora drag. Peter Nilsons undersökningar vid denna tid resulterade 1973 i den så kallade UGC-katalogen, *Uppsala General Catalogue of Galaxies*.

Erik Holmberg avled 1 februari 2000. Hans efterträdare Bengt E. Westerlund, som hade tillbringat lång tid vid utländska observatorier, var också galaxforskare. Han intresserade sig bland annat för stjärnor och diffus materia i Vintergatan, vars relativt små, närbelägna satellitgalaxer han också studerade. Westerlund blev emeritus 1987 och dog i juni 2008.

Förutom observatoriet vid Kvistaberg har Uppsalaastronomerna tillgång till andra och mer avlägsna observatorier. Man förfogar över ett teleskop vid Siding Spring-observatoriet i New South Wales, Australien, och en rad observationella undersökningar har genomförts vid Europeiska sydobservatoriet (ESO) i Chile. På Kanarieöarna finns därtill Nordiska teleskopet (NOT).

Ända sedan slutet av 1500-talet hade lärostolens benämning varit astronomi, men efter Westerlunds avgång ändrades namnet till teoretisk astrofysik. Långt dessförinnan hade dock astrofysiken haft en framskjuten placering i ämnesbeskrivningen. Professurens förste innehavare efter namnbytet blev Bengt Gustafsson, som tillträdde 1987 och sedan innehade lärostolen i ett kvartssekel.

Gustafsson har nedlagt stor möda på att undersöka de fysikaliska förhållandena hos stjärnor och himlakroppar genom att analysera den information som når oss via ljus och strålning. I synnerhet har han uppmärksammat stjärnornas yttersta lager, stjärnatmosfären, över vilka han har konstruerat teoretiska modeller. Under den tid Gustafsson har varit professor har analysen av stjärnljus, liksom tolkningen av signalerna från avlägsna stjärnor, blivit betydligt mer exakt och detaljerad.

Vid millennieskiftet lämnade astronomerna observatoriet i Observatorieparken, och tog i stället nya lokaler i Ångströmlaboratoriet i bruk. Några år dessförinnan (1996) hade ytterligare en lärostolsprofessur inrättats, nämligen i astronomi, särskilt observationell astrofysik. Denna befattning har sedan starten innehafts av Nikolai Piskunov.

Bengt Gustafsson har vidare intresserat sig för livsåskådningsfrågor och en tid fungerat som direktor för Sigtunastiftelsen. Han har spelat en icke oväsentlig roll som popularisator av sitt ämne. Han efterträds nu av Susanne Höfner, som hösten 2011 befordrades till professor i dynamisk astrofysik och installerades vid fjolårets installationshögtid. Den 1 april 2013 blev hon den tjugosjätte innehavaren av den anrika lärostolen i teoretisk astrofysik, tidigare astronomi.

Professor som pensionerats före installation

Staffan Yngve, teoretisk fysik.

In memoriam

Thomas Anderberg, född 11 april 1956, död 17 april 2013, professor i praktisk filosofi 2013.

Gösta Arturson, född 26 april 1927, död 29 juli 2013, professor i brännskadeforskning vid Medicinska forskningsrådet 1965–83, professor i samma ämne 1983–93, inspektor för Uplands nation 1979–99.

Gösta Berglund, född 15 juli 1930, död 7 september 2013, biträdande professor i pedagogik 1970–79, professor i samma ämne 1979–95.

Sven Björkman, född 29 mars 1951, död 25 juli 2013, professor i farmakokinetik 2007–13.

Sven Gustavsson, född 1 juni 1938, död 12 februari 2013, professor i slaviska språk 1977–2003.

René Kieffer, född 22 september 1930, död 8 januari 2013, professor i Nya testamentets exegetik 1990–95.

Thomas Lindh, född 11 maj 1952, död 17 januari 2013, professor i nationalekonomi 2000–05.

Per Lundgren, född 16 september 1920, död 16 januari 2013, professor i galenisk farmaci 1979–85.

Bo Johan Norlén, född 11 februari 1939, död 31 december 2012, professor i urologi 1996–2004.

Göran Sörbom, född 11 januari 1935, död 6 maj 2013, professor i estetik 1999.

Hjärnäppet – Uppsala universitets innovationspris 2013

Ulf Landegren tilldelas Hjärnäppet 2013 för insatser inom området molekylära analyser inom medicin och biologi. Han är huvudpersonen bakom den så kallade Padlock-metoden för multiplikation av DNA-sekvenser, som har fått breda tillämpningar inom forskning och klinisk diagnostisk. Han har också lanserat proximitets-ligering som ett utomordentligt känsligt verktyg för att detektera proteiner i lösning eller i celler.

Ulf Landegren har varit drivande i flera lyckade kommersialiseringar både i USA och i Sverige. Bolaget Olink bildades 2004 tillsammans med Mats Nilsson. Bolaget har i dag en

väl etablerad försäljning över hela världen och cirka trettio anställda i Uppsala. Landegrens och Nilssons gemensamma doktorander har i sin tur utvecklat bolagen Halo Genomics och Q-linea med ytterligare mellan tjugo och trettio anställda tillsammans.

Ulf Landegren har med sin forskning, sitt företagande och sitt breda engagemang varit ledande i vidareutvecklingen av den för Uppsala traditionellt starka miljön för biotekniska verktyg.

Tidigare mottagare av Hjärnägplet

2008 Claes-Göran Granqvist;
ChromoGenics Sweden AB

2011 Axel Lundvall och
Fredrik Nikolajeff;
Rolling Optics AB

2009 Lars Stolt; Solibro AB

2012 Fredrik Bruhn; ÅAC Microtec

2010 Stefan Johansson; PiezoMotor AB

Hjärnägplet har mellan 2008 och 2012 delats ut av Ångström Academy, en del av UU Innovation för att uppmärksamma framgångsrika entreprenörer bland forskarna på Ångströmlaboratoriet. Hjärnägplet tillkom ursprungligen på initiativ av docent Rickard Karmhag, som också designat statyetten.

Pedagogiska priset 2013

Universitetet instiftade 1986 Pedagogiska priset i avsikt att premiera framstående lärargärningar inom i första hand grundutbildningen. Ett pris delas ut inom teologi, humaniora och lärarutbildning, ett inom juridik och samhällsvetenskap, ett inom medicin och farmaci, ett inom matematik, naturvetenskap och teknik. Därtill kommer ett femte pris som inte är bundet till något speciellt område och som 2013 utdelas på temat "Aktiv studentmedverkan".

Universitetslektor *Mika Hietanen* vid Litteraturvetenskapliga institutionen har tilldelats 2013 års pedagogiska pris inom området teologi, humaniora och lärarutbildning

Med bred pedagogisk kompetens och passion för sitt ämne motiverar Mika Hietanen studenterna att aktivt medverka i undervisningen. Hans ämneskunskap och problematiserande förmåga väcker studenternas entusiasm och vilja att ta sig an ämnet retorik på ett nytt sätt. Mika är engagerad i kursutveckling och strävar ständigt efter att förbättra undervisningsformerna, inte bara i sin egen undervisning utan även genom stöd och råd till kolleger.

Universitetslektor *Javad Amid* vid Nationalekonomiska institutionen har tilldelats 2013 års pedagogiska pris inom området juridik och samhällsvetenskap.

Javad Amid arbetar ständigt med förnyelse av pedagogiska upplägg för både befintliga och nya kurser. Som lärare lyckas han engagera, motivera och förklara för studenter så att deras förståelse för ett ämne, som av vissa anses "svårt", har ökat. Grafer och ekvationer som känts obegripliga, blir lättförståeliga. Allt enligt principen "make it as simple as possible, but not simpler". Som en grå eminens har Javad Amid outtröttligt burit upp och utvecklat de grundläggande kurserna i nationalekonomi under lång tid.

Universitetslektor *Mathias Hallberg* vid Institutionen för farmaceutisk biovetenskap har tilldelats 2013 års pedagogiska pris inom området medicin och farmaci.

Mathias Hallberg förmedlar kunskaper med inlevelse och engagemang. Med lyhördhet för studenternas åsikter skapar han dialog i undervisningen. Som pedagogisk ledare har han utvecklat och drivit kursen "Läkemedelsutveckling och användning" så att verksamheten integrerats med Språkverkstaden i ett unikt och väl fungerande samarbete. Mathias har också utvecklat examinationsformer som är relevanta och integrerade i undervisningen. Han introducerar färdighetsträning vad gäller vetenskapligt tänkande och skrivande anpassat till de nyintagna studenterna, och upprätthåller samtidigt stringenta akademiska krav.

Universitetslektor *Susanne Mirbt* vid Institutionen för fysik och astronomi har tilldelats 2013 års pedagogiska pris inom området matematik, naturvetenskap och teknik.

Susanne Mirbts enastående sätt att lära ut matematik tar till vara studenternas nyfikenhet och fångar allas intresse. Hon är strukturerad och välformulerad när hon, både grundligt och mångfasetterat, reder ut matematiska begrepp. Hon öppnar nya dörrar till matematikens okända djup och bredd, både för de studenter som kämpar och de som med lätt het tar till sig matematiken. Med fenomenal medkänsla och förståelse för varje individs behov får hon studenterna att prestera mer och hon lyssnar vaksamt på allas frågeställningar.

Kurssamordnare *Malin Östman* vid Institutionen för geovetenskaper har tilldelats 2013 års fria pedagogiska pris på temat "Aktiv studentmedverkan".

Malin Östman har sedan 2005 varit kursledare för en rad grundkurser inom ämnesområdet hållbar utveckling vid Cemus. Hon har utvecklat undervisningsformer där studenternas perspektiv, kunskaper och frågeställningar står i centrum och därmed gjort studenterna till aktiva medskapare av kursen. Som kursledare på mastersprogrammet har Malin, med samma utbildningsmodell, lyckats entusiasmera och engagera flera studenter att gå vidare och själva arbeta som kursledare på Cemus. Tidigare studenter har också engagerats i arbetet med att utveckla kurserna och den akademiska kvaliteten – ett lysande exempel på aktiv studentmedverkan!

Tidigare mottagare av Pedagogiska priset

1986 Lennart Ehrsson
Richard Glover
Ingrid Ljungström
Anders Vretblad
Kjell Wikvall

1987 Gertrud Ericson
Anna Ivarsdotter
Torgny Persson
Gunnar Wassén
Örjan Zetterqvist

1988 Ove Bohman
Lena Holmqvist
Ann-Britt Lundahl
Carl-Einar Westerberg
Elsie Wijk-Andersson

1989 Kaarina Drynjeva
Bengt Ekman
Ronnie Hansson
Annika Lundmark
Anders Mård

1990 Lars-Erik Blomqvist
Ingrid Nordberg
Rolf Paulsson
Margareta Hammarlund Udenaes
Ingrid Åberg

1991 Gunnar Fält
Margareta Högberg
Lena Jonsell
Staffan Rylander
Jan Sjölin

- 1992 Gunnar Birgegård
Siv Dahlén
Bo Gestblom
Thomas Hård af Segerstad
Mats Larsson
- 1993 Maggie Aldén
Per Block
Göran Gezelius
Sten Magnusson
Gunnar Stenhag
- 1994 Ulla Birgegård
Merike Boberg
Thomas Erlandsson
Rune Lönnqvist
Per Wahlund
- 1995 Ove Axelsson
Hedvig Ekerwald
Carina Fast
Siv Strömqvist
Monica Waldebäck
- 1996 Bo Andersson
Karin Apelgren
Claes Linder
Michael Thuné
Tore Wretö
- 1997 Gunilla Bogren
Leif Jansson
Anita Hussénius
Christer Sörensen
Jan Öhman
- 1998 Anders Berglund
Maciej Klimek
Caroline Liberg
Harriet Marnell
Bo Westas
- 1999 Lars Burman
Eva Hedberg
Matti Nikkola
Ingrid Nylander
Åke Pålshammar
- 2000 Lillemor Aronsson
Kristian Gerner
Cecilia Pahlberg
Mia Ramklint
Jan Örberg
- 2001 Håkan Bengtsson
Stig Brewitz
Maja Elmgren
Lennart Wikander
Lena Åslund

- 2002 Anneli Edman
Leif Karlsson
Carl Gustaf Spangenberg
Ulla Stroh-Wollin
Uno Svensson
- 2003 Kristina Bergh
Ingrid Bramstorp
Åsa af Geijerstam
Eva Pärt-Enander
Mats Sjöquist
- 2004 Gunnar Berg
Hans Eklund
Birgitta Garme
Åsa Kettis Lindblad
Mats Nordström
- 2005 Mats Hammarström
Ulf Jansson
Christine Johansson
Maria Lönnemark
Sverker Scheutz
- 2006 Karin Hassan Jansson
Lars-Åke Larzon
Orlando Mella
Ola Rollman
Karin Sennefelt
Staffan Sjöberg
- 2007 Ronny Alexandersson
Mikael Alm
Lars Holmberg
Anneleen Kool
Louise Rügheimer
- 2008 Thomas Bull
Truls Gårdmark
Johan Heinius
Arabella Nylund
Arnold Pears
Raimo Raag
- 2009 Ann-Marie Falk
Karl-Oskar Lindgren
Emma Lundkvist
Ove Strid
Maria Swartling
Karine Åkerman Sarkisian
Staffan Svärd
- 2010 Ingrid Ahnesjö
Leon Caesarius
Gunnel Cederlöf
Jonas Holmstrand
Jakob Johansson

2011 Pia Ek
Angela Falk
Hugo Fridén
Cecilia Hamfelt
Allan Rodhe

2012 Staffan Andersson
Elisabeth Berg
Ebba Elwin
Lars Fälting
Henrik Johansson

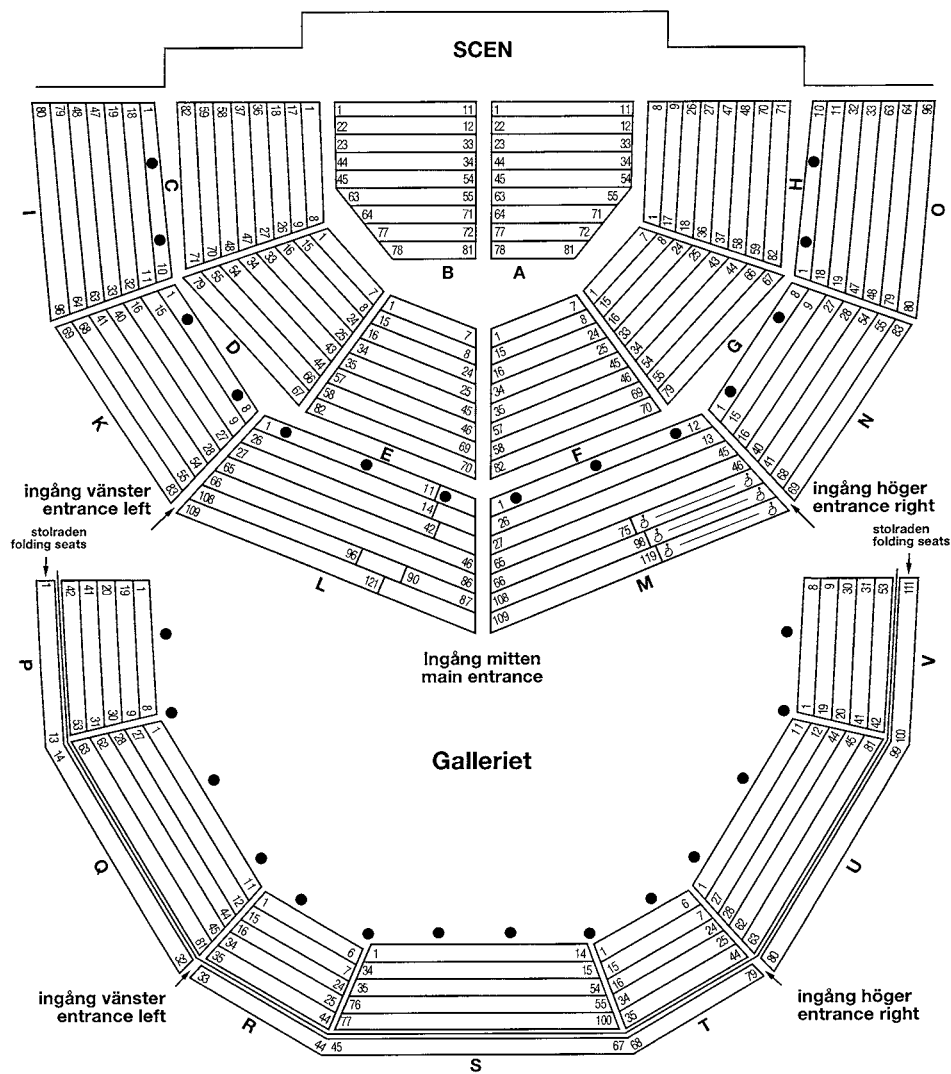
Redaktionella kommentarer

Föreliggande installationsskrift syftar främst till att förmedla forskningsinformation. Den är, efter rektors inbjudan, uppställd på följande sätt för varje enskild professur:

1. Uppgifter om professurens tillsättande.
2. En kortfattad *biografi* över den tillträdande professorn. Uppgifterna har inlämnats av vederbörande själv.
3. Den tillträdande professorns *forskningsprofil* och vetenskapliga intressen. Detta avsnitt har författats av respektive professor och endast lätt redigerats av redaktören.
4. I förekommande fall en redaktionellt framställd *historik* över aktuell lärostol.

Några professurer kan ovan ha betecknats som nyinrättade, trots att föregångare inom respektive vetenskapliga områden varit verksamma vid Uppsala universitet. Så har skett, då förändringarna inom ämnesbeskrivningarna bedömts vara så pass omfattande att i själva verket nya professurer kan anses ha tillkommit eller där en tidigare professur i visst ämne omvandlats och således givits annan ämnesbeteckning.

Per Ström och Carl Frängsmyr

Uppsala universitets aula

OBS! Denna skiss kan vara något missvisande vad gäller från vilka platser sikten mot scenen är skyrd av pelare. Från vaktmästaren i universitetshuset kan denna plan, med samtliga platsnummer utsatta, beställas.

